ANUL XXVIII
23
(1 205)
Sîmbătă
8 iunie
1985
8 pagini
4 lei

Proletari din toate țările, uniți-vă !

Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

ARCUL DE BOLTĂ

Ca o permanentă și înflăcărată, tonică sursă de lumină : acești ani care alcătuiesc perioada cea mai complexă și mai înfloritoare din istoria țării, cele două decenii sub arcul cărora viața politică, economică și socială a României a cunoscut mari prefaceri revoluționare, înnoiri care îi dau azi dreptul și satisfacția de a-și numi cu numele eroului și ctitorului ei tot ceea ce se însumează ideii de epocă, configurației și dimensiunii acesteia, spiritului profund creator care o animă și la altitudinea căruia bat inimile tuturor generațiilor. Punctul optim de pornire, deschizător de sensuri și unificator de aspirații, propulsator de scopuri și energii, capacitînd cu vigoare și trăinicie însuși viitorul, este Congresul al IX-lea al partidului, un moment crucial pentru întreaga noastră devenire și în același timp edificator pentru modul însuși de a ne privi și asuma istoria, condiția în permanentă alcătuire a propriei noastre identități. Congresul al IX-lea al partidului care, în suita de evenimente ce ne-au marcat existența, ocupă un loc central, de excepțională importanță. El își trimite în timp ecourile și face ca memoria noastră să rețină un drum eroic, tumultuos, nu lipsit de încercări, care e deopotrivă al țării și al oamenilor ei, este deopotrivă al partidului — în ipostaza și esența sa de centru vital al națiunii — și al unității, al coeziunii de gînd și fapt cu care poporul îl urmează văzînd în aceasta însăși forța, marea capacitate de afirmare și înfăptuire a idealurilor de progres și civilizație, starea și puterea de fapt a libertății și independenței în care își făurește destinul socialist.

Ceea ce atunci era moment al devenirii este moment al realității azi, arcul de boltă al celor două decenii străbate și economie și știință și cultură și viață politică și socială și normă etică și morală, acoperă spații întinse ale existenței și se instituie în supremă măsură a unei realități și mai mari, viitoare. Cultura însăși este un spațiu inconfundabil al acestei epoci, este o cuprindere vastă și vie a spiritului ei revoluționar. Marcată, ca toate domeniile de existență și manifestare specific umană, de personalitatea de excepție a celui care prin voința întregului partid, a întregii națiuni a fost investit în fruntea partidului, în funcția supremă de secretar general, cultura românească din Epoca Nicolae Ceaușescu a dobîndit amploarea și profunzimea unui adevărat fenomen, s-a deschis în mod real către realitatea și aspirațiile vieții, reînnodind firul tradiției și dezvoltîndu-se pe căile autentice ale valorii, ale talentului și responsabilității. Este azi de ordinul evidenței faptul că efervescența de spirit a acestor douăzeci de ani este comparabilă cu cele mai distincte și mai prodigioase momente ale istoriei culturii și artei noastre, pe filiera unor permanente creșteri și a unor definitorii împliniri. Exponențial ca expresie și precumpănitor ca destin, actul creator a putut beneficia de experiența tuturor înaintașilor și s-a constituit el însuși ca o parte inseparabilă a edificării, în plan istoric și social, a marii epopei a luptei și muncii poporului, a construcției socialismului. În mărturia pe care creația literară și artistică o lasă în timp se află toate zbaterile și frămîntările societății românești, ale omului care s-a deschis neîntrerupt spre țară și spre sine, străbătînd experiențe și momente de tensiune creatoare care-l ridică la pragul unei noi conștiințe, al unei noi viziuni despre lume și viață, în epicentrul unei necontenite și edificatoare emancipări. Prin aceasta creația literară și artistică a primit și primește misiunea înaltă, patriotică, a formării omului nou, înaintat, și își dezvoltă neîncetat contribuția la făurirea unei opere esențiale, aceea a progresului și bunăstării materiale și spirituale a întregii țări.

Arcul de boltă al celor două decenii, *Epoca Nicolae Ceaușescu*, această înaltă și puternică răsfrîngere de inimă și conștiință, parte integrantă a istoriei noastre unice și viață reală, distinctă și prodigioasă a generațiilor care alcătuiesc azi munca, pacea și încordarea de efort și voință ale țării, viață profundă și efervescentă din lunga și prodigioasa deschidere pe care o consacră mereu viitorul și la a cărui scară se situează, prin programele și hotărîrile adoptate, cel de al XIII-lea Congres al partidului, iată, în mare, esența unui tablou de o extraordinară dinamică a reliefurilor și dimensiunii, materia densă și insuflețită a unui neasemuit orizont de inspirație și reflecție. Arcul de boltă al acestei epoci leagă jubiliar Congresul al IX-lea de realitatea la zi și, ca de atîtea ori, sub raza de lumină a unei astfel de sărbători, trăim cu putere și certitudine satisfacția ca și mîndria că aparținem, prin tot ceea ce facem, unui timp eroic și înnoitor. Sentimentul acesta poartă în cuprinderea sa și omagiul pe care în chip firesc îl aducem celui care cu nume și viață de ctitor a călăuzit și călăuzește un întreg partid, o întreagă națiune, un întreg popor.

Luceafărul

Odă de gardă

Poetul trebuie să fie
la temelia țării lui
cu pace și cu bucurie
ca despre el să poți să spui

acesta este rouă clară
acesta-i piatră de hotar
fără amestec din afară
și gînduri rele-n buzunar

și țara-și leapădă toți mimii
ce patria și-o mîzgălesc
nu suntem ultimii nici primii
poeți în neamul omenesc

Ion Nicolescu

PREZENȚA TÎNĂRULUI SCRIITOR

Forma ca viziune

După două substanțiale studii de sinteză dedicate unor fenomene ale artei italiene, **Futurismul** (1975) și **Cetatea ideală în viziunea Renașterii** (1978), Grigore Arbore a publicat recent un al treilea, **Forma ca viziune**, (ed. Meridiane 1985). Este o carte despre baroc, văzut prin prisma fremătătoarei și multiformei opere a lui Gian Lorenzo Bernini. Un stil, o epocă, din perspectiva unui artist reprezentativ fără îndoială prodigios, atît în sine cît și ca „voce" autorizată și autoritară a vremii, fără a o defini totuși în totalitate, fie și numai pentru că acest complicat secol al XVII-lea, în cuprinsul căruia coexistă Poussin și Rubens, Rembrandt și Velasquez, Inigo Jones și Borromini etc. este, în artă, locul tuturor contrastelor, exceselor și temperamentelor posibile din al căror amalgam se desprinde aparent insolvabila dilemă : clasic sau baroc ? Grigore Arbore își explica de la început opțiunea și metoda, operațiune delimitativă întrutotul necesară pe fondul unei acumulări tot mai impresionante de lucrări exegetice consacrate barocului.

În definirea punctului său de vedere, autorul e foarte limpede, pe alocuri chiar tranșant, el manifestînd vă-

Mihai Ispir

Continuare în pag. a 6-a

Imagine din timpul vizitei pe care, la invitația președintelui Nicolae Ceaușescu și a tovarășei Elena Ceaușescu, au efectuat-o în țara noastră președintele Finlandei, Mauno Koivisto împreună cu doamna Tellervo Koivisto

CREAȚIE ȘI ANGAJARE

Criteriul valorii

A devenit foarte dificil de scris despre un autor al „Generației '80" fără să-i treci în același timp în revistă și pe ceilalți confrați ai săi. Deși primii dintre acești scriitori au pătruns în conștiința criticii — și apoi și în cea a publicului — în jurul anilor '80, azi, în 1985, chiar dacă s-a mărit considerabil contingentul, chiar dacă pe parcurs — în mod firesc — au apărut și individualități mai valoroase ca unii predecesori, chiar dacă — la fel de firesc — au apărut și disensiuni în cadrul grupului, tentația de a-i aminti — măcar generic, măcar prin contrast — pe toți, atunci cînd vorbești despre unul dintre ei a rămas [illegible] și s-a transformat pe nesimțite în [illegible]. [illegible] combatantă, poartă [illegible]. Diferențele sînt — [illegible] — calitative, dar direcția a rămas aceeași. [illegible] am fost martor cînd, în cadrul unei ședinte de cenaclu, un [illegible], autor a mai multor cărți, a făcut afirmația [illegible] cum că azi un prozator tînăr nu poate înota împotriva curentului literar, fiind silit de a se alătura liniei evidente a [illegible]. Cred că în acest sentiment stă unul dintre pericolele mari la care se expun [illegible] autori, autorii deceniului nostru — și uneori nu numai ei. Iată : reversul iese tot mai evident la iveală, înregimentarea estetică tot mai rigidă [illegible] de multe ori nu numai la anularea [illegible], dar și la uniformizarea receptării, încît [illegible] să confunzi cine ce a scris.

Există o tendință perfect motivată din punct de vedere uman, dar mai puțin acceptabilă profesional, după care un critic — „om și el, nu ?" — are anumite preferințe stilistice. Se pare că autorii generației '80 au venit în întîmpinarea acestor preferințe ale unui număr mare de comentatori ai fenomenului literar, unii din aceeași generație cu ei, alții făcînd parte dintre numele afirmate cu mult înainte de a începe scriitorii deceniului nouă să scrie. Bineînțeles, premiza aceasta este valabilă numai pentru unii critici, alții simțind din instinct de politică literară că ultimul val de scriitori se constituie într-un debușeu demn de exploatat. Nu mă voi referi la aceștia conștient fiind totuși că ei există. Ceilalți, cei cu adevărat interesați de fenomenul literar ca atare, poate obosiți de textele mai „sofisticate", mai complicate oricum, ale autorilor din jurul anilor '70, au descoperit în nervul, ironia și cotidianul nemijlocit a prozei desantiste o întoarcere la simplitate. Reprezintă simplitatea în sine un concept estetic ? Eu mă îndoiesc. Dar preferințele, așa cum am arătat, țin și de om.

Această situație a dus la modă fiindcă mulți autori rezistă cu greu tentației oferite de perspectiva de a se afla în spotul luminos în care este de așteptat să-i fixeze reflectoarele criticii, dacă se aliniază respectivei maniere de a scrie. Nu este grav în sine acest lucru pentru că din grupuri omogene s-a născut nu de puține ori creatorul de excepție, cel care a făcut apoi perimată o tendință artistică : după el „nu se mai poate scrie (picta, compune etc.) în felul acesta

Gheorghe Schwartz

Continuare în pag. a 2-a

Legămînt de pace

De veghe stăm la tot ce-nseamnă pace
Să fie zorii-n fiecare gînd
Atît cît viața sevele-și desface
Să nu se stingă dragostea nicicînd,

Să poată fi în curcubeie scrise
Înalte zboruri pentru înfrățiri
Acest pămînt de adevăr și vise
E-ntreg prin pulsul marilor iubiri.

Să nu trăim atinși de-o întîmplare
Cît strălucește soarele măreț
Căci decît matca păcii roditoare
Nimic nu e pe lume mai de preț.

Spre lauda luminii ce-ntrupează
În rod fertil bătrînul continent
Venim prin secoli pururea de pază
Al păcii viu și nesfîrșit torent.

Cu pacea sîntem, ea e spicul vieții,
În orice loc și-n orice grai vorbim
Sub bolta grea de rouă-a dimineții
Fie-ne pacea nesfîrșit chilim.

Pavel Pereș

DOUĂ DECENII DE LA CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R.

Vremea cărții

Întotdeauna am socotit **Biblioteca** — cea publică sau cea personală — o **Cetate** vie, a aleșilor umanității. Un loc de întrunire permanentă a minților și inimilor nobile ale omenirii. Într-adevăr: să stai între rafturi de cărți și să poți convorbi, oricînd, cu Eminescu. Și cu Arghezi, cu Bacovia, Lucian Blaga și Ion Barbu, cu Rebreanu, pînă la Marin Preda și Nichita Stănescu! Să poți alege de pe o poliță cartea dorită a unui autor, a unui mare scriitor român, sau străin, spre a o citi, ori reciti. Deși, am simțămîntul că, de fapt, nici nu există scriitori străini. Cum, „străini" ? Homer și Dante, Goethe, Tolstoi și Dostoievski, Cervantes, Shakespeare — „străini"? Prietenii, marii și statornicii prieteni de suflet nu pot fi decît de-**ai tăi.**

Reflecțiile de mai sus nu sînt, firește, doar ale mele. Ele sînt ale noastre, ale tuturor, de aici, de la noi și, neîndoielnic, din lumea întreagă. În acest moment de efervescență culturală, cînd viața nu poate fi concepută în afara cărții, a slovei scrise și tipărite. În acești ani, cînd se citește cum nu s-a citit niciodată, cu o sete pe care rotativele lumii nu o pot ostoi.

Dacă ar fi să mă opresc, bunăoară, la efortul făcut în acest sens aici, în România, în domeniul valorificării moștenirii culturale numai, de două decenii încoace, de la Congresul al IX-lea al partidului, nu mi-ar fi deloc ușor să pun ordine în atîtea tipărituri (reeditări) de excepție. Eminescu, de pildă, poetul nostru național. De curînd a ieșit de sub teascuri volumul al XII-lea, cuprinzînd publicistica lui de la ziarul „Timpul", pe anul 1881 (Editura Academiei). Iar nu cu mult în urmă, volumul al VI-lea din: M. Eminescu, **Opere** (proza literară), la Editura Minerva. Și excelenta ediție de **„Poezii"** a marelui liric, în trei volume, semnată, la aceeași editură, de D. Murărașu. Ca și atît de utila, mereu interesanta și bogata colecție, în desfășurare, a Editurii Junimea, **Eminesciana.** Spre a mă rezuma la a aminti doar atît.

Hristu Cândroveanu

Continuare în pag. a 2-a

CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ (XIV)

Modestia creatorului

N-am să cad în păcatul de a considera obligatorie modestia unui creator de frumos — ea este, oricum, extraestetică și ține de morală. De fapt, fără o conștiință puternică a propriei valori, subiectivă prin însăși forța lucrurilor, artistul ar fi de neconceput. Uneori, ultima rostire a unui creator poate fi grăitoare pentru o bună parte a vieții și raportării sale la univers. Atunci cînd Goethe cerea, pe patul de moarte, „mai multă lumină", în gura unui astfel de om aceste vorbe simple se înfiripau într-un poem adevărat. Să nu uităm că părintele lui Faust își pregătise într-un fel ieșirea din arenă printr-un aforism pe cît de tragic, pe atît de lucid : „Toate secundele dor, ultima ucide". Normal că între o astfel de pildă și aceea a lui Jarry, a cărui ultimă dorință (studiată, firește) a fost „o scobitoare" — vom vibra sufletește cu cea dintîi. Ludicul nu e bun nici în fața vieții, darmite în fața morții. De altfel, diferența de operă dintre cei doi este zdrobitoare și nu comportă comentarii. De bună seamă, acestea toate nu au legătură cu caracterul creatorului, dar într-un fel sînt elocvente pentru o viziune asupra lumii. Este îndeobște cunoscut episodul dedicației Simfoniei a III-a a lui Beethoven. Rugat de generalul Bernadotte, aflat la Viena, să scrie o lucrare pentru noul idol al Franței, compozitorul a ajuns în 1804 la „Eroica", a cărei dedicație a fost radiată la aflarea veștii despre încoronarea lui Napoleon. Toate sacrificiile făcute în timpul Revoluției franceze păreau astfel inutile. Așa se face că umila făptură Elise a rămas în muzica beethoveniană, iar marele corsican nu. „Imperiul lui Beethoven a dăinuit mai mult decît imperiul lui Napoleon", scria Romain Rolland. Ce altceva decît o etică profundă l-a determinat pe titanul de la Bonn să nu pactizeze cu despotismul, cu călcarea în picioare a demnității umane și a libertății popoarelor ?

În cultura română, întîmplarea (putem să-i zicem așa ?) face ca exemplul suprem de moralitate să fie și exemplul suprem de valoare : Mihai Eminescu. Oricît de mult s-au străduit unii în timpul vieții sale, dar și după aceea, să-i găsească deficiențe de caracter Poetului Național — nu au reușit și nu au cum să reușească. „Cel mai de seamă om născut pe pămîntul Daciei după Zalmoxis", așa cum îl numea Simion Mehedinți, a fost de o puritate morală impresionantă. Un episod aparent mai puțin important poate aduce o lumină veridică : re-

Corneliu Vadim Tudor

Continuare în pag. a 3-a

Inedit

Tudor Arghezi

* *
*

Cînd n-oi mai fi, o să-ți aduci aminte
Că m-ai mîhnit, de-ai vrut și de n-ai vrut.
Îți las pe masă cîteva cuvinte.
Cînd mă mîhneai, eu am tăcut.
Atunci pribeagă prin singurătate
Știu de pe-acum căința viitoare
Din ceasurile tale-ntunecate
Și fără leac. Dar jalea ta mă doare.

Lăzăriștii

La ora cînd bem lumină din cupe de magnolii, Cișmigiul este plin de elevi în bleu-marin. Se deschid ferestrele primăverii prin floare și, copilărindu-ne puțin, recitim paginile poznașe ale elevului de altădată, Grigore Băjenaru. Îmi stăruie în gînd un film despre cei aproape 21 000 de absolvenți „aroganții șepcilor albastre" și despre rostul lor în hotarele de grai românesc, vreme de un secol și un sfert de veac.

Înființat în primul an de domnie de către Alexandru Ioan Cuza „Gimnasiul ce este a se deschide de îndată cu acest an școlastic se va denumi gimnasiul lui Lazăr, în memoria... lui Gheorghe Lazăr cari a restituit Limba Română în dreptul seu de limbă de studii și a fost reintemeietorul școalelor naționale din acest principat". Și în 1860, în curtea Bisericii Sf. Gheorghe Vechiu din Calea Moșilor, în baza decretului 518, se deschideau porțile noii vetre de învățămînt românesc „cu cinci săli de clasă și un laborator de fizică". Chipul apostolului din Avrig, cel ce îmbrăcase veșminte de sfînt pe Steagul cel Mare al oștirii lui Tudor, era înrămat în portalul intrării. Era un local „în stare deplorabilă". „clasa I divizionară este o adevărată vizuină, strîmtă și lipsită de lumină" notează un inspector de atunci, care spunea totuși „că-i o mare victorie". Și era.

Și numai după trei decenii, proiectul arhitectului F.S. Muntureanu prinde contur în actualul spațiu, devine **liceu model** inițiind schimbări în toate liceele țării. Schimbările au loc așa cum încă la 1865, primul director Constantin Adam, afirma „ctitorit sub numele lui Gheorghe Lazăr școala noastră va fi mîndria românilor".

Liceu de avangardă, „Gheorghe Lazăr" are primul cabinet de testare psihologică și orientare profesională în 1919, are primele aparate de proiecție cinematografică și primele cercuri științifice, iar în 1884 „publicațiunea clasei a IV-a", **Farul tinerimei.**

Ce-au fost și ce sînt cei aproape 21 000 de lăzăriști ?, iată un demers care ne întoarce pe băncile școlii de altădată. Revedem chipul palid „totdeauna așezat în lumina ferestrei" al pictorului Ion Andreescu, fața smeadă a lui Dumitru Dumitrescu, autorul primelor hidrocentrale românești, Gheorghe Dumitrescu, inițiatorul sistemului național de stații seismice, Alexandru Codarcea, cel ce-și va dărui întreaga viață valorificării resurselor metalifere, Nicolae Cernescu, pedologul de renume mondial, Mircea Djuvara, legiuitor de talie europeană, matematicianul „de harfe răsfirate ce-n zbor invers le pierzi", Dan Barbillian alias poetul Ion Barbu, omul păsărilor cerești, Elie Carafoli, geograful și poetul Gheorghe Vâlsan ori chimistul Costin Nenițescu.

Cînd rătăcim pe străzile amurgului bucureștean văzul ne este furat de silueta unor clădiri cu multă personalitate și adesea, pe o placă de marmură ori o bucată de piatră, descifrăm numele arhitecților Petre Antonescu, I. Cerchez, Emil Prager, Ghica-Budești ori Cezar Lăzărescu și ei purtători ai șepcilor albastre. Cinci sute de arhitecți și cinci mii de ingineri și printre ultimii trebuie să precizăm cîteva nume ca Dan Giuscă, Aurel Babeș Marius Nasta, Basil Teodorescu, Ion S. Gheorghiu, Aurel Perșu, D. Hociotă, D. Chiricuță ori Al. Piru. În anticariate ori în rafturile librăriilor ne întîmpină

Ion Iuga

Continuare în pag. a 6-a

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

Un vers românesc știut (I)

În lupta cu vuietul motoarelor răzbate vocea stewardesei, care ne invită să ne punem centurile și să nu fumăm : avionul va decola în cîteva minute cu destinația New York. Împreună cu profesorul Dinu Giurescu, plec în Statele Unite și în Marea Britanie, pentru un ciclu de comunicări, discuții și întîlniri cu istoricii americani și britanici, axate preponderent pe contribuția României la zdrobirea fascismului. Acum, în acest tub metalic care vibrează sub forța motoarelor, îmi trec prin minte, ca într-un film, crîmpeie din zilele ce au precedat plecarea noastră și pregătirile pentru ca această solie despre bravura românească, înscrisă în una dintre cele mai glorioase pagini ale trecutului național, să izbîndească în optime condiții. Ca întotdeauna cînd cineva mă cinstește cu încrederea, mă simt cuprins de teama că nu o voi îndreptăți. Îmi evaluez lucid posibilitățile : de ani de zile studiez istoria lui 23 August 1944 și — sînt oare prezumțios ? — mă simt acasă în această problemă ; mă știu deficitar la capitolul fonetică engleză (îmi aduc aminte că, în fața cuvîntului „decisive", mă întrebam unde este i și unde este ai) și încerc să mă liniștesc : Henry Kissinger însuși, care nu a izbutit să dobîndească o pronunție oxfordiană, a spus, iritat de o convorbire cu diplomații britanici, care, vorbind ca la un curs de dicțiune, voiau astfel să-l pună într-o situație de inferioritate, că „acești domni dacă ar fi sculați din somn la patru dimineața ar vorbi ca toată lumea !" Da, dar eu nu sînt Kissinger...

Ajungem la New York ; ne întîmpină inimosul director interimar al Bibliotecii române, Aurelian Paraipan. La hotelul unde sîntem găzduiți pentru o noapte, întîlnesc pe Andrei Busuioceanu, cercetător la Institutul de istorie „N. Iorga", care efectuează, ca bursier, un stagiu de documentare. Prezența lui aici este semnul preocupării statului nostru pentru asigurarea unui înalt nivel de pregătire profesională a tinerelor cadre. E fericit : a descoperit, într-o colecție particulară, circa 180 de documente adunate de Ștefan D. Grecianu (1825—1908), dintre care circa 50 sînt din perioada anilor 1526—1700. La o primă verificare, cu mijloacele de informație aflate la Biblioteca Congresului (Washington) ele apar drept inedite. Sub rezerva confirmării la București, mi se pare cea mai importantă descoperire făcută în S.U.A. în domeniul medievisticii, după cea, recentă, a lui Virgil Cândea : manuscrisul original al **Istoriei Imperiului otoman** a lui Dimitrie Cantemir.

A doua zi zburăm la Columbus (Ohio), unde încep lucrările întîlnirii anuale a Societății de studii române. Este cea de a 11-a de la întemeierea acestei Societăți, a cărei existență este încă o mărturie a viului interes pentru România, istoria și cultura ei. Programul este remarcabil de bogat și variat : sînt înscrise peste 30 de comunicări, grupate în următoarele secțiuni : istorie veche și medie ; România în secolul al XIX-lea ; România în secolul al XX-lea ; sursele culturii politice și economice în România ; conducerea politică în România și Balcanii ; lingvistică română ; literatură română ; poetică ; întîlnire cu Brâncuși și Eliade ; etnologie-etno-

FL. Constantiniu

Continuare în pag. a 6-a

CRONICA LITERARĂ

CEZAR BALTAG: «Dialog la mal»

Al zecelea volum de versuri al marelui poet contemporan Cezar Baltag începe cu poemul **Dialog la mal.** Malul dintre două vîrste, malul dintre două lumi, a ființei, a neființei și, înainte de trecere, un pariu faustic, a cărui miză este Cuvîntul.

La început a fost Cuvîntul, esență a lumii. Tot cu el se sfîrșește lumea, pentru a reîncepe. Să ai Cuvîntul, să știi Cuvîntul, să faci lumea și să o desfaci. Superb orgoliu, la care Hyperion a renunțat pentru „o oră de iubire". Artă poetică, dar și artă de a trăi, iată semnificația din **Dialog la mal :**

„Iată, îți dau un cuvînt / și cu el îți dau lumea / și nu-ți cer nimic / numai / să ții minte Cuvîntul. // Atît. // Îți dau înțelepciunea / de a regăsi tot ce vei pierde ; / tu dă-mi numai rîsul / tău / pentru totdeauna // Ca și cum zilele / ar începe deodată să zboare / ca și cum / stolul / ar fi fost mai sus // Îți dau aripi / să te iei după ele / tu dă-mi numai ultima ta / lacrimă /. Atît // Acum gata. / Am ajuns la ultima treaptă. / Îți dau noaptea lumii. / Tu dă-mi numai oboseala ta / mare. // Atît. // Îți dau flacăra / tu dă-mi numai ultima ta / bătaie de inimă // Îți dau înapoi lumea / pe care ai pierdut-o. / Tu / spune-mi numai / Cuvîntul / încredințat ție. // Cuvîntul. Atît". Cum se poate observa, în acest „dialog" se aude doar o voce. Aceea a ispitei, a celui care oferă luînd și ia oferind. Cealaltă voce tace. Adică, acceptă confruntarea cu Cuvîntul. La sfîrșitul volumului, „se aude" replica din dialogul la mal. Pentru poet, esența Cuvîntului promis este însăși existența lui, care garantează o nouă geneză. Poetică, dar nu numai : „Nu mai poate fi scris / pe nimic / silabele lui ard piatra // ca o lavă / ce-ți topește buzele numaidecît / nu mai poate fi rostit / niciodată // Am dat să-l scrijelesc / și de la prima literă mîna / mi-a luat foc / și gura cu care am vrut să-l pronunț / s-a făcut stea // Luminează. Atît / Nimic nu poate spune / Nici măcar : Ard. / Nici măcar : Nu mă atingeți // Dar, priviți-l : e aici". Între aceste două replici se află cuprins „scenariul" condiției umane, în care obsesia fundamentală, trăită cu o rară intensitate, este Timpul. În vers alb, sau în tipare prozodice riguros respectate, cu acea aparență de simplitate a marii poezii dintotdeauna. Cezar Baltag își subordonează temele poeziei sale acestei unice obsesii. Nimic, însă, rece, excesiv conceptualizat, în poezia din **Dialog la mal.** (Editura Eminescu, 1985). Căci nu judecăți asupra lumii, pe ton oracular, sentențe filosofice (deși o filosofie a existenței se află implicată în materia fiecărui poem) comunică poetul, ci o experiență personală profund umană, coagulată din interogații chinuitoare, din disperări persistente și din răspunsuri deloc conjuncturale. Tentativa de izolare a propriei identități, de decupare a rosturilor eu-lui efemer de dobîndire, în fond, a unui echilibru care să permită acceptarea existenței, nu dă naștere lamentației livrești pe tema timpului trecător și nici exclamațiilor impudice ale suferinței afișate ostentativ. Este multă măsură și decență în poezia lui Cezar Baltag, dictate de o demnitate structurală, pavăză nobilă la presiunea timpului. Chiar și atunci cînd cel invocat nu răspunde, existența sa rămîne ca un reper și o șansă : „Eram arșița ta la amiază / și-acum stelelor le sunt menit / Următoarele mă luminează / chiar în clipa cînd am orbit // E bolnav de tăcere auzul / Cade ceața. Genunile rîd / iar strigătul meu umple totul / în secunda cînd nu mai aud // Copacii-și strigă frunzele-n bocet / și deodată clipele toate / se întorc și roiesc într-un clopot / care bate / și bate / și bate // Oare trecerea noastră : un fum e ? / Te implor luminează și fii ! / Peste-o clipă se-ntunecă-n lume / și eu nu te pot Doamne trezi..." **(Eram arșița ta la amiază).** În fiecare poem care abordează tema (și teama) pierderii identității (numeroase în volum) există totuși speranța renașterii, a redobîndirii memoriei (a [illegible]) adică a redobîndirii sensului existenței, pierdut în meandrele timpului.

Făt Frumos dintr-un foarte frumos poem își aude inima înăuntrul unei fîntîni și recapătă astfel locul în poveste. Iar povestea, uitată un timp, poate fi din nou povestită. Mod de a spune că dacă sentimentele înseamnă suferință, absența lor înseamnă anulare : „Știa că are un chip și nu-l mai găsea / și nu-și mai găsea nici mîinile cu care să-l caute // Știa că are ochi și nu-i mai găsea / și nu-și mai găsea nici pleoapele / care să-i apere // Știa că are un drum / și nu-l mai găsea / și nu-și mai găsea nici tălpile / cu care să-l caute // Atunci și-a auzit inima / înăuntrul unei fîntîni / și a coborît înăuntrul ei / și s-a recîștigat calul / și spada // Ca fulgerul / într-un ulcior celest // Ca bobul de grîu / care se trezește în pămînt / și își reamintește dintr-odată / de la capăt / toată povestea". **(De la capăt — Făt Frumos înviat).**

Eroul acestei mereu înnoite „luări de la capăt" nu este, în poezia lui Cezar Baltag, cum am fi poate tentați să credem, programați de clișeele de gîndire, Sisif, nici chiar cel în lectura lui Camus. Omul din poezia lui Cezar Baltag nu este victima vreunei pedepse zeești. „Luarea de la capăt" reprezintă tocmai gestul său de ființare și chiar de revoltă, de personalizare, prin care se opune neantului. El este Orfeu care își asumă riscul artei, în pofida interdicțiilor amenințătoare : „Nu dansa ! / i-au strigat planetele / trupului, / e ziua cînd nimic nu dansează // Dacă mă opresc, / gîndi, — / lumile au să mă sfîșie // Nu dansa ! — / i-a strigat infernul, — azi îți dansezi înăuntrul inimii // Lumea șchioapătă — / și-a zis el — / sau / inima zeului bate aritmic ? // Nu dansa, nu dansa, / i-a strigat umbra, — / azi îți calci în picioare sîngele // Abia acum, în sfîrșit / — și-a spus el — / voi îmblînzi galaxiile // Nu dansa, / — implora lumina, — / e prea tîrziu în cer : amînă-ți razele / e prea tîrziu în văzduh, îți ard aripile / e prea tîrziu pe pămînt // El a tăcut și a început să danseze / și încet-încet s-a urnit orizontul și au pornit / a și mișca toate / și de atunci dansează / totul împrejur / și nimic nu se mai oprește // Și iată, cad stelele" **(Orfeu — Stop time).**

Trecerea timpului este constatată nu fără durere, ca un atac violent asupra ființei, dar nu distructiv iremediabil, căci dincolo de tenebre se lasă bănuit un teritoriu solar, spațiu al epifaniei. Să vrei să vezi lumini și vei vedea, pare a spune poetul încrezător în forța Cuvîntului. Imaginea călătorului care, suportînd agresiunea timpului, își luminează drumul cu făclii aprinse din propriile răni, lăsînd în urma sa strălucitoarea dîră a suferinței, este una dintre cele mai frumoase și mai adevărate din întregul volum și exprimă, totodată, stoicismul fundamental al poetului. Cîtă liniște, totuși, în tragica durere de a fi : „Toate secundele / sînt de la o vreme săgeți / Cineva încordează un arc otrăvit / și săgețile spintecă aerul pline de ură / nu se liniștesc decît, surd / cînd își află odihna în tine // Una cîte una / Călătorul își smulge din trup / zilele orbitoare / ca niște făclii ce numai / de la rănile sale adînci / se pot aprinde / și le împlîntă la marginea / drumului său / aici o rană de foc aici alta / în dreapta, în stînga departe la nesfîrșit / pietre chilometrice făclii / ce ard / drum sîngerat / fosfor zăpadă soare răni de lumină //. Vine seara / și săgețile se îndesesc / se lasă noaptea / și drumul se învăpăiază mai tare / vulnerant omnes, ultima necat / toate rănesc, ultima răpune / dar cîtă lumină" **(Călătorul).**

„Oare trecerea noastră un fum e" ? — se întreba poetul în poemul citat, **Eram arșița ta la amiază.** Împotriva unui răspuns afirmativ la această interogație fundamentală se înalță edificiul poetic din **Dialog la mal,** o variantă originală de „cîntec, împotriva morții", fără vehemență, cu calmul asumării și al cunoașterii.

Șansa unică rămîne poezia, Cuvîntul, singurul care poate trece peste Timp. Ca în superbul poem **Orfeu,** dedicat „Lui Nichita Stănescu în eternitate", omagiu și, deopotrivă, definiție antologică a artistului : „Ce om ciudat, — / se minunau fiarele / și cît de nepămîntește / cîntă / de parcă ar vrea să îmblînzească / oamenii // dar oamenii, ca și zeii / se știe, nu pot fi îmblînziți // Ce zeu neștiutor, — / murmurau oamenii — / tot vrea să ne păcălească pe noi care de foarte multă vreme / nu ne mai lăsăm de zei păcăliți // Ce ins caraghios, — / se mirau zeii — / nu e nici om, nici fiară / nici pasăre, nici măcar arbore / și totuși pare că a fost toate astea / cîndva // Trebuie să ne fie milă de el, — / au proclamat fiarele — / să-l afișiem cu dragoste, / e doar de-al nostru / și nu mai putem suporta // E om fără îndoială, are prea multe slăbiciuni / au murmurat oamenii — / nu știm ce să facem cu el, e prieten / cu fiarele / e tot mai urît pe zi ce trece, / priviți-l, nici nu mai are chip omenesc /. Numai să nu ne întreacă, / oh, numai să nu ne întreacă — / s-au neliniștit brusc zeii, — / să-l prindem repede pînă nu ne întrece / și să-l facem zeu // Și toți s-au năpustit să-l înșface / și de n-ar fi cîntat înainte / l-ar fi zeificat / Dar el cînta nepăsător / mai departe / și fiarele ridicau fermecate boturi spre stele / și oamenii amuțiseră de uimire / și zeii tăceau și mureau / și-nviau // Iar cînd s-au dezmeticit / în sfîrșit / și s-au repezit să-l prindă / el era stea de mult. Le scăpase".

Pentru Cezar Baltag, poet excepțional, poezia nu este potrivire de cuvinte, nici persiflare a realului, nici reverie romanțioasă, nici prilej de siluire triumfală a limbii, ci mod de existență, dureros asumat. **Dialog la mal** face, din plin, dovada.

Valentin F. Mihăescu

CARTEA DE DEBUT

SUBSTANȚĂ ȘI FORMĂ

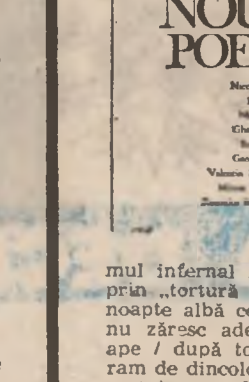

VIZIUNEA UNEI MIRIȘTI ALBE. Nicolae Jinga face parte din stirpea rară a poeților vizionari și iluminați, condamnați să viețuiască mereu unul sau mai multe anotimpuri într-un iad lăuntric din dorința febrilă și chinuitoare de a pătrunde prin duhul poetic ceva din taina ființării lor. La acest tip de poeți în primul rînd s-a gîndit, desigur, Blaga văzînd în orice carte o boală învinsă, preschimbînd zbuciumul infernal în cîntecul paradisiac al poeziei prin „tortură poetică" și har al cuvintelor : „O noapte albă cerne solzi pe pleoape / eu însumi nu zăresc adeseori / decît pămînt acoperit de ape / după topirea marilor ninsori // ating un ram de dincolo de fire / și mugurii suave gheare scot / pare eden adus din amintire / sau neprimită ardere de tot // pare un smoc de iarbă translucidă / întins nemărginirii ca un dig / și fluture plutind în crisalidă / pe valuri inefabile de frig". Ocupînd în volum spațiul cel mai amplu, cele aproape 50 de pagini și peste 50 de poeme ale „cărții" sale conturează limpede debutul unui poet de o factură aparte, spiritualizat și obsedat de misterul existențial, deosebit de corul „intelectualo-ironic" ce se străduiește a domina astăzi poezia tinerilor, preocupat mai mult de mecanismele textului decît de ideile lui și căruia „marile teme" i se par, asemeni vulpii strugurii, acre și demne de tot hazul. O poezie ca a lui Nicolae Jinga are astfel „șansele" să pară în context desuetă, deși substanța ei de viziune autentică a sentimentelor o așează în afara oricărei mode. Este adevărat însă, că la debutul său, poetul e evident încă tributar formei prozodiei tradiționale, melodiei liricii antebelice îndeosebi și unor structuri sintactice îmbătrînite după cum e evident efortul său de a găsi o formulă personală, modernă, de comunicare mai abruptă a emoției. Forța viziunilor sale pierde prin mult prea atenta cizelare a versului, se diminuează alunecînd prin serpentinele rimelor pe care meticulozitatea autorului le urmărește cuminte. Este necesar aici curajul ruperii de canon în favoarea șocului direct al cuvîntului liber de versificație.

Bîntuit de neliniști, revolte și întrebări la care caută mereu un răspuns năzuind spre o esență inefabilă („E ceva undeva care nu-i și-ar putea foarte bine să fie"). Nicolae Jinga e un poet al exaltării, al elanurilor profetice („sînt beat de muzica acestui veac / de n-ar fi orga sufletului spartă / mi-aș vinde stropii sîngelui de leac / pentru leproșii biciuiți de artă") și al recăderilor deznădăjduite („Nimic nimic — o stare austeră, un rău de / mare acuzat la mal, miros de sînge dintr-o altă eră / — sacrificarea mielului pascal"), un poet al tensiunii insuportabile a stărilor contrarii formînd un tot asemeni emisferelor de Magdeburg, ceea ce dă lesne eului sentimentul unei pierderi a identității, incertitudinea existențială a trăirii într-un permanent paradox : „Antipozi de mercur — transparenți, volatili —, arătînd cînd o mare cădere, / cînd un salt imposibil de-nalt prin barajul de viduri și sfere. / I-am zărit, îi salut, reapar și dispar înghițit în adînc de clipită — / sînt doi orbi care joacă această partidă de șah nesfîrșită. / Un vîrtej general, amețeli de școlar debutînd pe-ale muntelui creste — / dacă n-ai înțeles din ce vînturi și nu-i, cu atît mai puțin înțelegi din ce pipăi și este."

Spirit muntean, imprevizibil în limbaj și ager în dialectica schimbării de semn a stărilor de spirit, stăpînit de acea reverie lucidă arsă de gînd pînă la halucinație, atît de deosebită de dulcea visare moldavă amestecînd somnul și veghea laolaltă, Nicolae Jinga are de luptat pe de-o parte cu propria-i cerebralitate ce-l împinge insistent spre „lirică de idei" și „discurs filozofic", iar pe de alta cu capcana bunei tehnici a versului clasic în care relieful comunicării se uniformizează în fluiditatea muzicalității exterioare și unde imagismul său exacerbat estompează imaginile cheie ale poemului. Pe scurt, un poet interesant, ardent și substanțial, aflat în plină căutare a autenticei rostiri de sine.

Alexandru Condeescu

„Nouă poeți" ; Editura Cartea românească, 1984

PETRE VÂRLAN: «Titus Bostan și stupina cu viespi»

Ceva din romanele populare, mai ales în fabulosul naiv și în candoarea fantastă, a trecut și în romanele mai recente ale lui Petre Vârlan pe care nimic nu părea să le anunțe în producția mai veche a prozatorului. Totuși, simpaticul ciclu al lui Titus Bostan, alcătuit deocamdată din două volume („Titus Bostan și ziditorii lumii" e întîiul, în 1981) este cu totul remarcabil și așează pe autor altfel decît pînă acum. Este probabil că aventurile pe pămînt și în ceruri, dacă nu chiar și în iad, ale lui Titus Bostan nu se isprăvesc aci. Totuși, atît cît este, această proză de esență picarescă și populară, vivace, alertă, cultivînd sugestia intelectuală și un irezistibil umor, poate fi examinată fără teama materiei parțiale.

Acum, („Titus Bostan și stupina cu viespi", ed. Cartea Românească, 1984), prozatorul a retras pe Pămînt pe neliniștitul lui reformator, pus să îndrepte lumea, și care trecuse prin felurite aventuri într-un Empireu de ficțiune, unde intra multă mitologie grecească, bineînțeles adaptată unui scop umoristic. Totuși, Titus Bostan nu rămîne multă vreme în Carcaliu, lîngă Dunăre ; acest Lazarillo de Tormes, originar din moldava Lunca Pașcani, este hotărît să abandoneze reformele în lumea nevăzută și să coboare legea morală în regiunea de unde provine. Ca atare, se pornește încă o dată la drum, ajutat de Ion Goldman, un soi de civil Belzebuth, altfel antrenor al echipei de football din satul dobrogean (întotdeauna diavolul este, la Petre Vârlan, ascuns într-o îndeletnicire de tot fără semnificație). Omul voiește să treacă Dunărea cu o lotcă mînată de un lipovean straniu și pică, din neatenție, în ape, ajungînd iarăși într-o lume de utopie burlescă, așa cum fuseseră și cele unde nimerise mai înainte. Acum, el se găsește într-o Republică Selenă de ficțiune, condusă de un înțelept sever care a introdus în viața curentă o teribilă austeritate. Tot ce este natural trebuie, în accepțiunea acelui dregător, să se artificializeze căci naturalele sînt rușinoase și aducătoare de ispite care strică pe om. Femeile sînt învestmîntate pauper, în haine de pînză, de cînepă sau de in, și sînt tunse chilug, vorbirea se produce printr-un fel de gîngurit care imită muzica, mîncările sînt fără nimic picant și constau în orez cu lapte, magiun cu pîine și altele de același fel. Băuturi nu sînt, afară doar dacă nu socotim băutură un insipid suc dulceag asemănător cidrului, un fel de mied, o apă îndulcită cu miere. Această fericire paradiziacă este iluzia pură și sensul acestui episod este acela al absurdului rînduielilor raționale care exclud naturalul. Chiar și obiceiurile par a fi aci fără nici un rost și o scurtă divagație asupra nunții la selenari, ca și a regulilor amoroase, ne edifică pe deplin. Origina îndepărtată a acestei mici utopii este „Cetatea Soarelui" a lui Campanella și este fără de tăgadă că romancierul a avut în vedere o sugestie de fel livresc. Nu insist asupra chestiunii, care se poate verifica ușor.

Fapt este că Titus Bostan, înzestrat cu virtuți divinatorii și apt să facă minuni, trezește pe nefericiții acestei lumi care trăiesc, precum sclavii, în edificii de aur și cu mobile de platină și de argint. Însă intervenția lui modifică ordinea lumii și în cele din urmă, omul este pedepsit de Notalp, înțeleptul care ocîrmuiește pe selenarii triști, dar îi ocîrmuiește fiind înconjurat, ca orice bătrîn potentat concupiscent, de patru vestale cu o splendidă conformație. Surghiunul lui Titus Bostan este localizat într-o așa-zisă Insulă a Dezolării, care este și ea tot o utopie, de data aceasta a unei populații de trîndavi, un soi de troglodiți cum sînt aceia din țara nemuritorilor închipuită de Borges (sluziile livrești sînt, în această proză, de efect). Nici aici Titus Bostan, care e mereu însoțit de un Antinoghen, un țîrcovnic care îl adoră, nu se astîmpără și face colosale sforțări în a-i pune pe leneși la treabă. Memorabilă e aci ideea de a pune lumea puturoasă să se dedea la petreceri, închipuind un bal printre ruine în compania unor viețăți teratologice, de la gușteri și pînă la șobolani. Un ins ridicul, „înalt de vreo trei metri, îmbrăcat în haine cadrilate, desculț și cu o bleandă de pălărie pe cap" e de un haz nebun. Călăuzit de metoda lui maieutică și purtîndu-se ca, cum ar fi la Academic, Titus Bostan nu are nici de data aceasta mai mult succes și este obligat să facă încă o minune trimițînd în cele patru vînturi pe filosoful Baludius, cel cu bot de cimpanzeu, arătarea care îi conducea pe trîndavii fermecați. Idee dintre cele mai rele căci în acest fel omul a pierdut puterile vrăjitorești și nu mai e capabil să mai comită minuni. Este, ca atare, expulzat înapoi pe Pămînt și despărțit și de Antinoghen.

De aci, miraculosul popular, ce de poveste cu Vămi ale văzduhului și cu jivine scoase ca din Fiziolog, trece într-o pură sociologie, remarcabilă și aceasta căci prozatorul e un observator fin de moravuri și un umorist fără maliție, însă și, cum se spune, cu „ochi". Înainte de [illegible] Lunca, făcătorul de minuni trece și pe la Hîrlău unde îl află pe Antinoghen ; îi slobozește [illegible]du-l de sub oblăduirea popească, îl investmîntează, cumpărîndu-i haine de la magazin și încalecă amîndoi pe motoretă, pornind-o către Pașcani. Acolo, întîia întîlnire este cu Saveta, iubita tinereților lui Titus Bostan (care îl trădase pentru altul) ajunsă însă acum femeie liberă. Oamenii hotărăsc repede să se cunune, protejați de un șef de alimentație publică, Blindu Multea, care umblă cu „Pobedă". Momentul amoros începe cu vorbele emoționante ale lui Titus : „Ca Ulise mă reîntorc la tine, Penelopa mea dragă". Apoi, îndrăgostiții cad în farmec ascultînd glasul îndrăgitului interpret de romanțe Costică Furnică (sentimentalismul se exprimă aci sub forma ascultării de cîntece de pahar, reproduse la patefon, ori prin cîntat în gura mare, la ieșirea din circiumă). Nici Antinoghen nu stă degeaba, el dansează, ca o duducă părăsită, dansuri malagambiste. Odată treburile amorului orînduite, Titus Bostan se așează pe reforme. Mai întîi, își procură, cu împrumut, o „Pobedă" cu șofer spre a impresiona pe concetățeni, apoi emite zvonul că, împreună cu Antinoghen, „vine de sus, foarte de sus". În Lunca Pașcanii, care ar trebui să fie, în optica lui fourieristă, un fel de viitor paradis terestru, omul benchetuiește împreună cu Plăvanus și Bălanus, șefii abuzivi ai țăranilor din acea așezare. Gazdele acestui sabat, pe care Titus Bostan îl privește cu ochi nemilos, sînt niște simpatici băutori care puneau copiilor în biberoane vin de fragă. Nu lipsesc inspecțiile misterioase pe care Titus Bostan și însoțitorul le fac pe cîmp și prin localitate, producînd emoție. Un incendiu teribil care se leagă și de dispariția celor doi escroci (Plăvanus și Bălanus, nume, în treacăt fie zis, imposibile) îl aduce pe Titus în chip de lider agricol și de aci și pînă la organizarea Edenului pe care îl visa nu mai e decît un pas. Însă acest pas nu se produce, căci omul este cercetat din pricina bănuielii de crimă (el i-ar fi vîndut pe cei doi dispăruți lui Belzebuth în persoană) ; vîrît într-un ospiciu, căci povestise întîmplările fabuloase de mai înainte, scapă cu greu și, împreună cu Antinoghen, pleacă în lume, deziluzionat și de Saveta care se avea bine cu Blindu Multea. Aci scăpăm, deocamdată, de Titus Bostan care este sigur că nu se va liniști : conformația lui picarescă îl împiedică. În tot cazul, omul este memorabil și aci meritul este fără îndoială al prozatorului care l-a ales bine și l-a pus și mai bine în cele mai extravagante dintre situații. Petre Vârlan are o însușire remarcabilă în a vedea fabulosul în viața cea mai obișnuită, inventînd o simpatică teroare, de drăcărie populară, care era și la Apostol Gurău în „Defonia". Atunci cînd invenția este cultă rigoarea e impunătoare. Și în popular și în cultivat romancierul e, cum se zice, la el acasă. Însă felul lui de umor e aproape inimitabil, întemeiat pe o precizie englezească de elemente sacre și profane. Un paracliser, de exemplu, află soluția sanctificării : „să se retragă în pădure și să țină post. Dacă nu se sfințește, atunci să mai țină vreo patruzeci de zile rezistînd ispitelor a zece mii de draci". Ispitele constau în fripturi și în spirturi.

Pretutindeni, mari grozăvii sînt pronunțate cu un calm rece. Cineva trece, într-un rînd, pe lîngă o crîșmă „unde cei mai rafinați dintre pășcăneni degustau rachiuri naturale, drese cu acid sulfuric furat de circiumarul clandestin de la depoul de locomotive". Pe Blindu Multea îl salută, cînd merge în „Pobedă", toți ; însă toți așteaptă, în secret, să sosească bineînțeles americanii (sîntem îndată după război). Prozatorul spune cu un aer inocent cele mai teribile prăpăstii, scoțînd efecte din această zăpăceală sublimă de omnisciență cu ochi candid. Lumea aceasta are ceva din bulimia festivă și din alcoolismul hieratic sadovenian, fără nimic izvorît din arhaic, însă cu o indicibilă umoare moldavă, lentă, de admirabil povestitor.

Artur Silvestri

Zilele creației literare pentru copii și tineret

● Sub acest generic, în zilele de 30—31 mai și 1 iunie a.c., s-a desfășurat la Bușteni programul manifestărilor educativ-literare ale celei de a III-a ediții a Festivalului Național al Literaturii pentru copii și tineret, organizat de către Consiliul de educație politică și cultură socialistă al orașului Bușteni, în colaborare cu Uniunea Scriitorilor din R.S.R. — ediție dedicată împlinirii a 20 de ani de la Congresul al IX-lea al P.C.R. și Anul Internațional al Tineretului.

Programul Festivalului a inclus o serie de manifestări cultural-artistice și s-a bucurat de prestigioasa participare a scriitorilor, a unor personalități din județ și oraș, precum și a unui numeros public alcătuit în cea mai mare parte din tineri — elevi ai școlilor din localitate, profesori, educatori și iubitori ai literaturii dedicate tinerilor.

Deschiderea Festivalului a avut loc joi 30 mai a.c., în sala Școlii profesionale, prin cuvîntul de bun-venit adresat oaspeților de către Frețani Ion, secretar-adjunct al Comitetului orășenesc P.C.R., după care Mielu Codescu, secretarul Comitetului orășenesc al P.C.R., primarul orașului, a rostit un emoționant cuvînt de deschidere. În continuare, au luat cuvîntul : Constantin Chiriță — vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din R.S.R. și Gh. Spineanu — șeful secției propagandă al Comitetului județean P.C.R., precum și eleva Stănică Maria care a prezentat salutul pionierilor. Pe 1 iunie a.c. s-a ținut colocviul cu tema **Literatura pentru tineret și copii la sfîrșit și început de mileniu** la care și-au dat concursul, prezentînd comunicări și participînd la discuții următorii vorbitori : Ion Hobana, Constantin Chiriță, Ivan Metodiev (Bulgaria), Mircea Sântimbreanu, Radu Theodoru, Miodrag Miloș (Pančevo — Iugoslavia), Gica Iuteș, Ivan Draci (Ucraina — U.R.S.S.), Alecsandr Ebanoidze (Gruzia — U.R.S.S.), Voicu Bugariu, Haralamb Zincă și Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, care a mulțumit participanților la colocviu, subliniind însemnătatea acestei întîlniri.

În încheierea manifestărilor a avut loc festivitatea de premiere a laureaților din cadrul concursului de creație, inițiat de către Consiliul de educație politică și cultură socialistă al orașului Bușteni, împreună cu Uniunea Scriitorilor din R.S.R.

La toate aceste manifestări au participat următorii scriitori : Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor ; Alexandru Balaci, vicepreședinte ; George Bălăiță, vicepreședinte, directorul Editurii Cartea Românească ; Constantin Chiriță, vicepreședinte ; Domokos Geza, vicepreședinte și director al Editurii „Kriterion" ; Ion Hobana, secretar al U.S. ; Marin Sorescu, secretar al Asociației Scriitorilor din Craiova ; Radu Tudoran, membru în Consiliul de conducere ; Mircea Sântimbreanu, directorul Editurii Albatros și secretar al Secției de literatură pentru tineret și copii ; Traian Iancu, director al U.S. ; Corneliu Leu, redactor-șef adjunct la Contemporanul ; Viniciu Gafița, redactor șef al Editurii „Ion Creangă" ; Andi Andrieș, directorul Editurii Junimea, din Iași, precum și următorii scriitori : Costache Anton, Eugenia Tudor Anton, Marta Bărbulescu, Rodica Ojog-Brașoveanu, Voicu Bugariu, Virgil Chiriac, Aurelian Chivu, Ioana Creangă, Viorel Grecu, Dumitru M. Ion, Gica Iuteș, Carolina Ilica, Gabriela Negreanu, Ion Dan Nicolescu, Constantin Stănescu, Corneliu Șerban, Radu Theodoru, Titus Vîjeu, Haralamb Zincă. Din țările socialiste prietene au participat următorii scriitori : Ivan Metodiev — Bulgaria ; Mariana Grznárová — Cehoslovacia — Bratislava ; Alexandr Ebanoidze și Ivan Draci — U.R.S.S. ; Miodrag Miloș — Iugoslavia.

Premiile concursului de creație : Juriul concursului, alcătuit din : Constantin Chiriță (președinte), Eugenia Tudor Anton, Costache Anton, Viniciu Gafița, Gica Iuteș — membri, a hotărît acordarea următoarelor premii : Premiul I al Festivalului — Valentina Teclici (bibliotecară, Galați, pentru poezie) ; Premiul II : Georgeta Pantelimon (cenaclul „Cezar Petrescu", Bușteni) și Stănică Ruxandra (elevă Școala nr. 1 Bușteni) — pentru poezie ; Premiul III (proză) : Petre P. Milu (Cenaclul „Cezar Petrescu", Bușteni) și Valentina Teclici (Galați). Au mai fost acordate următoarele mențiuni : Mihaela Popescu, Nicoleta Balcu, Magdalena Bratu, Otilia Văsii — pentru poezie (Ploiești).

Simion Bărbulescu

Vremea cărții

Urmare din pag. 1

Dar „Istoria literaturii române, de la origini pînă în prezent", de același G. Călinescu? Această carte de căpătîi a scrisului românesc, acest roman al spiritualității noastre, din nou la îndemîna cititorului, într-un tiraj pe care autorul ei l-ar fi socotit fabulos (epuizat deja, ceea ce vorbește de la sine despre actualul climat cultural din țara noastră). Dar marile cărți ale lui E. Lovinescu? Acest alt corifeu al criticii literare românești dintre cele două războaie mondiale, de talie europeană. Mă gîndesc la seria lui de **Scrieri**, între care și „Istoria literaturii române contemporane", în 3 volume. Ca și la seriile de **Opere** din creația marilor figuri ale literaturii române, de la Dimitrie Cantemir și Miron Costin, la Constantin Negruzzi și Vasile Alecsandri, la Ioan Slavici și Ion Creangă, I. L. Caragiale, Titu Maiorescu și Constantin Dobrogeanu-Gherea, Garabet Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Lucian Blaga, Ion Pillat... De fapt a fost reeditată în acești ani aproape întreaga noastră literatură de excepție, și pusă astfel la îndemîna cititorilor, a cercetătorilor ei, în impresionante ediții, fie științifice, cu riguros aparat critic, fie în colecții de masă (în excepționala și îndrăgita Bibliotecă pentru toți, de exemplu). Un adevărat **corpus** al scrisului românesc, de la cronicari pînă în zilele noastre. La care să adăugăm edițiile bilingve din marii scriitori români, patronate de Editura Minerva, ce introduc valorile noastre naționale în circuit universal.

Cînd vorbim de moștenirea cultural-literară însă, trebuie să avem în vedere și traducerile sistematice din alte literaturi, acoperind toate zonele geografice ale lumii și punînd pe această cale la dispoziția cititorilor chintesența valorilor universale. În această privință, Editura Univers s-a dovedit în toți acești ani, o fereastră spre toate zările planetei noastre. Și nu numai Editura Univers.

Dar îmi vin în minte alte ediții, nu puține monumentale, din cultura, literatura noastră clasică. „Getica" lui Vasile Pârvan, această profundă protoistorie a noastră. Ca și opera lui Nicolae Iorga, „Tezaurul de la Pietroasa", în cadrul operei lui Alexandru Odobescu, cărțile lui N. Cartojan privind literatura română veche. Ca și seriile de albume din creația marilor noștri pictori, sau din aceea a maeștrilor lumii, atît de căutate, ale Editurii Meridiane, volumele de exegeză consacrate lor. Orice enumerare de titluri fiind, dealtminteri, fatal lacunară, cînd vizează — într-un spațiu atît de restrîns — valorificarea moștenirii cultural-literare în acești rodnici 20 de ani din urmă, în țara noastră.

La noi, astăzi mai mult decît oricînd, este vremea **cărții** și a **bibliotecii.** Avînd de unde și ce alege. Literatură națională, ca și universală, într-un autentic concert al spiritualității umane.

Cît despre efectiv marile tiraje, devenite obișnuite la noi, ce să zicem ? Oricît de mari, ele rămîn mereu „mici", într-atît a ajuns slova tipărită — prietenul nostru nedespărțit, de toate zilele. Ceea ce este un însemn al acestei vremi, vorbind elocvent despre noi.

Criteriul valorii

Urmare din pag. a [illegible]

fără a te transforma în epigon". Și, să nu uităm, autorii generației '80 prin forța lucrurilor, dar și prin calități certe vor fi maeștrii de mîine. Dar, mi se pare, este un examen critic dintre cele mai dificile depistarea autenticului din multa materie mimetică, materie care asemenea unui mîl îi trage cu timpul la fund pe cei care nu au destulă forță de a se ridica deasupra ei. Este un examen dificil pentru că el cere detașare, putere de anticipație, discernămînt, forța de a te despărți chiar de propriile-ți preferințe (ca să nu spun plăceri). Este un examen critic dificil și pentru că acela ce se apleacă asupra unei direcții literare n-are voie să uite că, oricît l-ar satisface aceasta, mai există și alte drumuri, alte ipostaze, alți reprezentanți care își urmează destinul lor și care trebuiesc priviți ca atare.

Atunci cînd se spune că arta unui anumit moment istoric este un document de evaluare complexă a stadiului dezvoltării societății respective, se uită uneori că alături de faptele nude, cu valoare arheologică, trebuie luat în considerare și rafinamentul (în sensul cel mai nobil al cuvîntului) la care a ajuns transfigurarea artistică a realităților prezentate.

Aceasta este ambianța în care pășește în librăriu (aproape simultan cu două cărți) Bedros Horasangian. Despre autor știam cîte ceva din prozele publicate prin reviste. Atît. Citindu-l (și) în volum, genul proxim mi-a apărut limpede de la primele pagini. (Să-l mai repet ?) Dar la fel de evidentă mi s-a relevat și diferența specifică. Ea nu mă contrazice în afirmațiile generale de mai sus : diferența ține de calitate. Bedros Horasangian trădează și experiență de viață și (multă) experiență livrescă (dar mai ales cea din urmă este prezentă în bagajul mai tuturor „noilor veniți") : Bedros Horasangian are un ochi format și știe să culeagă din „cenușiul cotidian" faptul relevant (nu este singurul, puteți spune) ; Bedros Horasangian știe să fie duios și chiar sentimental, dar, în același timp, asemenea bravării timidului, ironia (și autoironia) strivesc repede orice alunecare spre melodramă (ca și la ceilalți confrați de generație, veți spune iar). Însă eu aș îndrăzni să amintesc, ajunsi la acest punct, că melodrama face foarte frecvent parte din cotidian și ține de priceperea și curajul autorului să-i găsească locul în pagină. Bedros Horasangian are acest dar). Proza lui Bedros Horasangian conține un fior existențial autentic și prin aceasta se înrudește cu proza bună a acestui moment literar, făcînd un salt de generație.

Am impresia că proza noastră trăiește un moment literar în care a devenit obositor (chiar dacă necesar) să repetăm mereu că avem autori care dau eșantioane bine șlefuite, care eșantioane adunîndu-se multe-multe se alcătuiesc în imagini tot mai globale și mai veridice. Dar aceste bruioane nu rămîn decît ceea ce sînt în realitate : cioburi (autentice) ale unui întreg. Bedros Horasangian este unul dintre cei care, judecînd după cărțile publicate, poate ataca pe un drum propriu acest întreg, părînd să existe șanse reale de a-l ajunge.

Șezătoare la Vișeu

Sub cupola înaltă a unei primăveri blînde și dulci, cu văi abia înflorite, s-au întîlnit la Vișeu de Sus, în Maramureș, în Anul internațional al tineretului, scriitori tineri și membri ai redacției revistei bucureștene **„Neue Literatur" : Hellmut Seiler** din Tîrgu Mureș, **Helmut Britz, Hildegard Mark** și **Claus Stephani** din București. Acțiunea, organizată sub egida Uniunii Scriitorilor din R. S. România și în colaborare cu Școala generală nr. 1 și Liceul industrial nr. 1 din Vișeu, a căror formațiuni de artiști amatori au contribuit substanțial la această întîlnire, a fost atît pentru vișeuanii-țipțeri, cît și pentru cei veniți să citească din lucrările lor, un eveniment cu totul deosebit.

După cuvîntul de deschidere a directorului casei de cultură, **Ioan Mihăilescu,** s-a citit poezie și proză, cel mai mare succes obținînd **Anton-Joseph Ilk,** un tînăr autor de grai țipțăresc, autohton, din al cărui volum, apărut recent la Kriterion, „Tipțărul cu scara", Claus Stephani a citit cîteva snoave în graiul muncitorilor forestieri de pe Valea Vaserului.

Programul artistic, care a urmat în regia învățătorului **Adolf Atzberger,** a fost o impresionantă trecere în revistă a formațiilor germane-țipțărești din Vișeu : corul mixt (dirijor prof. **Attila Deak**) și formația de dansuri ale elevilor (inițiată de învățătoarele **Traute Simon** și **Juliane Feher**) apărînd în culorile vii ale frumosului port popular țipțăresc.

Mai trebuie neapărat amintit și sketchul „Viteză la învățătură", în care, sub regia prof. **Christa Müller,** au apărut elevii-actori **Diane Schiesser** și **Werner Kreiter** și contribuția formației muzicale „Edelweiss" (alt nume nici nu s-ar fi potrivit mai bine acestui grup, care, fiind dirijat de **Anton Traxler,** cîntă muzică românească și germană).

Programul literar s-a încheiat, deci, cu un „Liederstrauss", un buchet de cîntece, care a fost oferit tinerilor scriitori, oaspeți ai vișeuanilor, întrucît florile, în acest ținut nordic, acum abia încep să apară. Toți cei prezenți în sala mare a noii case de cultură au fost de părere că asemenea serate — îmbinări fericite ale „Cîntării României" cu manifestările consacrate Anului Internațional al Tineretului, ar trebui să mai aibe loc.

Ion Bucovineanu

DICȚIONAR ROMÂN DE FAPTE ȘI SENTIMENTE

DOUĂ DECENII DE LA CONGRESUL AL IX-LEA AL P.C.R.

DOCTOR DE ȚARĂ, DE OAMENI, DE SUFLET...

Undeva, [illegible] izvor [illegible] pe o clepsidră în [illegible]. Ajunsesem la Văsoaia, [illegible] sat din Apuseni. Căci sub numele acesta [illegible] minuțioase [illegible] de milenii un altul, [illegible] dar și de „banal" prin frecvență, [illegible] l-au pronunțat cu literă mică : „cioca grădiștei".

— E plină țara de Grădiști, constată cicerone-le nostru, medicul Florin Birnețiu, dar o denumire cum asta, a unui ciudat platou [illegible], purtător și de alte tulburătoare semne, ar fi trebuit să atragă mai mult luarea aminte a arheologilor, pe care i-am tot invitat spre a vedea cu ochii lor.

Dacă vii nepregătit, fără să-l cunoști cit de cit, e în stare să te țină într-o continuă uluială acest doctor Birnețiu. Cind l-am văzut prima dată, prezentînd cu nonșalanță calitățile cailor și vacilor și oilor, aduse spre premiere de codrenii Zarandului la o sărbătoare păcurărească, mi-am zis că trebuie să fie doctor veterinar, judecind după competența aprecierilor, dar și după satisfacția cu care îndeplinea acea însărcinare.

Nu era însă decit în exercițiul unuia din diversele sale „hobby-uri", dar toate subsumate supraviețuirii satului de munte. Birnețiu vrea ca satele Apusenilor, și între ele cel mai apropiat de inima sa este Văsoaia, să dăinuiască spre a fixa nu doar o tradiție, ci și un jalon al progresului. Și duce pentru acest motiv o donquijotească luptă cu tinerii localnici, mai înverșunat pînă și decit rarii bătrîni rămași încă în picioare.

— No, spunea baciul Braiț, al mai vîrstnic dintre Braiții răspindiți prin dărăpănatele căsuțe, pricină pentru care probabil îl mai chema și Adam, no, dară, țin șapte bucăți de coarne și doi cai. Dar nu-i putere, domnișorilor.

— Nu-i chiar așa, bace, l-a încurajat doctorul, mi te-o pirit mie careșva...

— Eu mi-s ca la armată, s-a prins moșul în joc, și amu, la optzeci duși. La șase mă scol. Palinca — dar numai un deț — și un dărab de pită. La prînz, musai, hodinesc două ceasuri. Și apoi de la cap. Cam așa o fo' viața-mi de cînd m-am pomenit... și raiul din jur, dar s-or petrece toate odată cu noi...

Ceva din tristețea unei lumi crepusculare răzbate și în paginile scrise de doctorul Birnețiu în nopți de altruistă insomnie. Nu prea multă însă. El este un optimist cenzurat de o delicată doză de îndoială, cum tocmai e de așteptat de la un bărbat matur și lucid, ajuns în al patruzecilea an. Om cu istoria în sînge, n-ar putea scrie decît ceea ce știe foarte bine din acribia documentării, dar și din profesia sa, dar și din încăpătorul său fond de sentimente. „Gerula ridică privirea ce se fixase undeva, într-un colț de stîncă și vocea îi reveni mai caldă și mai apropiată. — Peste puțină vreme să vă trimitem cele mai bune vrăcițe, să-l lecuiască pe rănit. Vă lăsăm stăpîni pe această peșteră", scria el, circumscriindu-și în cîteva rînduri universul de discurs, într-o lucrare premiată la un concurs de creație literară.

— Mi-a apărut, în sfîrșit cartea „Flăcări peste Zarand", mi-a comunicat de curînd.

Și-a atestat deci intrarea în nobila branșă a medicilor scriitori — doctori de țară, de oameni și suflet. Dar el nu este numai așa ceva, deși nu puțin lucru ar fi însemnat și atît. Ceea ce uimește la medicul de care au avut noroc cei din comuna Chisindia — de care ține și satul Văsoaia — nu este mulțimea ideilor ce-i împlinesc viața, ci solidaritatea intrupării fiecăruia dintre ele. Între multe altele, el mai găsește timp să fie și un animator cultural, un ferment spiritual al locului. În ziua în care ne-a plimbat la cetăți, doar de el știute, și a condus ca un adevărat staroste întreaga sărbătoare, Florin Birnețiu a urcat și pe scenă spre a dirija ansamblul din Păiușeni.

— Am înființat ansamblul ăsta ca să nu se irosească comorile de viers și port. Mă bucură nu atît distincțiile care s-au adunat în cursul anilor, cît audiența sa, cît faptul că a ajuns o adevarată instituție culturală și un mesager folcloric al meleagurilor noastre.

Scenografia, aranjamentele muzicale și ale versurilor, doinite din imemoriale vremi aparțin, bineînțeles, făurarului acestui depozit uman de spiritualitate românească : „Ce-i mai bun ca un cal bunu / că ce dușe și ce adușe / și că zboară ca vintu / pînă pică-n pămîntu / Ce-i mai bun ca oaia bună / că încălzășce / și îndulșeșce / și pă om il hrăneșce." Acelorași gînduri de perenitate, de traversare spre alt veac a inestimabilelor tradiții le-a subsumat doctorul și muzeul înființat în centrul comunei Chisindia, vis-a-vis de dispensarul unde lucrează.

Gestul delicat al deschiderii împăienjenitei uși înainte de a intra în căsuța spoită în albastru liliachiu... Poate în ochii săi iriza lumina reflectată de ziduri, poate culoarea lor contribuia cu ceva la acea lumină. După care ne-a năboit izul de vechie a lemnului și pînzetului din care sînt alcătuite mai toate exponatele, savant orînduite după legile muzeisticii. „Lelic" (ilic) cusut în urmă cu vreo două sute de ani în roșu și negru, „spătoi" (cămașă) ceva mai de demult, din cinepă albită în piuă, material de nădejde, rămas imaculat și pe Columnă de [illegible]

[illegible] nu mai știam în ce este el doctor.

Am aflat apoi pe îndelete, nu numai de la el, ci și de la alții și — întîmplător — chiar de la șefii săi, care nu-i fac nici un rabat pentru multitudinea preocupărilor extra-profesionale, dar au motivele lor să-l țină în cea mai înaltă considerație, comuna Chisindia din Arad poate fi oricînd aleasă pentru un schimb de experiență privind asistența medicală la țară. Doctorul Birnețiu este cunoscut și peste marginile județului pentru ce a reușit și cînd a ridicat dispensarul, completat de acum și cu un staționar.

— Mai întîi, am pus tablouri pe pereții staționarului, începe el, ca deobicei, cu „neesențialul", apucătură ce i-a exasperat pe ăi de cer morocănoși „să ne preocupăm de lucruri serioase băi, toar'și". Mi le-a dăruit un prieten, un pictor talentat, și m-am îngrijit să nu lipsească florile din vaze. Contează enorm pentru moralul bolnavilor.

Dar toate acestea țineau numai de confort și, oricît de ridicat, încă nu era suficient. Au urmat nenumărate drumuri nedecontate la Arad și la București, cererile și audiențele în cabinetele ministeriale, de unde nu s-a întors fără un aparat mobil pentru electrocardiograme și fără un altul pentru ultraviolete. Cu toate aceste complicate mașinării, pentru uzul cărora în spitale se află specialiști cu înaltă calificare, umblă cu multă știință doctorul Birnețiu, care mai face și mică chirurgie, dar nu chiar atît de mică din moment ce într-un caz, un conclav a considerat că și-a cam depășit competența. Norocul său a fost chiar pacientul, care s-a simțit foarte bine. Cum se simțeau și un Braiț și un Dobrea, pe care i-am găsit chibitind meciul de la televizor, în salonul pentru bărbați.

— Cum vă mere, baci ?

— D'apăi fain, au răspuns, privindu-și cu încredere medicul curant.

Poate aceasta este și unul din mijloacele prin care comuna bate recorduri la reducerea morbidității. Încrederea. Efectul „placebo" nu se rezumă acolo doar la medicamente. El se transmite și prin peretele care desparte cabinetele și cele două salonașe de apartamentul doctorului. Fiindcă de toate a făcut doctorul, numai o casă a lui n-a „fost în stare" să-și facă. Așa că locuiește împreună cu soția și cu cei doi copii, mari de acum, cu chirie într-un apartament, cu care e prevăzut dispensarul.

Ar fi putut să fie chiar și navetist, nu se prăpădea lumea cu unul în plus, fără altă grijă decît mersul autobuzelor. Dar el a rămas credincios slujitor al lui Hipocrate, respectîndu-i jurămîntul în toate profundele lui semnificații. Cînd ajungi să-l cunoști, cel mai greu de priceput nu este cum de poate să facă atîtea și atît de temeinic, ci cum de reușește ca principala preocupare să-i rămînă încă lectura : cea de specialitate, istoria, beletristica și încă altele. Faptele sale sînt notorii, greu însă e să pătrunzi în sufletul său, spre a afla că, de fapt, el nu se vrea decît un căutător al adevărului. Concept pe care îl înțelege așa cum spunea într-o amiază blîndă, ca însuși cugetul său de ardelean de nădejde :

— Fiecare adevăr, poate nu este adevăr, decît în contextul acelui moment, al acelui loc și al acelei vremi.

Știind însă că trăiește și muncește făcînd abstracție de această limitativă relativitate, nu l-am contrazis, privind peste masa lungă la care eram așezați și prin care ploua lumina, strecurată pînă la noi prin coroanele marilor arbori.

Ion Marin

Modestia creatorului

Urmare din pag. I

lațiile sale cu Veronica, la modul intim al cuvîntului, n-au început decît după moartea profesorului Micle ; pentru structura sufletească a poetului ar fi fost de neconceput o altfel de situație, un adulter. Titu Maiorescu ii dojenea părintește pe toți aceia care deplîngeau, la scurtă vreme după prăpădirea ființei pămîntești a poetului, faptul că acesta n-a beneficiat de nici o decorație. El însuși rege al cugetării omenești, scria în esență criticul, ar fi refuzat orice distincție, din partea oricui. Goana după onoruri, vînarea posturilor, meschinăria în relații, dedublarea gen Arettino, care ziua scria psalmi curtenitori iar noaptea blesteme și pamflete — toate acestea au fost atît de departe de steaua poetului, încît opera lui sporește în magnificență și din acest punct de vedere.

Reciteam, nu demult, un text care m-a amuzat, dar mi-a provocat și o ușoară întristare. El face parte dintr-un studiu al „divinului critic" despre Gr. H. Grandea și se referă la discordia dintre modestul poet și medicul general Carol Davila : „Ei bine ! — declama ziarul **Reforma** — d. Davila cu toate puterile de care dispune astăzi nu va reuși niciodată să omoare talentul și geniul unui om, talentul și geniul poetului Grandea. D. Davila va muri, prin istorie. Grandea va trăi ; și dacă va rămîne vreo suvenire despre d. Davila va fi aceea : că a fost un doctor Davila care a persecutat pe poetul Grandea". Ironia istoriei făcă însă ca situația să se prezinte în posteritate exact pe dos : de poetul Grandea (care era dealtfel destul de comic cu pretențiile sale de nepot direct al marelui Byron) nu a mai auzit nimeni, în schimb memoria lui Davila este nestinsă în istoria poporului. Sînt caractere și caractere, bineînțeles, dar artistul, mai cu seamă scriitorul, care e menit să formeze și să cizeleze conștiințe, trebuie să se gîndească la exemplul personal pe care il dă propria sa viață.

Astfel, va consfinți chiar adevărurile operei sale, iar judecata timpului va avea nu numai jaloane estetice, ci și etice. Artă fără morală nu există, așa după cum e neconceput o revoluție fără jertfe și fără o încredere totală în drumul mulțimilor.

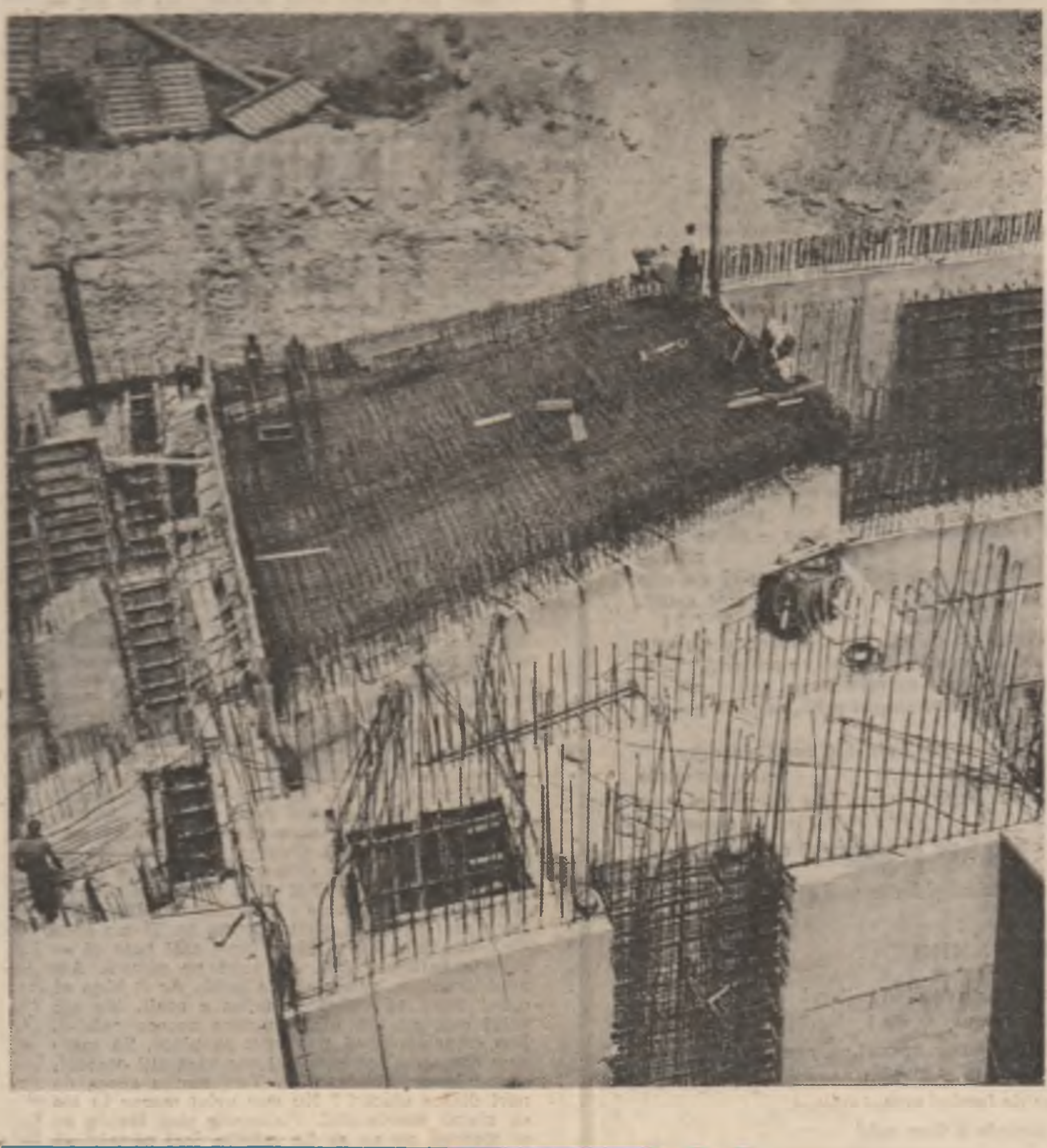

Un echipaj de excepție

Îi privesc mîna dreaptă încordată pe schimbător. Nu mi-e frică, sau, ca să fiu sincer, nu-ndrăznesc să spun că mi-e frică. Este doar un rulaj demonstrativ, o să mă protejeze, nici o problemă. Drumul, în mod obișnuit, te duce încet și sigur la Poiana Brașov. El trece, nu-i așa ?, printr-un peisaj de munte pe care e frumos să-l privești. Curbele, toate, sînt dintre cele incriminate de Decretul 328 ca avînd vizibilitate sub cincizeci de metri. „Depășirea interzisă". Viteza maximă admisă este, desigur, cea legală, adică „pînă la limita evitării oricărui pericol".

Dar mîna lui are un tremur ușor, cîteva oscilații încolo și-ncoace. Îmi dau seama, după golul din stomac, că a început... Două sute de metri, singurii în linie dreaptă, i-am parcurs cît timp mi-am aplecat privirea spre schimbătorul de viteze. Instinctiv, îmi încordez picioarele și mă agăț cu mîna dreaptă de bara de susținere a mîinii drepte. Mă gîndesc, după prima curbă, că i-ar fi necesar și mîinii stîngi un punct de sprijin... Cînd prima curbă e la stînga, și cea de a treia este tot la stînga. Ori, dacă vreți, cea de a cincea. Sînt, poți să pariezi, și curbe la dreapta. Numai că sînt greu de numărat...

Zborul de la una la alta decurge normal, ca orice zbor cu 130 km pe oră. Motorul are tendința de a proiecta în decor și ultimul șurub al acestui complex pe patru roți. Iar roțile își plîng elanul cu o disperare controlată. Derapaj controlat. Un dans de pendul pentru învingerea inerției. Alunecarea de-a latul, la stînga sau la dreapta, face din această „Dacia 1410 Sport", cu patru carburatoare, un fel de canoe plutind pe un strat de vaselină. În tot acest timp, mîna energică a omului de la volan schimbă vitezele. Cu iuțeala cu care-mi bate inima. Dar omul este însă un mare pilot. Unul dintre cei mai mari pe care i-a avut automobilismul românesc. Poate cel mai curajos dintre toți.

1. PORTRETUL PILOTULUI BALINT ȘI AL SOȚIEI SALE OCTAVIA

Numele : Ludovic Balint. Profesia : șofer de taxi în Brașov. Vechimea în sport : 10 ani. Numele soției : Octavia. La început și ea a participat la curse, dar înțelegînd mai bine cu cine s-a măritat, a renunțat. Pentru liniștea familiei. Octavia este principalul suporter al lui Loți. Pentru a-mi vorbi despre el, începe cu următoarea frază : „E tare greu să întreții un pilot de curse !". Mă aștept să-mi spună că-l bate la cap să se lase, că e prea riscant etc. Și chiar îi zice ; dar „numai la nervi". Altfel, are încă puterea să suporte emoțiile din timpul raliurilor. Să nu socotească nopțile nedormite, alergarea spre telefon, bătălia pleoapei stîngi, scîrțîitul porții, frînele mașinilor de pe stradă. Octavia este cea care-i insuflă încredere și putere de stăpînire, forță, siguranță, autocontrol și calm. „La început, spunea, Loți era de un curaj nelimitat, pur și simplu nu era în stare să ridice piciorul de pe accelerație, oricît de periculos ar fi fost drumul... Mă lua uneori cu dînsul să-i scriu traseul. Pe un drum cu macadam de la Tihuța (Iași), ajungem la un viraj ; el dictează : „3 plin" ! Eu : nu ! Este imposibil ! Nu vezi copacii, nu vezi nisipul ? ! Și notez în caietul de bord : „3 cu dublă atenție". Numai că în timpul raliului, cînd copilotul i-a dictat cum am scris eu, dumnealui a făcut cum dictase dumnealui. Și iată-l răsturnat, lovit, abandonînd cursa. De atunci, mi se pare că a devenit mai prudent...".

Îmi amintesc de „proba" de pe serpentine și înțeleg ce vrea să spună Octavia prin „prudență". Acest om, pentru care, în concursuri, viteza de 180 km pe oră este normală, trece, printre șoferii de taxi din Brașov, drept un melc pe patru roți, care n-a plătit niciodată o amendă pentru exces de viteză.

În zece ani de automobilism, a obținut nu mai puțin de 140 cupe și medalii. Cea mai importantă este „Cupa Vinho do Porto", Portugalia, obținută în martie anul acesta. A venit, cum se spune, pe locul I la clasă, înaintea unor Toyota Starlett, Talbot, Opel Corsa, Fiat 127. Urmează, ca importanță : Locul I la Turul Europei (1980) ; Locul I la Turul Europei (1981) ; Locul I la Turul Europei (1983), Locul I la „Nisipurile de aur" (1984) ; Locul I la „Raliul Bosfor" (1984) ; Locul I general pe proba de la Nürenberg (1981) ; Locul I la „Raliul Hebros" (1984) ; de trei ori campion al României la Campionatul de Viteză în Coastă ; de patru ori campion al României la Campionatul de Viteză în Circuit ; de două ori Campion Absolut al României. Toate aceste victorii au fost obținute, se înțelege, pe mașina „Dacia".

Între piloții cunoscători, cînd e vorba despre el, se spune : „Să vezi : m-a depășit Loți. Stăteam pe loc, deși aveam gazul împins pînă la fund...".

2. FĂRĂ ZĂRNESCU NU SE POATE

Despre Constantin (Dan) Zărnescu, se știe că este copilotul lui Balint. Fost campion al României la viteză. Un om inteligent, un organizator talentat, un „sponsor" de încredere. Octavia Balint rostește acest adevăr : „Cu mulți copiloți a alergat Loți, dar niciunul n-a fost ca Dan. Băiat de mare încredere, mai ales că sînt porțiuni de drum (macadam, ceață, întuneric) pe care mergi sută la sută după ceea ce-ți citește omul din dreapta... Îi spun mereu campionului meu : Să nu dea domnul să ieși din cuvîntul lui Dănuț, pentru nimic în lume! Realitatea e, vă spun din experiență, că nu-i ușor, că nu oricine stă în dreapta lui Balint... Ce nervi trebuie să ai, ce curaj și ce rezistență fizică !".

Toate marile succese din ultimii ani Balint le-a împărțit cu acest piteștean fără de care, spune el, „nu se poate"... Formează împreună un tandem perfect. Cînd pe pilot îl prinde elanul, pe copilot îl ademenește prudența... Cei care-i cunosc mai bine spun, fără să audă Octavia, că totul e doar o vorbă : Zărnescu nu i-a spus niciodată lui Balint să meargă mai încet. De altfel, pe Zărnescu nici nu-l interesează cu cît merg ei pe oră, ci doar dacă Balint a înțeles bine ce-i dictează el, rapid, prin interfon. În cabină este un asemenea zgomot, făcut de pietrele care aproape că perforează podeaua, încît fără interfon n-ar fi posibil să se audă unul pe celălalt. Cînd i-au învins pe „monștrii" de la Toyota și Opel, lumea s-a întrebat : cum dracu se poate una ca asta ? Cine sînt ăștia : Balint, Zărnescu, Ștefan, Amărica, Scobai, Urdea, Banca, Dobrin ? De la Monte Carlo, din anii 1936—1938, cînd campionii Petre Cristea și Calcianu au fost marii învingători (pe un Ford), automobilismul românesc nu a mai cunoscut un asemenea succes !

Este „Dacia" o marcă bună, fără îndoială, dar acești băieți sînt adevărați virtuozi. Își amintește Dan Zărnescu : „Am avut două sărituri în probă, se rupea drumul la 40 de grade. Nu mai aveai contact cu pămîntul 5—6 metri, printre stînci. Odată rămîneai ca în avion, în jur se vedea cerul !... Cînd cădeam, făcea mașina ca o pisică...".

3. ALLER DANS LE DECOR

Cînd Ludovic Balint și Constantin Zărnescu participă la un raliu în țară, piloții din provincie ridică din umeri, oftează, dau din mîini resemnați : iar n-avem nici o șansă ! își spun. Dacă nu sînt cei doi, echipa „Dacia" are încă cel puțin șase ași : Ștefan Vasile (fiul vestitului mecanic și pilot Vanghele — care automobilist mai în vîrstă nu și-l amintește ? !), Ovidiu Scobai, Dodo Urdea, Dan Amărica, Banca Dacian, Nicu Grigoraș (acest solitar inginer de talent, care, luptîndu-se cu unele mori de vînt ale birocrației, a construit „Dacia Turbo" de 200 CP, cîștigătoare „hors concours" a Turului Europei '84).

Fiecare dintre ei este campion al României de mai multe ori și campion în raliuri internaționale. Și fiecare a „mers" cel puțin o dată „în decor", simțind ceea ce a simțit de atîtea ori Dan Zărnescu : „Dacă te lasă mașina ori dacă zbori în vreun pom, simți că îmbătrînești cu 5 ani".

Fiecare dintre ei probează calitatea automobilului de producție românească, Dacia, ieșirea industriei noastre în circuitul internațional.

Ion Longin Popescu

P.S. Zilele trecute am aflat că la Raliul Acropolis, în probele infernale, de munte, ale acestui raliu cotat al doilea din lume ca dificultate, echipajul Balint-Zărnescu s-a răsturnat și a trebuit să abandoneze, totuși. Nu știu încă ce suferințe fizice vor fi îndurat, dar sînt sigur că Zărnescu crede că a îmbătrînit cu 5 ani. Tinerețea îi va reveni însă în curînd : urmează Turul Europei și Raliul Angliei. Iar Loți are nevoie de un copilot. Și cine altcineva are curajul ?

ISTORIA ÎN MUNȚII RODNEI

S-a scris pînă acum extrem de puțin despre Borșa, despre geografia, istoria și economia ei. Dacă-mi forțez puțin memoria, îmi voi aminti un singur reportaj mai amplu al marelui reporter care a fost Brunea-Fox și care a trecut pe aici între cele două războaie.

De atunci și pînă acum, oamenii au continuat să coboare în fundul pămîntului să ia pulsul cristalelor, iar pe celălalt taler al balanței, să se cațere cu turmele pe munți, să ia pulsul luceferilor și între aceste înclinări ale balanței, cînd într-o parte cînd într-alta, alți oameni încărcau în căruțe lungi lemn de brad, scînduri, draniță și bușteni și plecau să le vîndă pînă departe în cîmpia Sătmarului intorcîndu-se, în schimb, cu grîu și porumb. Pentru că în Borșa nu se coace nici grîul nici porumbul. Munții sînt prea aproape pentru cereale. Zăpada întîrzie pînă în mai și chiar iunie peste crengile pomilor care nu au îndrăznit să înflorească iar primele ninsori cad, de obicei, în septembrie.

Familiile borșenilor de sub Pietrosul sînt, în schimb, bogate în coconi. În atîta ariditate a locului, singura și adevărata bogăție sînt copiii. Am observat chiar, ca o lege paradoxală a naturii, că acolo unde pămîntul este sărac și neprielnic pentru recoltă, unde solul e muntos și încăpățînat la rodire, ei bine, tocmai acolo sporește ca o răzbunare pe nefertilitatea pămîntului recolta speciei umane. Să fie o înțelegere mută, un echilibru ascuns între puterile roditoare ale pămîntului și rodnicia destinului uman, ca un pămînt mai fertil și răzbunător asupra locului neprielnic ? Cine știe ! Destul că în Borșa, unde pămîntul n-are putere decît pentru cartof și ovăz, familiile sînt pline ochi de copii, pline cu vîrf și îndesat, cum se spune. Dacă se știe de Ieud și de Maieru ca fiind satele cu cei mai mulți copii din țară, lîngă acestea trebuie alăturată neapărat și Borșa. Poate chiar trecută înaintea lor. Borșa e zona cu cea mai mare natalitate din județ și cu cel mai mare spor de populație, așa cum de altfel, județul Maramureș este fruntaș pe țară în „producția de fii" cum atît de inspirat a spus poetul Adrian Păunescu.

Dar cîtă istorie a trecut peste „fiii aceștia curați de țărani" este din nou un lucru care trebuie neapărat scris de cineva. Înainte de toate, zona este o pată albă în cercetarea etnografică, nici o echipă de culegători de folclor nu s-a aventurat pînă aici și dacă Titiana Mihali a reușit să scoată pe cele cîteva discuri ale sale cîteva zeci de cîntece unice în folclorul nostru ca profunzime și linie melodică, nu e greu de bănuit ce se ascunde în spatele acestor cîntece.

Așa cum Muntele întreține un microclimat și o meteorologie proprie, de zonă cu totul diferită de cele ale localităților aflate la cîțiva kilometri mai jos, nimic nu mă împiedică să cred că și din punct de vedere etnografic se întîmplă același lucru. Și mai îmbucurător e faptul că folclorul este viu, zona Munților Rodnei pulsează de vitalitate etnografică mai ales la solstițiul de vară cînd se sărbătoresc absolut fabulos Sânzienele, o dezlănțuire a focului care transformă orașul și munții, o noapte întreagă, într-o torță și un strigăt comparabile în frenezia lor doar cu marile carnavaluri ale Americii Latine. Iar acestei frenezii merdionale îi răspunde celălalt puls al solstițiului de iarnă, cînd se sărbătorește perfecțiunea de cristal a spiritului, colinda, triumful focului spiritual în mijlocul înghețului cosmic, victoria omului asupra stihiilor naturale și asupra lui însuși prin nuntă și creație. Și totul sub semnul Soarelui, al marelui puls astral care înfrățește totuși ființa umană cu marile puteri dinafara și dinăuntrul ei.

Dar acest ritm arhaic al pămîntului n-ar fi posibil fără inima unei istorii sănătoase deși, paradoxal, orice istorie de pînă acum fiind, în fond, o colecție de sacrificii umane și sociale, numai sănătoasă n-am putea-o numi. Mai exact ar fi să spunem că **inima poporului român** a rămas întreagă și sănătoasă și în acest colț de țară numit Borșa deși nu au trecut mai puține valuri istorice peste el decît apele cîte au curs pe văile Maramureșului : Iza, Mara, Tisa și Vișeu.

Borșenii din Munții Rodnei au participat la toate frămîntările istoriei naționale cu mari jertfe de sînge deși acesta este un lucru iarăși mai puțin consemnat în paginile analelor scrise. Dacă se știe mai mult despre legendara bătălie cu tătarii la locul numit chiar așa, Preluca tătarilor, puțin sînt cei ce cunosc exact ce contribuție a avut Borșa, prin oamenii săi cei mari luminați, la marele eveniment al Unirii din 1918 și la toate frămîntările istorice de după Unire pînă la actul de la 23 August. N-a făcut nimeni pînă acum o monografie a localității deși profesori de istorie și de literatură sînt tot atîți cît cei de sport, fizică și matematică. În mod paradoxal, faptele mai recente sînt mai puțin cunoscute decît cele mai vechi pentru că ele sînt îngropate în arhive de familie. Trebuie să treacă timpul ca „întîmplările" vii să devină întîi folclor și legendă ca abia apoi să intre definitiv în circulația valorilor istorice. Însă oricine va scrie acea monografie, pentru că pînă la urmă sînt sigur că tot o va scrie cineva, nu va putea trece peste figura luminoasă a lui Vasile Timiș Filipan, delegatul Munților Rodnei la Unirea din 1918, peste contribuția intelectualilor din familia Anderco la evenimentele culturale ale diverselor epoci istorice și peste atîtea figuri semilegendare cum este cea a lui Strifunda. Și încă rămîn atîția și atîția luptători necunoscuți care așteaptă răbdători să fie scoși din memoria tăcută și trecătoare a oamenilor și restituiți unor pagini glorioase de istorie scrisă.

Nu trebuie decît să urci pe vîrful dealului, deasupra releului de televiziune, să vezi fostele tranșee ale războiului mondial, să-ți aduci copiii acolo ca la o lecție deschisă de istorie și să le spui : uite, în groapa asta în care acum cresc fragi a fost instalată mitraliera, aici, printre afinii aceștia era punctul de observație asupra văii, iar în groapa asta cu merișoare și hribi au bubuit tunurile, în patratul acest mai mare de șanțuri pline de iarbă și garoafe sălbatice a fost instalat comandamentul militar, de aici era controlată retragerea convoaielor de nemți pe cursul apei, spre Valea Izei, unde s-au refugiat o bună parte din borșeni după ce și-au îngropat în pămînt plugurile și grapele, semințele și cărțile strămoșești.

Borșa e o zonă în care intelectualii au mult de lucru. Dacă din punct de vedere economic și edilitar localitatea a trecut de la sat la oraș, mai rămîne încă o sarcină de conștiință pentru intelectualii ținutului, în special pentru cei peste o sută de profesori, să scoată zona din anonimatul cultural și istoric al oralității la lumina documentului scris pentru a intra astfel în circuitul nestingherit al faptelor de valoare națională.

Ion Zubașcu

A. I. Zăinescu

Elegie, prietene

Ca și cum te-ai atinge în zbor,
Te-ai retopi în semne
Și te-ai mai micșora un pic, te-ai mai lungi,
Nu mult, oho ! — nu mult, prietene, nu mult —
Ci doar atît cît ai tăia-ntr-o seară lemne
Și-ai auzi rîzînd apoi la foc niște copii.

Nu mult,
Ci de la sine aerul doar cît se-ncarcă
Și într-o afinare grea de arături,
Ca respirat te simți, parcă-ai împinge-o barcă,
Știind că vîslele-s în muguri încă
Și-n păduri.

Nu mult
Ci doar cît săgetate, mari prin întuneric,
Miini ca de fosfor simți sau doar un rîu,
Doar cît ți-ai culca în ochi și-ai încălzi eteric
Capul sfințit al unui bob de grîu.

Această lume

Ca o disperare-n sălcii, grea, sau ca un nor ce țipă,
Această lume-n care totul parcă e-un vîrtej ce-l port,
Că nu mai știu nici clipa dacă s-a atins de clipă,
Nu mai cunoști furtuni se-adună sau năluci la bord

Nu mai auzi nici cerul dacă pîlpîie sau sapă
Și-n felul ei chiar luna dacă nu e un tanc pe pod,
Această lume care nici n-a ridicat bine-o pleoapă
Și precum frunza-acum se lasă spre țărmuri care-o rod

Această lume care a înnebunit pesemne,
Că își plombează-n ochi doar umbre și astri care tac,
Aceste sobe-adînci care nici nu mai ard cu lemne
Și suflă doar prin deschizătura rece-a altui veac.

Această lume care îmi dă și-n somn năvală
Și mă trezesc în miini cu urna ca o sferă-a ei,
Aud prin degete enorm un curcubeu ce-și spală
Fața-n adînc și-mprăștie o mare de scîntei.

Zeița

Nemișcată, convinsă, puternică,
Într-un zid alb, foșnitor, ca de mătase
Sub un lujer de viță, acolo
Unde își duce viața pînă la capăt și tace,
Nu are amintiri și deci nici victime.

Nemișcată, convinsă, puternică
Și pe deasupra c-un aer absent, toropit, care-i tulbură
Și îi spală mai departe zăpezile, nemișcată,
Convinsă, puternică și pentru fiecare din noi
Cu cîte un vultur albastru, minuscul în
Vîrful degetelor.

Nemișcată, convinsă, puternică
Și transparentă ea însăși, de aceea
Nici o tresărire, nimic, numai zborul
Frunzei de viță pe cer și cruzimea
Spre roșu a strugurelui, imacularea
Ca o infidelitate doar în muzee.

Nemișcată, convinsă, puternică
Și pretutindeni doar ea, nemișcată
Și exilată cu fața spre cer, de acolo
De unde ni se aud urmele.

Mănușa de ceață

Oho, ai dreptate, prietene, și tu.
Ai dreptate, ne-am tot luat cu întrebările și uite
Ceva nu e în regulă: o mănușă
De ceață — tu îi spui de lemn —
Nu ni se potrivește de loc deși o tragem,
Ne-o aruncăm pe cer tot mai mult.

Ne amintim cînd și cînd de cîte o lacrimă
Pe care-o sorb neguri în zbor — o, ce foșnet,
Ce foșnet ! — tu spui
Și eu îți răspund că nu e întocmai așa, că nu e
Decît dacă am fi cultivat măcar cîteva nopți
Sau doar cîteva raze albastre
De noapte.

O mai veche iluzie că poetul
Nu se hrănește cu aer și totuși
Sub pleura orașelor mari, luminate,
Bibliotecile nu sînt decît niște plămîni.
Și iar ai dreptate, ai dreptate, respiră
Fiecare în raftul
Și după sunetul lui.

Dar și cu dreptatea uneori ce putem face ?
Ne-am tot luat cu întrebările și uite
Ceva nu e în regulă: o mănușă
De ceață — tu îi spui de lemn —
Nu ni se potrivește deloc, deși o tragem,
Ne-o aruncăm pe cer tot mai mult.

Nu se cunoaște, nu se mai poate ști
Din ce parte ne mai bate și nouă inima și cînd
E mai cald sau mai tîrziu ca într-o bibliotecă ?

Mărturie

Despre o prejudecată, aceea-a uciderii
Cailor vreau să depun mărturie: Homer
I-a ucis prima dată, noi n-aveam altă poruncă,
Noi n-aveam altă justificare să-i trimitem pe cer.

El i-a ucis, i-a inventat ca pe-o stampă
Și bruscă religie, i-a desenat,
I s-a întîmplat să confunde lumina probabil,
De gîtul cailor sta ca un echoan spînzurat.

El a inventat un cal de lemn — mai cunoaștem
Povestea aceasta și cu prilejul altor singurătăți —
Pentru că într-un cal de lemn — ce va fi zis ? —
Nu suferă nimeni nici de el și nici de alte cetăți.

A inventat un cal de lemn, așadar, și cu asta
Caii cei vii erau ca și morți, ca proscriși,
Caii ce-i vii erau ca niște sicrie, caii
Cei vii își rodeau singuri ochii, uciși.

S-a întîmplat la Troia tot acest dezastru, de-acolo
Luna, dacă-ați văzut-o, este ca un cal orb, posomorît,
Cîți călăreți pe dinlăuntru-și rup pintenii tot atîți
Și pe dinafară și iarba-ntre ei tot atît.

Rugăciune

Să plîngă un copil în mijlocul
Tuturor armatelor, da !
Să urle el ca un apucat, să apese
Cu pumnii în ochi, să țîșnească
În loc de lacrimi numai vîjîituri
De gloanțe și doar solzi
Albaștri de fum de pe uniformele
Soldaților, da, numai pete
Albastre de scoici de pe gleznele
Și miinile lor ca și retezate, mormîntul
Unei lumi într-un plîns de copil.

Și să se apuce el de clădit cazemate apoi,
Să se uite la noi ca la niște cruci,
Să se uite la noi ca la niște steaguri,
Să se uite la noi ca la niște amintiri,
Să încerce să vorbească, să spună ceva
Și noi să nu auzim, să nu pricepem nimic,
Nimic, nimic decît mormîntul
Și crima unei lumi într-un plîns de copil.

Și lîngă lună, soare

Îndrăgostiți nebuni de griul verii,
Și-n rouă-atît cît mai au chip,
Căci merg pe rînd și-ascund mireasmă,
Nu plîng dar lacrimi fumegă-n nisip

El soră-i zice: parcă ești,
Ea frate-i spune și n-are glas,
Decît o rază-n vis ca prin ferești
Și-un curcubeu apoi la fiecare pas

De sus, de sus de tot, ca dintr-un deal
Al lumii ce se-ntîmpină cu casa,
El mîna-și lasă-ncet ca de cristal,
Ea nopți i-adună, dulci, ca de mătase.

Și-astfel tot urma-și văd, tot tremurînd,
Cît cer pe fața lor, ce tulburare,
De parcă-și caută o țară-a lor de gînd
Și-un chip al lor — corabie pe mare.

Tot dorul lumii, cel născut,
Neîmpăcat, zvîntat de-o lacrimă se pare,
Căci i-am văzut și întîlnindu-se-ntr-un scut,
I-am auzit și-ntunecîndu-se-ntr-o floare.

Țineau de-un spic — cît roțile de car
Se-nvîrtejeau mulțimi, prin el, dogoritoare —
Și eu le dam din casa mea ștergar,
Un curcubeu cu lună-n cîmp și lîngă lună, soare.

Călăuza

aurel antonie

Este o oră tîrzie din noapte. Dacă am avea ceas am putea stabili că este ora unu după miezul nopții. Dar tu neavind ceas și eu neștiind să privesc la el, trebuie să mă crezi pe cuvînt că stelele nu ne mint, sau cel puțin nu mă mint pe mine care le cunosc mersul. Acum nu știu dacă ai încredere în mine, dar pe viitor va trebui să ai, întrucît eu îți sînt călăuză. Probabil că te agasează prezența mea în noaptea asta răcoroasă în care va trebui să ne mulțumim cu o pătură aspră ce miroase a cal. Îți simt ironia și ți-o accept. Gîndești că am dormit multe nopți în ea și de aceea are mirosul acesta specific. Eu am să mă întind aici mai aproape de foc și invitația de a profita de pătura mea rămîne valabilă și după ce voi adormi. Să nu-ți fie rușine că vei accepta un lucru pe care acum îl refuzi. Gîndește-te că va trebui să-ți fiu călăuză de acum înainte pe aceste drumuri pe care tu nu le cunoști și eu abia le descopăr. Pînă acum ai avut foarte multe călăuze care te-au învățat toate cîte trebuia să le știi. Ce nevoie mai ai de încă una acum cînd ești un tînăr bărbat în pragul morții ? Așa gîndesc și eu, dar de vreme ce ne-am întîlnit în noapte în jurul unui foc pe cale de a apune înseamnă că avem nevoie unul de altul. Vezi, nici nu te întreb ce neliniști și nevoi te îndeamnă să bîntui ceturile și frigul acestei coaste de munte. Ai să-mi povestești mai tîrziu cînd singurătatea în doi va avea și pentru tine un sens. Dar îți spun de pe acum că nu mă interesează. Și ai să mă întrebi mereu cine sînt și încotro tot mergem. De aceea îți repet din această primă noapte că eu îți sînt călăuza și nu fac decît să te însoțesc spre ținta călătoriei tale. Acum e deja tîrziu. Vezi cum se mișcă osia Carului Mare pe cer ? Nu o vezi pentru că te uiți la mine și-ți pui cutitul la îndemînă. Te temi puțin, dar nu ai de ce. Fără călăuză ești mort în aceste ținuturi, de aceea știu că nu ai să-mi faci nimic. Eu nu mă tem de tine. Sînt ca mortul acela care conducea călătorii nocturni prin cimitir. Nu tresări. Sînt la fel de viu ca tine și nici n-am să încep să-ți povestesc întîmplări cu strigoi și fantome. Îmi este deja foarte somn. Noapte bună.

Bună dimineața călătorule. Ai tras toată pătura pe tine ca un egoism [illegible] care nu te onorează. Calul ? Vezi că ți-a rămas acolo în iarbă. [illegible] Am să fac eu cafeaua pentru amindoi. Cum nu mai avem zahăr va trebui să o bem amară. Nu căuta în rucsac, zahărul l-a mîncat calul tău azi-noapte. [illegible] Nu vrei ? Bine. Îți place să călătorești comod. Ești un fericit. Întotdeauna știi cu exactitate ceea ce vrei. Eu mă îndoiesc de tot ceea ce fac. [illegible] Te vei întoarce. Nimeni nu știe să prepare o cafea atît de bună ca a mea. Nu glumesc. [illegible] La noapte îți va fi frig fără mine. [illegible] Văd că ești decis să pleci. Atunci, la revedere, căci ne vom revedea. [illegible]

[illegible] pe umăr. Acum înțeleg de ce miroase a cal. Cînd te vei întoarce între ai tăi, ai să le povestești ce drumeț ciudat ai întîlnit în peregrinările tale. Dar pînă atunci mai e mult și tu nu vei mai fi același care ai plecat. Deja nu mai ești cel cu care m-am întîlnit azi-noapte lîngă foc. Acum accepți să discuți cu mine, deși cu oarecare reținere. Interesant este că atunci cînd îi vei reîntîlni nu vei mai dori să le povestești nimic. Ba chiar îi vei ocoli și-ți vei lua o pătură cu care vei pleca pe munte în locurile unde neliniștea își caută cărare. Zici că vorbesc ciudat și că o să mă răsplătești cînd ne vom despărți. Îți mulțumesc sincer pentru gîndurile tale bune, dar nu cred că merit nimic, mai ales de la tine. Și ce să fac cu o răsplată care-mi va îngreuna mișcările ? Nu sînt orgolios și voi accepta tot ce-mi vei oferi, dar voi uita în primul han darul tău. Sînt atît de puțin legat de cele materiale încît uneori am impresia că plutesc puțin pe deasupra cărărilor. Cînd eram foarte tînăr credeam că este posibil orice, că este suficient să vreau un lucru ca să-l pot realiza și că doar indiferența mă făcea să nu fiu altceva decît ceea ce eram. Dar că voi fi toate pe măsură ce voi dori. Știam că este nevoie de puțin efort, dar energia care clocotea în mine nu aștepta decît să fie dirijată. Și așa, fiind pe rînd totul și nimic, am ajuns călăuză. Ție nu ți s-a întîmplat să ai senzația aceasta ? Nu. Mă mir. Dar de visat, visezi ? Desigur că visezi, cum să nu visezi. Orice individ normal visează și tu ești normal. Numai eu visez mereu în alb-negru. Tu visezi color ? Te invidiez. Trebuie să fie ceva deosebit. Cum să fie normal ? De exemplu, azi-noapte ce ai visat ? Nu-ți mai aduci aminte ? Păcat ! Îmi plac foarte mult visele oamenilor. De fapt mă amuză cum încearcă ei să-și povestească în cuvinte visele. Ei încearcă să pună în tipare logice ceea ce este nefiresc și ilogic. Încearcă să găsească o ordine firească unor evenimente care au loc simultan, fără nici-o desfășurare. Visul este o stare, nu o devenire. De aceea nu poate fi exprimat, ci doar trăit. Trăit intens, așa ca și existența : global, simultan și total. Văd că mă dezaprobi din nou. Desigur existența ta este împărțită în ore și zile în care ai de făcut o mulțime de lucruri într-o succesiune logică. Ar trebui să încerci să mă crezi și pe mine măcar un timp. Pînă ne despărțim, nu mai mult. Nu ofta. Uite, am să tac. Să vorbesc ? Ai oftat că îți este greu să mergi pe jos ! Te cred și te înțeleg, dar te vei obișnui și vei iubi mersul. Este singura deplasare posibil admisă. Trecerea în timp este, de fapt, o deplasare în spațiul necontrolat. Îți este cald. Privește puțin piscul acela acoperit de gheață. Să găsim un pîrîu ce se scurge de acolo și să facem popas. De altfel se apropie și ora prînzului. Vezi ce interesant și-a partajat omul drumul și existența între răsăritul soarelui, pierderea viselor, căldura lui și foamea, apusul și alunecarea în somn și vis. Întreaga lui existență este o trecere între două vise. Da, așteptam replica. Ai dreptate și visul este o trecere între două existențe. Eu zic să stăm aici lîngă pietrele acestea ce au fost puse anume ca noi să putem mînca liniștiți. Nu crezi. Desigur tu nu crezi decît în legea hazardului care le-a așezat așa, dar ce este hazardul decît necesitatea manifestă ? Izvorul este acolo după stînca aceea, da, acolo unde s-a dus calul. Am să aduc eu apă. Poți să dai rucsacul jos de pe cal. Vom sta un timp aici lîngă bolovanul acesta să mîncăm și să vorbim despre hazard. Crezi că este un subiect interesant ? Nu trînti rucsacul de vreme ce nici cel care l-a cărat nu-l trîntește ! Nu te enerva, ești doar obosit. Bine. Să gustăm din această carne macerată de sudoare și de sare. Nu te strîmba. E mai bună decît conservele tale. Mă rog, mănîncă ce vrei. Să revenim la motivul popasului nostru. Hazardul, norocul, șansa. Oamenii au găsit trei cuvinte pentru a desemna același fenomen pe care nu-l puteau cuprinde. Vezi, deja nu mai avem umbre. Îmi spui că s-a ascuns soarele după nori. Probabil că aceasta este cauza. Mai rămîne să stabilim cauza cauzei și am făcut deja un pas înspre dispariția fără motiv a umbrei. Am avut odată un prieten ce locuia într-un oraș din nord. Un citadin convins. La insistențele unui coleg au făcut împreună o ieșire în împrejurimi. Aici într-un cîmp înierbat și-au făcut fotografii. Developate, fotografiile îl arătau pe prietenul meu fără umbră, deși copacii din jur aveau. Îți dai seama, își pierduse umbra ! După această întîmplare prietenul meu a refuzat să mai părăsească orașul care-l ocrotea și de atunci își verifică periodic umbra. De ce-mi spui că sar de la una la alta ? Este adevărat că nu ți-am vorbit nimic despre hazard, dar am s-o fac altădată cînd o să ai răbdare să mă asculți și să mă înțelegi. Vrei să plecăm pentru a ajunge devreme la han. Bine, fie. Poți să te urci pe cal dacă ai obosit. Eu am să merg pe jos. Vezi ce culoare are iarba în porțiunea aceasta ? Probabil că în adînc se găsesc zăcăminte de zircon. De unde știu ? Am fost cîndva călăuză pentru un geolog și am mai aflat și eu cîte ceva. Dacă a găsit minereuri ? Nu știu ce să zic. El a umblat mult, dar era foarte nemulțumit. Zicea că atunci cînd se apropie geologii zăcămintele migrează în subteran, către alte zone. De aceea geologii ar trebui să umble în haită să poată încolți zăcămintele să nu le mai permită să se strecoare neobservate. El a propus mai demult această metodă dar n-a găsit înțelegere. Așa că au continuat să-l trimită singur. I-am propus atunci să hăituim împreună zăcămintele și a fost de acord. Le-am hăituit noi un timp, dar tocmai cînd încolțisem un zăcămînt de beril într-o fundătură, geologul a întîlnit o fată. Trebuie să recunosc, era foarte frumoasă. Dar ăsta nu era un motiv să abandoneze vînătoarea. Și duși au fost. Rămas singur a trebuit să călăuzesc zăcămîntul către vechiul lui loc. Rîzi ! Se vede cît de colo că nu crezi nimic din tot ce îți spun. Treaba ta, dar mai tîrziu să nu mă întrebi cum a fost cu geologul că n-am să-ți mai povestesc. Desigur, pe tine te interesează ce s-a întîmplat cu el. Ce să se întîmple, s-a făcut hangiu. La el o să poposim la noapte. Ești curios să-l cunoști. Te înțeleg. Să știi că e un băiat cumsecade, deși a plecat după o femeie. Mă rog, destinele oamenilor sînt labirintice și imprevizibile. Numai moartea e previzibilă. De ce descalecі ? Vrei să-ți mai desmorțești picioarele. Vezi că începe să se zărească o cărare prin iarbă. De aici nu mai ai nevoie de mine. Poți găsi singur drumul pînă la han. Vrei totuși să te însoțesc ! Am să o fac cu plăcere. Cred că te-ai gîndit bine, în apropierea hanului cărările sînt nesfîrșite și o iau în toate părțile, deși calul nu va greși drumul. Vezi cîtă libertate ți se acordă ? Totalitatea potecilor și tu poți alege. M-ai ales pe mine. Îți mulțumesc pentru încredere. Este mai mult decît speram. Observi apusul acela superb în violetul norilor de peste munte ? Îți place. Așa-i că e minunat să călătorești ? Nu să ajungi neapărat undeva, întrucît scopul călătoriei, dacă nu este doar un pretext, strică toată frumusețea drumului. Să călătorești pur și simplu de dragul frumuseților pe care le vei întîlni. Da, cred că ai dreptate ; sînt un veșnic călător. De aceea mă pot bucura de tot ce mi se oferă. Cînd eram foarte tînăr citeam despre călătoriile altora și le refăceam itinerariile pe hărți ciuntite și atlase imperfecte. Mă înconjuram de barometre, busole și sextante ce-mi arătau invariabil coordonatele unui singur loc. Numai soarele mai străbătea ziua cerul, iar noaptea luna și stelele peste nemișcarea mea. Și atunci am realizat că eu sînt nimicul acestei planete ale cărei dimensiuni nu le voi realiza decît străbătînd-o cu pasul, nu cu mintea care ne minte. Sînt locuri minu-

În paginile 4–5
Lucrări de Teodor Răducan

---

teatru

Vocația melancoliei

Mereu apărat de o privire meditativă, chipul lui **Adrian Pintea** pare veșnic încununat cu aura melancoliei.

Ultima oară l-am ascultat recitînd Macedonski. Și numai două versuri mi-au fost de ajuns. În glasul lui vibra înfrîngerea și victoria, promisiunea, tristețea și iar victoria.

Îmi pace să mi-l închipui pe Adrian Pintea într-o pădure de liliac, plimbindu-se cu pieptul în bătaia vîntului și cu privirea, măcar o dată, descătușată de lacrima melancoliei. Îmi place să-l apăr în acest fel, cu brațele pădurii de liliac, căci desigur este un vulnerabil emotiv, un tînăr din tagma romanticilor întîrziați.

Într-un timp în care mulți colegi fac mare caz și pun miza pe „naturalul" adesea declanșator de clișee, artistul nostru își poartă cu neobosită grație jocul ușor desuet ca și rostirea sa. Căci îmi place să-l cred afiliat la școala marilor romantici ai scenei românești pe numele lor glorios : Mihai Popescu, Emil Botta, George Vraca.

Stăpînit de o febrilitate a jocului, Adrian Pintea își domină cu inteligență și moderație temperametrul artistic. O ardere lăuntrică se descifrează cu greu de către spectatorul neavizat. Discreția rostirii discursului liric, acea pavăză cu care artistul se apără în folosul scenei pare și este, desigur, un efort ce face parte din acea cumpănă dintre vocație și meserie. Mai bine spus, vocație stăpînită de meserie. Partitura rolului ridicată la rang de creație inedită este pentru Pintea „profesiune de credință". Cine l-a văzut în serialul „Lumini și umbre" își va fi dat seama, desigur, de acest lucru. Acolo, bine „turnat" într-un rol ce-i venea ca o mănușă, Adrian Pintea juca acel etern tînăr prinț melancolic, nevoit să-și poarte destinul cu ironie și dezinvoltură. Tremurarea și, poate, cutremurarea, nu se citeau decît în prim-planuri, tristețea condamnatului nu se simțea decît în inflexiunea glasului.

Îmi place să cred despre Adrian Pintea că recită mult, și nu neapărat în fața publicului. Și-mi place să cred că mai și cîntă, și poate, tot de unul singur. Îmi place să cred că-și asumă pînă la identificare soarta personajelor întruchipate și că pentru el teatrul și filmul sînt două modalități de a-și purta cu strălucire nu numai harul dar și trăirile autentice. Făcuse, cu regretatul Cornel Coman, în „Centrul înaintaș a murit în zori" un duo inconfundabil și de nerepetat. Fusese un „Iancu Jianu" pe măsura visurilor copilăriei și adolescenței.

Teatrul și filmul au în Adrian Pintea un artist de excepție, cu mari posibilități demne de a fi exploatate. Dacă prea marile trăiri datorate temperametrului său artistic vor putea fi mereu deminate de o inteligență artistică evidentă, Adrian Pintea va putea deveni unul din marii artiști ai teatrului și filmului românesc.

Adrian Pintea, sînt sigură că melancolia se împletește cel mai adesea cu înțelepciunea.

Ioana Diaconescu

---

televiziune

Traviata, actul IV

S-a sfîrșit și Verdi. Singur, într-o casă mare în care s-ar fi putut alerga un maraton. Nu a dorit să fie înmormîntat cu mari onoruri, dimineața însă, în zori, mulțimea de admiratori ai marelui compozitor îi umbreau ultimul drum. Acesteia nu-i venea să creadă : idolul murise. Cu cîțiva ani înainte murise și blînda Giuseppina, maestrul era lăsat să ațipească însingurat, pe scaunul din salon. Dar atunci cînd compunea nemuritoarele sale opere ? Vai, cît de ușor creezi cînd ai geniu ! Cînd știi că nu poți compune decît capodopere ! Viața lui Verdi a durat pe micul ecran mai multe săptămîni, în fiecare luni. Serialul nu a fost nici bun, nici rău. Un serial făcut de profesioniști ai genului din toate punctele de vedere : regie, interpretare, imagine, muzică ș.a. Un serial de popularizare a unui creator foarte popular și înainte de el. Și, ah, cît este de fascinant să vezi cum se creează o operă chiar sub ochi tăi ! Or, să-l vezi pe Verdi în intimitate, cum își sprijină tîmpla cu degetul, pianotînd melancolic motive de-acum binecunoscute ! Cu alte cuvinte o biografie romanțată cu mijloace cinematografice din recuzita melodramei, deci ceva cu ecou sigur în inimile și sufletele telespectatorilor. Să fiu bine înțeles : nu am nimic cu asemenea tip de serial. Ba chiar mă roade regretul de a nu avea și noi pe micul ecran biografiile (fie și romanțate !) ale marilor noștri oameni de cultură, de știință. Măcar unul despre Eminescu, măcar altul despre Creangă, ori despre Enescu. N-am înțeles și nici nu vreau să înțeleg de ce lipsește entuziasmul pentru astfel de întreprinderi, benefice din foarte multe motive, care, prin export în lume, n-ar face altceva decît să crească prestigiul nostru național.

Sigur, ne interesează și viața și opera lui Verdi, ori Shakespeare, dar ne interesează și viața și opera lui Eminescu. Și, să fie limpede, viața și opera lui Eminescu îi poate interesa și pe alții, și alții ar fi de dorit să stea o dată pe săptămînă ca să afle cum a trăit și cum a creat Eminescu ! Avem cine scrie scenariul, avem cine să regizeze, cine să joace, cine să filmeze ori să compună muzica ! Economii avem de unde face, slavă domnului, ne putem încă lipsi, pentru un asemenea țel, de multe. Și atunci ? Atunci să începem o dată și o dată cu Eminescu.

Iulian Neacșu

nate dezvăluite de filme, fotografii și descrieri color făcute de oameni pentru care scopul a fost să scrie, nu să simtă. Un peisaj în veșnică devenire nu poate fi descris, el nu poate fi decît trăit. Ori ce puteam face eu cu hărțile mele învechite și cărțile prăfuite ? Atunci am devenit călăuză pentru veșnicii călători spre niciunde. Și ce e curios, nici unul dintre ei n-ar recunoaște că merge așa, aiurea. Fiecare are un scop foarte delimitat și justificat. Pentru această infantilă limitare a orizontului îi iubesc pe ei. Nu te întoarce mereu, calul ne urmează. E prea deștept ca să rămînă singur aici. Deși cărarea este tot mai pregnantă, tinzînd să devină drum ,locurile sînt tot mai nesigure. Ce zici de prăpastia asta ? Nu e nevoie să arunci cu pietre. Uneori pe acolo mai trec oameni. Să nu profităm că sîntem mai sus. Situația nu va fi veșnică. Probabil că te-am supărat puțin, de aceea îmi cer scuze, dar sînt foarte bătrîn și simt nevoia să dau sfaturi. Nu mă găsești prea bătrîn ? Crezi că sînt de vîrsta ta ? Poate ești doar amabil și cred că nu te-ai supărat pe mine. Să nu te sperii. Acolo în stînga este un urs care trece prin zmeuriș. Calul tău sforăie și e foarte înspăimîntat. Ia-l de căpăstru și mîngîie-l pe grumaz. Ursul nu ne va face nici-un rău dacă nu-l atacăm și mai ales dacă nu ne este frică. Ai văzut ? Ursul a luat-o în jos. Ne disprețuiește în slăbiciunea noastră și ne respectă în tăria de a trece pe lîngă el. Nici acum nu mă crezi, deși sînt foarte sincer cu tine. Ești naiv dacă-ți închipui că ursul nu ne-a observat. Cu mirosul lui ne-a simțit de departe. S-a făcut întuneric. Nu, nu te-am mințit, hanul trebuie să fie destul de aproape, numai că frica ta de urs a accelerat timpul și a lungit drumul. Cînd ai să mă crezi în sfîrșit ? Eu zic să înnoptăm aici cît mai e vreme, să strîngem vreascuri pentru foc. Nu vrei. Unde tot speri să ajungi, cînd nu se poate ajunge nicăieri ? Hanul este aproape, dar nu-l vom putea găsi din pricina întunericului. Îți este chiar atît de neplăcut să dormi lîngă foc ? Eu am dormit doar lîngă nesigura lumină a flăcărilor de cînd sînt călăuză și nu mi s-a întîmplat nimic. Nici ție nu are să ți se întîmple. În cel mai rău caz ai să mori, dar ce contează asta pe lîngă sentimentul de libertate pe care ți-l dă așezarea adăpostului de noapte acolo unde dorești. Găsești că prețul e cam mare ? De acord cu tine, dar cu cît oferi mai mult cu atît ți se cere mai puțin. Am fost pus de multe ori în situația de a plăti și cînd mi-am oferit viața nu mi s-a mai cerut nimic. Da, ai dreptate, asta e literatură. Cum să-ți oferi viața cînd nu-ți aparține, cînd nu ești decît un fir de praf în lumină ? Te sfătuiesc să ne oprim totuși aici lîngă stîncile acestea întinse ca un acoperiș deasupra noastră. La noapte va fi furtună și va ploua. Nu am reumatism dar ai văzut și tu ceața aceea liliachie deasupra muntelui. Nu de la geolog am învățat să prevăd vremea. Nici el nu știa pe ce lume trăiește de vreme ce l-a subjugat o femeie frumoasă. Să rămînem aici și să-mi povestești de femeile tale. Ești de acord doar cu prima parte, tu ești un bărbat discret. Bine, am să adun eu lemnele. Nu trebuie să mă ajuți. Ocupă-te de cal. Focul o să-l facem aici în gura adăpostului. Să mîncăm puține curmale uscate în această seară, sînt foarte hrănitoare. Rămîi la conserve ? Cum vrei .Nu știu să fac focul frecînd două bețe, așa cum am citit prin cărți. Și nimeni nu aprinde astfel focul. Eu am să apelez la chibriturile tale. Mulțumesc. Vezi ce ușor iau foc acele de brad uscate. Focul a venit peste om ca, de altfel, toate celelalte cu care a fost dotat pentru a supraviețui. Nu cred că sînt filozof așa cum spui. Îmi place să privesc la flăcări Chiar nu vrei să iei un pumn de curmale ? Vrei să le guști ? Poftim. O să ne rezemăm de rucsacul tău și o să ne învelim cu pătura. Vorbește-mi acum despre tine, întrucît voi adormi curînd. Poți să vii lîngă mine dacă ți se va face frig. Întotdeauna mă bucur cînd cineva are nevoie de căldura mea, dăruindu-mi-o pe a lui. Mă bucur de ce-mi spui. Într-adevăr, totul este foarte simplu : un adăpost pentru noapte, focul, puțină hrană și o călăuză.

Te-ai trezit înaintea mea, călătorule. Te-a cuprins frigul de dimineață. A plouat zdravăn. Ai și făcut focul. Îți mulțumesc pentru cafea. Ai pus miere în ea ca să-i strici gustul. Nu te întrista. O vom bea amîndoi, bucurîndu-ne de ziua care începe. Ai început să mă îndrăgești. Nu spune asta pînă ce nu mă cunoști. Faptul că nu-ți fac rău nu înseamnă automat că-ți vreau binele. Deocamdată nu sînt decît călăuza ta. Or, o călăuză nu trebuie iubită, ci doar acceptată ca un rău necesar, ca o umbră ce ne însoțește. Îmi dai voie să mă rog puțin ca și această nouă zi care răsare să ne fie dată ? Mulțumesc, ești foarte înțelegător cu mine. Dacă sînt credincios ? Nu știu ce să-ți spun. Dacă credință se cheamă a te minuna de un răsărit de soare sau de o picătură de rouă pe iarbă, atunci, da, cred. Cred în toate aceste minuni veșnice cu care am posibilitatea să-mi desfăt sufletul. Sînt modest, ai dreptate, dar marile bucurii necesită un minim de efort. Zici să plecăm de aici, că s-ar putea să ocupăm locul altor călători ? Mă uimești cît ești de receptiv. Să mergem deci mai departe. Spre han, spui ? Da, spre acel han care ne așteaptă. Spui că nu ne așteaptă pe noi, ci este acolo indiferent de trecerea noastră. S-ar putea să ai dreptate, dar ce rațiune poate ține un han în picioare, în calea vînturilor și a zăpezilor, dacă nu speranța că va fi de folos călătorilor risipiți de drumuri. Dacă nu ar fi hanurile nu ar fi nici drumurile care duc la ele și nu ar fi nici călătorii însoțiți de călăuze. Nu te îngrijora, calul nu are nimic. S-a culcat azi-noapte peste cenușa caldă a focului. Ce crezi că-l ține lîngă tine, frîul, zăpada și cnutul ? Are și el nevoie ca orice ființă de dragoste și de ocrotire. Și nu s-ar mai fi întors la tine dacă fugeai atunci cînd ne-am întîlnit cu ursul. De fugit știe și el să o facă și chiar mai bine ca noi. Bine, n-am să mai pomenesc de urs. Nici la han, deși drumeții de acolo se dau în vînt după asemenea povești. Vezi, acolo în vale e hanul. Ar fi bine să nu le povestești că te-ai întîlnit cu mine. Rămîne să ne revedem mai tîrziu, cînd drumul te va cere. Nu-mi displac oamenii, dar nu prea avem ce să ne spunem, așa că prefer să-mi iau pătura și să mă duc acolo unde focul unui călător singuratic mă cheamă. Îți pare rău că te desparți de mine. Atunci nu rămîne decît să ne reîntîlnim. La revedere, călătorule, și pe curînd. Ții neapărat să te însoțesc pînă la han. Bine. Să mergem împreună pînă la capăt, deși hanul este destul de aproape. Abia dacă mai am timp să-ți mulțumesc că m-ai însoțit pînă aici.

vasile tarța

● A trecut un an de cînd, [illegible] pentru [illegible] Satu Mare [illegible] Despre Vasile Tarța, autorul poemelor de față [illegible] știam de mai multă vreme, întrucît el este autorul cîtorva [illegible] de poezie, [illegible] putînd fi, totodată, [illegible] în paginile revistelor din Transilvania. [illegible] să salut [illegible] poet în paginile revistei [illegible], exprimîndu-mi astfel încrederea în [illegible].

Nicolae Ciobanu

Prima zi din săptămînă

dimineață de Luni
din care țîșnește
începutul săptămînii
ca o făclie sub aripa stîngă

te urmez supus
crezînd că fac bine

pe urmă mimit
cînd nu-mi surîzi
răpind roua frunzelor
pleci mai departe

apoi te pretinzi
și nu poți să fii tu
soarele dimineții
și ziua

Dispăruta

mi se pare că nu vei mai veni
înaltă în mijlocul lanului
din forfota orașului
îți deslușesc pașii
întoarce-ți privirile
către cîmpul care așteaptă
boarea miresmelor de maci
eu te aștept în frunzorele crispat
de vîntul iernii
cînd primăvara s-a stins
sub o torță de sărutări
să te luminezi cu alte flori
de cireș mai fecunde
în mijlocul lanului

Nu-ți reamintești

ți-ai schimbat înfățișarea
nu ești cum ai fost cîndva
ca o pasăre țîșnești
dură și cu pistrui

ochii tăi trec
prin trupul meu
ca două scîntei arzătoare
nu se opresc nici o clipă
să-mi dea răgaz

rămîn tot așa
rănindu-mi dragostea
cu armăsarii orelor
sub care secundele
aleargă despicate

și-au trecut anii ca un vis
din teiul vieții
tu nu-ți reamintești
de începutul nostru

Din copilărie

nu ne-am văzut decît foarte rar
stăteai în mijlocul cercului
eu afară
ca două însușiri diferite
fluturi zburau
pe lîngă mîinile noastre

cu florile mărului în gheare
dansul lor a putut fi văzut
numai decît alergam după ei
tălpile mi le-am desenat pe cîmpie

Siesta îndrăgostiților

s-au deșteptat din visul cîmpiei
revărsîndu-se către UTOPIA
prin cercuri cu fluturi metalici
ca doi hulubi
au ajuns ca spinii smeurișului
așezați pe tîmple
a, s-au înălțat cu aripi verzui
aventură circulatorie prin spațiu
și cerurile au amuțit
căutîndu-și sfîrșitul
ca niciodată

gheorghe istrate

sămînța

rupînd lumina — zee de-ntuneric
vertebră în scheletul infinit —
ea n-are timp — e însuși timpul sferic
muiat în spațiul morții-ncremenit

flămîndă ca o mare fără apă
foc scufundat albind între comori
ea zace-n lacrima ce n-are pleoapă
în fluturul născut și fără flori

ea trece prin semințele de ceață
prin polii subterani reverberînd
ființele rămase-n altă viață
mirarea unei lumi uitate-n gînd

deasupra ei un vultur ruginește
răbdîndu-și zboru-n slavă și în ger
porunca lui stelară ne rodește :
silabe mici în graiul etern

tînjind în greutatea sa lunară
Pămîntul fără umbră s-a urît
desfigurînd altarele de ceară
întîrziind cu îngerul de gît...

în zori

(ritual)

în zori adeseori nu sînt
sînt o rostire în cuvînt

în care se scufundă-ades
vertebra unui înțeles

în zori așa cum mă-ncuvînt
nu mai am miros de pămînt

mirat de mine-am desfăcut
lumina tainei din sărut

lungimea sîngelui și fața
prin care moartea-și vede viața

acestui templu fără porți
acestui clopot plin cu morți

privind din noaptea lor de miere
cum stau cuvintele-n tăcere

în zori adeseori nu sînt
pe jumătate sînt Cuvînt

în zori plutind prin cuviinți
miroase-n haos a părinți

contur

în cuvîntul meu se-nclină
viața ca un cerb-lumină
hăituit de lupi de lavă
pînă-n muceda mea slavă

stau pe-un pîntec de ape
și fierb marmură-ntre pleoape
decupînd din gîndul pur
irositul meu contur

fie-mi slova un izvor :
margine sau meteor

discontinuități

uleios drumul abia își duce pricina
cîmpul își umple nectarul cu flori
se aude lumina se despică senina
legănare a sufletului peste comori

graiul mă iartă mă uită încet
îmi intru în regnul meu de poet
posed o lentilă — o lacrimă sacră
uită-te repede pune-o în lacră

apa-n genunchi învață icoana
cîntecul își primește rana
sînt dezvelit : caii agită
peisajul pe zarea lui dezgolită

lege mică robind într-o lege mai mare
revărsată ca adevărul în întrebare

rouă

plînsul e miop : el vede lăuntric
depărtările mari din auz
acolo se nasc continente uitate
ancorînd orizontul confuz

păsări ies din lună perfecte
cruci suspendate-n informul cuprins
de-atîta albă singurătate
glasul copilului s-a aprins

cade tărîm interzis
minune minune — zic vouă :
prunc logodindu-se cu sine în vis
rouă rourîndu-se-n rouă

ritual

stă lîngă mine o pădure
care-a murit în fruct fiind
prea-plînsul întîlnind secure
și-a retezat sfios din gînd

stă lîngă mine o lumină
ce mă măsoară și mă-nclină
ce-mi varsă flori în carnea groasă
eterna trupului mireasă

în dansul ei m-am legănat
ba în schivnie ba-n păcat
mi-a curs pe pleoapă măr-mărunt —
reflexul gîndului cărunt

copilule ce-ți joci cu cerul
sclipitul tălpii : efemerul
tu ai o gură de scîntei
anume taci — anume vrei.

smaranda cosmin

Cerc

Nu mai ești o iluzie,
Ești felul meu de-a muri, Alexandru.
Boala sporește, ne-ngăduit-o fi
Vederea mării.
Acolo într-un punct fix
Apune soarele.
Acolo, cu genunchii la gură,
Cineva
Mă așteaptă.

Melc

O, soare bărbos
O, îmblînzire a ființei...
Umblă prin lume atîtea mirosuri
Hoitele verzi dau în floare.
Zice-se că — mieroasă, turbată —
A venit primăvara.
Melcul colindă prin toate conspirativ :
„Cîți muguri, atîtea capcane !"

Song of myself

TU, care mori în fiece zi
Cîte-o pagină,
Tu, care știi matematica fie- rui strop
Pompat ilicit în arterele adaptării
Tu, care ești atîtea lucruri cețoase
Tu, ponosită milă
Provincială slidind mătăhălosul
Imperiu.

Quasi una fantasia

Am văzut printre garduri de sîrmă
Ghimpată
Crematorii ospitaliere,
Fumul robotind printre slăvile
Cerului... ah, dulce planetă, carnea ta
Sfîriia, sfîriia...
Copii perpeliți în țepușe de-alamă
Biciuirea bătrînilor iarna
Și-atîta frig, și-atîta înfometare...
Dacă astea s-au întîmplat
Gata-s toate... Cîntarele minții s-au
Prăvălit, de-acum fantasia
Poate începe...

Mi-amintesc cît era de bine

Pe malul fluviului. Treceau nuferi
La vale, vești de la tempiu
Purtînd. Ori prin poienile cisalpine,
Cohorte îndestulate de vaci.
Cîntecul tălăngii sparge uneori
Pereții de beton : hai, respiră !
Se trezește atunci o dimineață de
Lapte-nspumat. Se-nalță din smirc
Jalbele unui lotus.

plastică

p

Aventurile unui gorun.

Evoluția lui Constantin Popovici a fost ferită pe parcursul a peste două decenii de spectaculoase modificări stilistice. Sculptorul a avut o atare constanță în manevrarea unor elemente ale lexicului artistic încît operele sale au o amprentă de neconfundat. S-a relevat de la bun început ca un modelator de forță. Îmi revine în memorie statuia dedicată lui George Bacovia, la Bacău, unde tragismul expresiei este susținut de o energie conținută, căreia volumetriile, în ciuda multiplicării efectelor de umbră și lumină, îi stabilesc linii de forță marcînd parcă o implozie disolutivă a organismului. Poate că tăria cu care este afirmată energia internă a formei modelate, constituia trăsătura dominantă, pe planul expresivității operei lui Constantin Popovici. Atunci cînd a operat la dimensiuni monumentale, volumetriile sale au devenit majestuoase iar tensiunea planurilor a relevat și mai mult acel potențial exploziv intuibil la nivelul proiectelor. Căci înainte de toate trebuie să-l considerăm pe Constantin Popovici un autor de proiecte grandioase, chiar dacă prea puține din ele au fost materializate sau vor fi materializate vreodată. Nu mă refer aici la monumentele cu valoare celebrativă unde citatele realiste deontă o cunoaștere aprofundată a clasicului și o posibilitate de adaptare a lui la resursele unei viziuni artistice aderentă la simbolul simplificat pînă la abstracție Mă refer la acele lucrări — multe din ele, în special elaborate în ultimii ani, fiind expuse la retrospectiva de la Muzeul de artă al R.S.R. — unde imaginea realului suferă o reducție metaforică ce o duce aproape de limita recognoscibilității. **Sperietoarele** lui Popovici — ce reia aici o temă a sa mai veche — au o ambiguitate formală ce deschide frîu liber imaginației, sugestiilor multiple. Ele sînt prezențe emblematice și obsesive, ca de altfel multe din lucrările ce au un punct de plecare în texte literare sau în folclor. Considerate pe planul formei, ele impun o stilistică a simplității eficiente vizual, o stilistică îndepărtată — deși contactul s-a făcut pentru găsirea termenului de opoziție — de cea a lui Brâncuși, geniul tutelar al generației de sculptori — poate una dintre cele mai compacte și mai valoroase pe plan european — căreia îi aparține artistul. Popovici nu caută forme arhetipale și nu le caută mai ales la nivelul interpretărilor artei populare. El caută dimpotrivă forme generate de arhetipuri și la rîndul lor apte de a genera, prin contaminare, alte forme. Este un drum mai complicat acesta, dar fără îndoială interesant și aventuros căci deschide frîu liber fanteziei chiar dacă între hotare stabilite chiar de creator. El nu se hazardează a trece bariera dincolo de care o formă potențial organică ar putea deveni organică.

Semnificativă în acest sens istoria gorunului din care s-au născut unele din lucrările din expoziție. A așteptat în pădure, a ajuns în sat, a fost detașat în bucăți în funcție de exigențe prestabilite. Numai că forma bucăților s-a impus, deoarece ele stabiliseră deja imprimanta viziunii. Pericolul generării unor expresii de o simplitate superfluă, în urma unei elaborări derivate din preconcept, a fost depășit prin plierea gîndirii artistice pe posibilitățile conținute. Rezultatul : forme esențializate, de o tandră carnalitate, triste ca o presimțire. Maternități și zboruri devenite fragmente cosmice de lespezi funerare. În gorunul acesta ne place să-l vedem pe însuși prietenul nostru Constantin Popovici, la cei 47 de ani ai săi, unul dintre cei mai problematici și interesanți artiști contemporani ai țării.

Grigore Arbore

balet

b

«Bufonul»

Miercuri 17 aprilie a avut loc la Opera din București premiera baletului într-un act **Bufonul** pe muzica lui Serghei Prokofiev. Libretul, cu note originale, îi aparține lui Ioan Tugearu ca și regia și coregrafia, trebuie spus de la început, cu adevărat inspirate. Dar nu numai atît. Față de varianta originară, care este evident luată drept model, partitura muzicală a fost și ea modificată — slujind mai bine intențiilor regizorale — fiind alcătuită dintr-un colaj muzical din suita simfonică **Bufonul**, din **Concertul pentru pian și orchestră în sol major opus 55**, și din **Simfonia a VII-a** de Serghei Prokofiev. Este vorba deci, de o premieră în mai multe sensuri. Recurgînd la o piesă mai puțin cunoscută, să nu se creadă, totuși, că proaspătul coregraf — a mai pus în scenă baletul **Nunta însîngerată**, ș.a. — și-a ales o sarcină mai ușoară. În fond baletul inițial compus de Prokofiev în 1915 a fost reprezentat în cadrul celebrelor „Baletele ruse" ale lui Diaghilev în 15 martie 1921, la Paris, pe scena lui „Gaite-Lirique". Coregrafi au fost M. Larionov și T. Slaviski iar interpreți C. Devillier, T. Slavinski, J. Jasvinski. Și chiar dacă nu a fost unul dintre cele mai răsunătoare succese ale lui Diaghilev, **Bufonul** impunea o anumită ținută a abordării : fie o rămînere în litera originalului, fie emanciparea și propunerea unei versiuni noi. Din fericire, Ion Tugearu a ales calea mai dificilă dar și mai fructuoasă a unei interpretări personale a motivului (ca și în alte arte motivul bufonului este frecvent, Th. Arbeau consemnînd și descriind un dans foarte vechi, **Bouffons**, în a sa **Orchesographie**, 1589), pornind, cum am spus, de la aranjamentul muzical și pînă la coregrafie. Libretul este foarte simplu dînd însă libertate dezvoltării coregrafice. În esență, este vorba de un bufon și o bufoniță, inteligenți și ingenioși, care printr-o serie de stratageme și travestiuri reușesc să păcălească doi bogătași, de la care storc mulți bani. Acestei intrigi vesele, coregraful i-a găsit, pentru a o exprima, ritmurile și mișcările cele mai potrivite : vioaie, fanteziste sau parodic-umoristice, la granița dintre neo-clasic și modern. Admirabile au fost în acest sens, scena pețirii și dansul groparilor. Cu mai multă inventivitate ar fi putut fi creionate rolurile boierului și al bufoniței. În schimb, partitura bufonului, a fetei boierului, a soției și a pețitorului sînt variate, pline de dinamism și culoare. Interpreții au răspuns cu toții intențiilor coregrafice și regizorale, dansînd, de altfel, cu o vădită plăcere și dăruire. Dintre ei s-a distins în primul rînd, Gheorghe Anghelus care și-a mai dovedit aptitudinile pentru rolurile bufe, prin mobilitate, expresivitate, într-un larg registru teatral, și, nu în ultimul rînd prin precizia execuțiilor. În general, Gheorghe Anghelus mi se pare într-o remarcabilă formă tehnică și aș sublinia excelentul lui manej, elementele stilizate din dansurile populare rusești, ca și fina parodiere a dansului pe poante sau a salturilor „grand jete" din travestiul feminin. Dacă la acest consacrat balerin ne puteam aștepta la o evoluție de performanță, în schimb, surpriza cea mai plăcută a fost tînăra Irina Roșca, balerină distribuită pînă acum în roluri minore. Ea a dovedit frumoase calități pentru un registru cu aspect mai modern : dinamism, elasticitate, un cuceritor joc dramatic, spontaneitate și o bună tehnică. Sperăm să o vedem mai des în roluri dificile sau de structură modernistă. Și ceilalți interpreți, Viorica Ene (bufonița), Gabriela Stegaru (soția boierului), Adrian Gheorghiu (pețitorul), groparii (Mihai Fotescu, Cristian Gună), Tiberiu Almosnino (boierul), Mihai Caracaș (un polițist) în roluri de mai mică sau mai mare importanță și-au făcut pe deplin datoria. Bufonul a fost un spectacol cu adevărat, reușit (costumele puteau fi mai simple, lăsînd mai mult loc expresivității coregrafice) confirmînd în Ion Tugearu un coregraf cu mari posibilități.

Paul Antipa

FANTASTICUL, DIMENSIUNE A „PROZEI SCURTE" ROMÂNEȘTI

VASILE VOICULESCU

I. Epicul și iradiațiile lui mitic-arhetipale (7)

Desen de Damion

Descrierea detaliată a lostriței din lemn pe care Aliman o aduce de la bătrînul vraci — „mare descîntător de pești, un fel de stăpîn al apelor" —, după cum și explicațiile cu privire la practicile menite a-i conferi virtuți magice relevă cît se poate de limpede substratul „șamanic" al povestirii. Fragmentul în discuție pare desprins dintr-un autentic tratat de antropologie: „Era alcătuită din două jumătăți care se îmbucau una-ntr-alta, cu scoabe. În mijlocul gol al închipuirii, după ce-a frecat-o peste tot cu lapte de lostriță și buruieni de apă, a ascuns un alt peștișor mai mic, tăiat dintr-un corn [illegible] ca să-i dea cumpăneală în apă și s-o [illegible]că. Toate au fost vrăjite, [illegible] și [illegible] după străvechi [illegible] și îndreptare ale magiei pierdute și uitate de ceilalți". Este adevărat, cele spuse în fraza din urmă în legătură cu procesul de „învrăjire" a obiectului conține enunțuri generale pe care un antropolog de profesie le-ar fi [illegible] cu [illegible], trecînd la reconstituiri și analize cît mai minuțioase. Voiculescu procedează însă altfel mizînd pe [illegible] fantastic al narațiunii. Artistic, întreg acest fond de [illegible] magice interesează în măsura în care [illegible], în ordinea [illegible], cvasiimpenetrabile, dramaticul [illegible] existențial al eroului, ca victimă a propriei obsesii erotice. Așa se face că o [illegible] strecurată în text precum închipuire (în sens de obiect care „dublează" sau, mai exact, care „reproduce" imaginea unei ființe reale) se cuvine a fi pusă în relație cu actul de coborîre în practicile magice pierdute și uitate de ceilalți". În [illegible] este evident că avem de-a face cu un fetiș ce [illegible] în credința animistă potrivit căreia „reproducerea" [illegible] tabuizate este de natură a-l dezvrăji pe cel în cauză, scoțîndu-l de sub stăpînirea ei. Aceasta presupune accesul la atributele supranaturale benefice ale tabuului — mana —, cu prețul unui adevărat pact pre-faustic, ce se circumscrie așa ziselor revelații primordiale ale gîndirii magice: „Și într-un miez de noapte cu luna în pătrar poleind trupul gol al flăcăului, Aliman a intrat pînă în mijlocul rîului cu lostele vrăjit în mînă, a spus încet cîntecul învățat pe de rost, în care se leapădă de lumea lui Dumnezeu, și a dat drumul păpușii cu chip de lostriță. Apele au primit-o și parcă au săltat, purtînd-o supuse". Precizarea vizînd sensul magic al cîntecului spus de Aliman — „în care se leapădă de Dumnezeu" — se cuvine a fi reținută în chip special, întrucît ea sugerează esența pactului mijlocit de obiectul cu valoare de fetiș.

Judecînd după faptul că efectele benefice obținute odată cu apelul la fetișul fabuloasei lostrițe se manifestă deîndată („Omul s-a dus, după povață, și s-a culcat. Ca niciodată, a dormit adînc și liniștit, pînă a doua zi la prînz, cînd l-au trezit oamenii"), s-ar putea crede că Aliman intră definitiv pe făgașul vieții normale. Nu încape îndoială că bătrînul „șaman" însuși contase pe un asemenea rezultat. Iată însă că „legile" eficacității simbolice ce se află la baza raportului dintre magie și religie, „eludează" un asemenea naiv postulat propus de practicile vrăjitorești simpliste. Asumate de eul magic al eroului, în realitate, aceste practici nu fac decît să-l scufunde pe Aliman în abisul straniei lui obsesii erotice. Potrivit logicei paradoxale ce definește dialectica gîndirii magice, sentimentul ieșirii de sub stăpînirea blestemului vrăjitoresc prin recurs la fetișul chemat a îndepărta ființa ce întruchipează un atare blestem ține exclusiv de autoiluzionarea mistică. La rîndul ei, logica realistică a retrăirii mitului conține capcane dintre cele mai amenințătoare. Realul, normalitatea modului de existență a eroului țin doar de aparență. Spiritul demonic se infiltrează peste tot, căpătînd întruchipări de o înșelătoare normalitate în ordinea umanului. Acesta ni se pare a fi sensul de o fascinantă straneitate [illegible] următoarei întîmplări prin care trece Aliman. Este vorba, se înțelege, de întîlnirea lui cu singura supraviețuitoare adusă de volbura apelor Bistriței. „Linearitatea" de esență basmic-nuvelistică a viziunii fantastice din unghiul căreia este percepută și descrisă întîmplarea își relevă și acum impresionantele virtuți: „A zîmbit izbăvitorului ei, s-a [illegible], speriată la lumea adunată și a cerut mîncare. Oamenii vedeau cu uimire cum se zbicesc repede straiele de pe ea, ia, fota, opincile, ca și cînd n-ar fi fost udă niciodată. Au mai băgat de seamă că are părul despletit pe umeri ca niște șuvoaie plăvițe răsfirate pe o stană albă. Ochii, de chihlimbar verde-aurii cu striuri albastre, erau mari, rotunzi, dar reci ca de sticlă".

Cîte din elementele portretistice de mai sus aparțin hiperbolizărilor așa zicînd maturist primitivizante, pe de o parte, și cîte din ele fac trimitere la identitatea fabuloasă, adică vrăjitorească, a fetei, pe de altă parte, constituie chestiunea asupra căreia se poate stărui îndelung, dar a cărei deplină elucidare nu este nicidecum posibilă. Absolut consecvent cu sine, modul fantastic voiculescian încîntă prin naturala ambiguitate a liniei ce desparte trăirea în real de trăirea în mit. Mai propriu ar fi să spunem că cele două lumi se trăiesc una pe alta, în așa fel încît practic e cu neputință a se vorbi de sublimarea epicului în a-realitatea fantastică de sine stătătoare. Narațiunea închide în sine o poveste vrăjitorească în măsura în care, totodată, nu lasă nici un dubiu în legătură cu faptul că ea închide în sine o poveste de viață întru totul adevărată. Drept urmare, nu ne rămîne altceva decît să luăm întîmplările ca atare și să credem că fata venită de departe, de la izvoarele Bistriței aurii, îi este luată lui Aliman la fel de ciudat de cum venise; după cum desăvîrșitului eșec înregistrat de erou în tentativa de a o regăsi nu trebuie să-i căutăm alte explicații decît cele furnizate de text: „Fata se împotrivi zadarnic. Maica-sa îi spuse în ureche niște vorbe care parcă o adormiră. Aliman, dat deoparte cu mîna, sta proptit, gol de puteri ca o armă descărcată. Și, pînă să-și vină în fire, femeia cu prada era departe. Pînă tîrziu, toamna, Aliman a bătut izvoarele tuturor Bistrițelor, neagră, albă, aurie, precum și a tuturor Bistricioarelor, fără folos. Nimeni nu cunoștea, nici măcar n-auzise de Bistriceanca ori de fata ei și nici de sălașurile lor. Numai un moșneag trecut de suta de ani își mai amintea de ele. Era copil cînd satul le alungase cu pietre și le dase foc casei pentru multele blestemății și răutăți ce săvîrșeau cu ajutorul Satanei". Cît despre sfîrșitul lui Aliman dacă dorim cu tot dinadinsul să-i dăm o interpretare ezoterică, se cuvine să revenim la ideea de iubire magică a povestirii. Este ideea care în final se dezleagă făcînd impact cu ideea de pedeapsă, pe care, în cele din urmă, o primește acela care în loc să respecte tabuul, ocolindu-l, se angajează în actul de impurificare a acestuia prin intermediul practicilor fetisiste. Necruțătoare, fabuloasa lostriță îl pedepsește pe erou pe măsura cutezătorului și nimicitorului său alean erotic.

„Viitura, tunînd vijelioasă, îl ajunse. Nahlapii trecură cu bușteni, acoperișuri de case și punți peste capul lui. El a mai ieșit o dată. Ținea lostrița și, amețit de izbitura apelor se căznea s-o apere, adăpostind-o ca pe un copil cu brațele. Apoi s-a cufundat în valurile care, bolborosind mînioase, s-au pecetluit deasupra lui pentru totdeauna". Finalul povestirii, așadar, oferă o splendidă „copie" a celui din **Pescarul Amin.**

Nicolae Ciobanu

P.S. În foiletonul anterior, r. 3 sus, se va citi **este exponentul** etc.

O istorie în imagini a literaturii române contemporane

VĂZUTĂ DE ION CUCU

Poeți ai unei generații: Miron Radu Paraschivescu și Gellu Naum

În prim-plan: C. Noica și I. Peltz

CRONICA EDIȚIILOR

Petru Caraman sau biblioteca savantului

Edițiile încep să-și deschidă porțile pentru manuscrisele lui Petru Caraman. După ce, în 1982, la doi ani de la moartea, Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași a publicat o voluminoasă antologie din colecția sa de folclor (într-o ediție [illegible] îngrijită de Ion H. Ciubotaru), în 1983 Editura Minerva ne-a adus adaptarea românească a tezei sale de doctorat (susținută în limba polonă și publicată la Cracovia în 1933): „Colindatul la români, slavi și alte popoare" (îngrijitoarea ediției: Silvia Ciubotaru; prefața: O. Bîrlea) — iată că la sfîrșitul anului trecut Editura Junimea ne prezintă unul dintre numeroasele studii manuscrise rămase de la dînsul*). Se începe, așadar, din mai multe părți, recuperarea unei importante figuri a științei românești. Moartea creatorului a dezlegat aripile operelor sale; în viață fiind, el pare a le fi ținut prizoniere rafturilor bibliotecii ca pe niște păsări de veghe a gîndurilor... Desigur, premizele abia sînt puse; se pot trasa, totuși, cîteva linii fugare ale modelului cultural întruchipat de Petru Caraman. Nu studiile tipărite i-au adus faima — destul de mare aceasta, copleșind prin tenacitate și spirit cenzorial. Foarte zgîrcit cu tiparul (opera sa antumă este punctată pe o jumătate de pagină de dicționar) — a fost, în același timp, o puternică personalitate emulatoare: cei din preajmă s-au pătruns de arderile sale interne. Mi-l închipui ca o enciclopedie vie avînd conștiința că trebuie să catalogheze tot ce știe, știind totul sau aproape totul, trăind la limita imploziei informaționale — gata oricînd să se prăbușească în sine însuși dar regăsindu-și miraculos echilibrul prin această iradiație de energie în jur. Un Socrate modern acționînd nu prin întrebări dirijate pentru moșirea adevărului ci prin negări aspre distribuite în stînga și-n dreapta pentru a opri risipirea adevărului în idei [illegible]. Punctul său de sprijin a fost în afară, iar nu înăuntru, în cărțile pe care le-a întovărășit, nu în cele pe care le-a scris — acestea fiind un fel de sediment natural al unui atare modus vivendi, partea pămîntească a unui sfînt cum ar spune Gheorghe Bogdan-Duică. Petru Caraman reprezintă, cred, modelul cultural al savantului secolelor următoare: spiritul creator supus rigorilor informației — nu ale unei informații ca aflare, ca ciupercă informațională — ci ca bibliografie retrospectivă, ca istorie a informației. Omul simte ceva și vrea să se verifice; are o idee și-i caută rădăcinile istorice. A-ți urmări ideile în trecut înseamnă, în fond, a le verifica și a le pune singur semnul valorii — a te dispensa, într-un fel, de critica externă conținînd un dialog intern cu figurile culturale [illegible] asemănătoare. Umbra lui Ștefan Odobleja, răscolind bibliotecile pentru a strînge documentație — de fapt, pentru a-și căuta ideea în [illegible] celorlalți savanți — va fi o marcă a [illegible] de știință al secolului 21. Drama cu[illegible] nu constă, în acest caz, în stăpînirea informației, ci în catalogarea ei, în efortul de a o lega de timpul istoric. Desigur, opusul acestei [illegible] la limita imploziei informaționale rămîne atît de pregnanta ființare eseistică, elegantă, [illegible] impregnată de sucul clipei trecătoare și, mai ales, cu un rol pedagogic clar. Lumea savantă nu o va accepta, însă, niciodată. [illegible] obosesc repede fărîmițîndu-se în [illegible] și preferă să se odihnească în enciclopedii. Astfel, Enciclopedia franceză, lexicoanele de tip [illegible] bibliografiile.

L-am amintit pe Ștefan Odobleja care și-a cheltuit o jumătate din viață căutînd dovezile celeilalte jumătăți. Petru Caraman dezvoltă același model intelectual cu deosebirea că viața lui nu se rupe în două ci este o curgere continuă dinspre idei spre istoria lor. Iată, de pildă, această cercetare pe tema expresiei eminesciene „au cerut pămînt și apă". Autorul își intitulează cartea „Contribuție la studiul simbolicei eminesciene" — nu din modestie, ci ca pe o delimitare necesară: el alege, din cîmpul informațional, acele repere peste care nu se poate trece în abordarea unui asemenea studiu, temeliile lui. Ca termeni de comparație trebuie amintit în primul rînd volumul I din „Istoria românilor" de Al. Philippide — ori „Romanitatea românilor" de A. Ambruster, vastă bibliografie comentată a istoriei unei idei. Sînt modele de metodă a cercetării istorice — așa cum „Pămînt și apă" de Petru Caraman este un model de metodă a cercetării etnologice. Petru Caraman n-a avut, însă, răgazul să-și completeze „contribuțiile" — nu pentru că n-ar fi stăpînit întreaga bibliografie, ci pentru că multe fișe nu și-au găsit încă modul de intrare în materialul redactat. Ce-ar mai fi de adăugat, așadar, din punctul de vedere al eminescologiei — care, oricum, cîștigă destul de multe lucruri prin publicarea acestui studiu manuscris — la bibliografia [illegible]

[illegible] închipui, de pildă, că autorul se cunoaște studiul lui Al. Ciorănescu din „Viața românească", nr. [illegible], p. 42—[illegible], unde se face prima apropiere între expresia din „Scrisoarea III" și un text „Istoria lui Alexandru Macedon" de Quintus Curtius Rufus. Petru Caraman redă textul, îl comentează, dar omite raportarea la articolul contemporanului său — și, lucru mai important, nu caută urmele lui Curtius Rufus în „Alexandria", cartea populară cu circulație atît de mare la români. Să spunem că pe Al. Ciorănescu nu-l amintește pentru că trebuia să-i reproșeze simplismul demonstrației — dar fișa „Alexandriei" trebuie să existe undeva, în manuscrisele savantului, așteptîndu-și locul în materialul redactat.

Ar mai fi de adăugat, apoi (pe lîngă Herodot, Diodor din Sicilia și Q. Curtius Rufus) un pasaj celebru din Homer: „Schimbați-vă mai bine în **apă și-n pămînt** decît să stați aici, lipsiți de îndrăzneală, uitînd de faima noastră" (VII, 97; vorbește Menelau îndemnînd aheii la luptă). Expresia răspunde celei eminesciene „se făcură toți **o apă și-un pămînt**" — și este puțin probabil ca Petru Caraman să n-o fi cunoscut (invocăm și aici neatenția editorului sau risipirea vreunei file din manuscris). Semnalarea a fost făcută de D. Murărașu — dar după traducerea românească a lui G. Murnu: „Dar vă prefaceți mai bine voi toți în **pămînt și în apă**" — unde, după cum vedem, din necesități de ritm ordinea termenilor este inversată. Se poate ca fișa savantului să nu-și fi găsit locul în materialul redactat pentru că necesita o critică a traducerii: din atenta excerptare a locurilor din Herodot și Diodor sicilianul se vede că Petru Caraman dorea să știe forma de bază a expresiei, deci tocmai ordinea termenilor. Așa stînd lucrurile, însă, ne miră că n-a fost excerptat, în „Irodotul de la Coșula" (traducere românească din secolul al XVII-lea din Herodot), amintit de Petru Caraman, expresia herodotiană în formă dublă: „Iar la laconi și la Athina n-au trimis varvarul pentru ca să ceară **pămînt și apă.** Pentru că au fost trimis mai înainte Darie acolo poslaneț pentru aceasta: deci pe unii i-au băgat în puțuri ca sa scoată de acolo **apă și pămînt,** să-i ducă varvarului, pe alții în gropniți adînci..." (VII, 133). Herodot nu interesează aici termenii operația fiind a traducătorului. Asemănarea cu „Scrisoarea III" este relevantă: „au cerut **pămînt și apă / se făcură toți o apă și-un pămînt**". O analiză zăbavnică de text permite identificarea unui număr destul de mare de expresii eminesciene în acest „Irodot" pentru a ne mai putea îndoi de faptul că poetul l-a cunoscut. Petru Caraman ar fi putut fi cel care identifică izvorul...

Ce înseamnă, însă, aceste cîteva scăpări — pe care, de altfel eminescologia le-a înregistrat nesistematic, pe ici pe colo — față de imensa masă de informații antrenate în definirea și urmărirea în timp a unui obicei de care amintește Eminescu? În sinteza lui Petru Caraman ele pot fi integrate fără a schimba nimic din construcție. Savantul ne dă o lecție de metodă prin cartea sa — și, în același timp, o lecție, mult mai importantă, de eminescologie. Poate să pară ciudat cuiva că un autor leagă de Eminescu atîtea și atîtea fapte care au legătură cu istoria, etnologia, etc. Eminescu este, însă, un întemeietor așa cum, la timpul lui, a fost Homer, de pildă. Matematicienii antichității se revendică din Homer, geografii consideră că poetul orb este întemeietorul științei numite „geografie" (Strabo scrie pagini memorabile pe această temă), filozofii, istoricii, astronomii, de asemenea; cît despre tragicieni, Eschil spune că „se hrănesc cu resturi de la ospățul lui Homer". Desigur, Homer n-a fost matematician, geograf, astronom, etc. Dar era nevoie să fie toate acestea la un loc cînd el era Homer, piatra unghiulară a culturii grecești? Este nevoie să fie Eminescu toate acestea la un loc cînd el este Eminescu, centrul fierbinte al spiritului românesc? Numai raportate la asemenea puncte cardinale științele noi cîștigă o tradiție, o temelie. Eminescu este punctul de sprijin din afară și dinăuntru în același timp al întregii construcții pe care o edifică Petru Caraman, este calea regală pe care savantul trece din biblioteca ce-l înconjoară, prin sine însuși, în lumea ce-l înconjoară.

Nicolae Georgescu

***) Petru Caraman: „Pămînt și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolicei eminesciene". Ediție îngrijită, note și indice de Gheorghe Drăgan, Editura „Junimea", 1984.**

Lăzăriștii

Urmare din pag. I

opera foștilor lăzăriști: G. Călinescu, Tudor Vianu, Camil Petrescu, Vasile Voiculescu, N.D. Cocea, Urmuz, Al. Rosetti, Mircea Ștefănescu ori mai „tinerii" Ion Coteanu, Victor Kernbach, Mircea Malița, Maria Luiza Cristescu.

DRAG DE LIMBA ROMÂNĂ

1916—1919. Crescuți în dragoste de țară, în drag de Limba Română, elevii îmbrăcau prima oară haina țării întru apărarea ei. Întîi au fost cîteva sute, apoi cîteva mii. Ei veneau de la Mărășești să-și elibereze capitala, vatra lor de educație și școală. De drag de Limba Română și-au dat vamă viața, lăzăriștii Dumitru Băltărețu și Barbu D. Teodorescu, colonei, Petre M. Caracaș, Dumitru Florian, Dr. George D. Popescu, maiori, Constantin Panait și Dumitru G. Andreescu, căpitani, Dr. Grigore Mora, Ștefan Dragu și **elevii** Octavian Arsenescu, Ștefan Nițescu, Louis Popescu, Nicolae Zlotescu și alții „în pragul nunții secerați de arme". Jertfa lor dădea aripi patriei, din jertfa lor creșteau fîntîni pe drumurile oștirii doinind pe drumuri transilvane.

Prima lor mare dragoste — țara — sub semnul căreia îmbrăcaseră haina de culorile pămîntului. Erau și lăzăriștii colegi de gînd și vîrstă cu Ecaterina Teodoroiu.

DE LA VIS LA FAPTĂ

„Lazărul" nostru ne-a insuflat un stil fără surle și tobe, cu tăria demnității, a logicii și raționalismului. Profesorii erau ca domnu' Trandafir al lui Sadoveanu", afirma profesorul universitar Ion Coteanu. „Acest liceu de severitate romană este făcut pentru învingătorii vieții. Este arcul de triumf al tinereții", afirma G. Călinescu, la o întîlnire cu foștii săi colegi. Din această cetate școlară s-au format în timp: 5 000 ingineri, 2 000 medici, 1 700 juriști, 1 200 profesori, 700 militari, 500 arhitecți, 150 oameni de știință, literatură și artă, 60 academicieni. Un coeficient care vorbește de la sine: 90% din absolvenții liceului au urmat studii superioare. Un mare semn de mîndrie pentru profesori și elevi; blazonul școlii fiind constanța acestui coeficient, prezent și pe vremea profesorilor Ion Buricescu, Mihail Stoicescu, Camil Petrescu, Napoleon Crețu, Ion Zamfirescu, coeficient actual și astăzi.

„Un mare examen este exigența liceului și ai, ca elev, un ales sentiment de mîndrie știind că te formezi sub blazonul lui Gheorghe Lazăr, „ne spune eleva Anca Bîrligă din clasa a XI-a A. „Creștem în spiritul lăzăriștilor, ceea ce înseamnă o pregătire deosebită pe baza unei vaste culturi, în spiritul revoluționar al epocii noastre. Sper ca și generația noastră să dea niște oameni de valoare, dacă nu, ar fi foarte grav"... ne spune Simona Georgescu din clasa a XI-a B.

„Am intrat cu 7,50 în treapta întîi, în treapta a doua cu 9,56. Este o diferență care ne vorbește de nivelul pregătirii în liceul nostru, și nu-s dintre cei mai buni. Aici însă domină un spirit de emulație în sens bun, o concurență loială, colegială..." afirmă Liviu Stan din clasa a XII-a mecanică.

Refac traseul școlarilor. Poposesc în sala-muzeu. Rescriu imaginar drumul celor aproape 21 000 de absolvenți. Răsfoiesc revistele școlare **O geană de lumină, Pentru noi, Gînduri curate, Luceafărul de dimineață, Speranțe,** aceste „ferestre de la etajul de sus pe unde pot intra în sufletul omului razele soarelui", cum afirmase Titu Maiorescu. Citesc un articol temeinic scris de scriitorul-profesor Tudor Opriș, despre revistele liceului „Gheorghe Lazăr", și revăd chipurile aprinse ale acelor dascăli de limba română care prin verb stîrneau visele și le urcau în faptă, Grigore Forțu, Ion Zamfirescu, Lazăr Șăineanu, G. Ionescu-Gion, Gh. Bogdan Duică, Vasile Pârvan, D. Murărașu, I. Torouțiu, V.A. Ureche, V. Haneș și alții.

Matematicieni, fizicieni, chimiști, geografi dar și oameni ai ideilor, oameni ai cuvîntului sînt și în ultimele generații lăzăriste: dramaturgul Mihai Neagu Basarab, romanciera Maria Luiza Cristescu, poetul George Virgil Stoenescu ori debutantul în proză, Nicolae Iliescu.

Într-un răgaz, „o fereastră", stau de vorbă cu directorul liceului, prof. Dorin Homorodean, om al gîndurilor precise, matematice, transilvănean de baștină. „Azi, liceul nostru pregătește elevii pentru viață, preluînd datele vechi lîngă cele noi, în educarea patriotică, revoluționară a tinerilor în spiritul iubirii de patrie, popor și partid, educarea prin muncă pentru muncă a viitorilor constructori ai socialismului în patria noastră. Întregul colectiv profesoral se străduiește să înalțe procesul instructiv-formativ-educativ la nivelul sarcinilor acestor ani străbătuți de un ales patos revoluționar". În cîteva cuvinte desprind programul, de azi și de mîine, al acestei cetăți școlare polivalente și-mi revine în memorie afirmația unui fost profesor lăzărist, Gh. Chelaru „de muncă nu moare nimeni", expresie proverb preluată ca atare și în vacanțele de iarnă; unii elevi, cu simțul umorului, înregistrînd-o pe matricola școlară.

„Liceul de azi este o oază a omeniei comuniste, aici se formează oamenii viitorului. Dacă precizăm că la olimpiadele pe municipiu au participat peste 300 de elevi, 120 fiind premiați este un semn al pregătirii. Un fost elev, Cristian Teodorescu a luat premiul I la Olimpiada internațională de fizică din Suedia, revistele noastre școlare au luat locul I pe țară în cadrul Festivalului național «Cîntarea României»". Din cei 350 de absolvenți ai anului acesta trei sute rîvnesc să urmeze studii superioare.

Cu prilejul sărbătoririi a 125 de ani, organizației revoluționare de tineret i s-a acordat Drapelul și Diploma de Onoare ale C.C. al U.T.C.".

Drumurile tinere ale lăzăriștilor n-au nici o opreliște, ele sînt deschise spre viitor, ele sînt ferestrele luminoase ale țării.

Forma ca viziune

Urmare din pag. I

dite rezerve față de concepția unei istorii a artei fără artiști, ce acordă, adică, prioritate vieții anonime a formelor, punînd în paranteză personalitatea creatoare. „Orice încercare de determinare a specificității artei unei epoci în raport cu alta — afirmă Grigore Arbore — se izbește de la bun început de problema identificării originalității contribuției individuale și a reflexelor ei pe un plan mai larg". Și mai departe: „S-ar putea spune că în ciuda tuturor încercărilor de a scăpa de obsesia singularului, istoria artei nu a făcut altceva decît să-l valideze sistematic" (p. 9). Ținta acestei polemici ar constitui-o mai ales schemele elaborate **„a posteriori** fără a ține cont de realitățile momentului" (p. 14).

Grigore Arbore nu se oprește însă nici la teza opusă, îmbrățișată, să spunem, de un Lionello Venturi pe urmele lui Croce, potrivit căreia istoria artei ar trebui să fie o succesiune de medalioane ale unor personalități geniale, ale unor „faruri". Referindu-se în mod continuu la „contextualitate", autorul își precizează adeziunea la interpretarea critică a operelor de pe pozițiile esteticii marxiste, prin raportarea neîntreruptă a operelor la factorii sociali, culturali, politici, economici, ce le determină. O asemenea abordare teoretică a barocului a fost încercată de puține ori, în exegeza occidentală, între alții de V.L. Tapie, chiar dacă acesta nu e — cum notează și Grigore Arbore — „un adept al materialismului dialectic și istoric" sau de J. Philippe Minguet, al cărui volum despre rococo a apărut la noi prefațat de autorul **Formei ca viziune.** În paralel, „tonul" cărții lui Grigore Arbore este ferit de efuziuni... baroce, păstrînd parcă, mereu, o anumită distanțare — dar o distanțare benefică — de subiect, un ton sobru, cu o notă de „asprime" științifică ferită cu grijă de acrimonie și legată mai ales de claritatea expunerii, dominînd subiectul, „anihilîndu-l" profitabil în rețeaua interpretativă. În condițiile unei diversități de opinii asupra barocului ce devine, pentru a relua o expresie a autorului, „incontrolabilă", soluția propusă apare desigur adecvată, dînd cititorului mereu senzația că se mișcă pe un teren al analizei netezit cu scrupulozitate, pregătit pentru înaintarea logică a unui discurs avizat, putînd servi drept ghid eficient într-o realitate artistică prin natura ei imprevizibilă.

Procedînd astfel inductiv, de la operă la concept, aderent la individualitatea limbajului vizual, comentariul lui Grigore Arbore pornește totuși de pe o anumită platformă teoretică privitoare la baroc, aceea a definirii stilului din unghiul retoricii persuasiunii elocinței implicite, fără să o absolutizeze însă, folosind-o mai degrabă ca reper permanent, funcție de care se autosituează.

Realitatea locului și momentului este, în orice caz, necontenit subliniată. Astfel, vorbind despre începuturile lui Bernini, Grigore Arbore insistă asupra reevaluării antichității în condițiile în care artistul era propulsat de protectorii săi ca un nou „rival" al artei antice, cum „rival" fusese și Michelangelo. Din acest unghi, antichitatea devenea un etalon de performanță menit a fi depășit într-un „pariu cu istoria". Subordonată ideii de **„locus teatral",** confluența artelor în baroc e urmărită apoi în capitole explicit intitulate „Sculptura ca arhitectură" sau „Arhitectura ca pictură și sculptură", străbătute de aceeași prudență științifică. Nu se pleacă nici aici de la „tema" unității artelor, a spectacolului total, către motive, ci de la motive la „temă", constatîndu-se că sursele barocului „diferă de la artist la artist". Mai mult, chiar atunci cînd izvoarele „sînt aceleași, interpretarea și contextualizarea lor ridică în fața cercetătorului neașteptate dificultăți în încadrarea într-o serie coerentă" (p. 95). Pe temeiul atitor nuanțe sînt înțelese și desele „reveniri" la clasicism ale lui Bernini, contradicțiile operei sale, opoziția, de pildă, dintre cerința funcționalității și nevoia de spectacol, ieșită la iveală în proiectele pentru Luvru.

Arta lui Bernini se înfățișează ca un loc al paradoxurilor și tocmai împăcarea lor face din el un artist atît de fascinant și controversabil. Unul din aceste paradoxuri, notează Grigore Arbore, e convenționalizarea neconvenționalului, adică a realismului, împletită cu tendința alegorizantă, interesantă tocmai pentru că este prin excelență un simptom al sincretismului barocului și clasicismului.

Un capitol final se referă la barocul european, plecînd de la atelierul lui Bernini și ajungînd la spații geografice conexe sau îndepărtate. Sînt discutate îndeosebi problemele de principiu, „defazările" cronologice, fenomenele locale, studiul priorităților, al relațiilor dintre „centrele de iradiere" și „centrele de recepționare" fiind, în opinia autorului, deosebit de important pentru stabilirea unei geografii corecte a stilului și a variantelor sale.

Rezultatul tuturor acestor considerații vizează, cum scrie Grigore Arbore, „determinarea unui caracter concret istoric al conceptului de baroc, inclusiv la nivelul poeticilor personale" (p. 263). Este și unghiul din care autorul procedează cu acribie la desfolierea aparențelor strălucitoare ale limbajului stilistic baroc spre a-i căuta, la fel de meticulos, articulațiile. Acest util demers, dublat de o informație completă, sigur selectată, fac din **Forma ca viziune,** o contribuție românească solidă, aplicată, echilibrată, la exegeza barocului.

Un vers românesc știut (I)

Urmare din pag. 1

grafie-folclor și... s-ar fi putut să lipsească oare? Dracula reconsiderat.

Atmosfera e cea obișnuită la colocviile internaționale: strîngeri de mînă pline de efuziune, în timp ce ochii încearcă să citească pe cartonașul prins de reverul hainei numele celui căruia îi spui „very glad to meet you again". Sînt aici vechi cunoștințe precum profesoara de limba română Rodica Boțoman — al cărei mandat de președintă a Societății tocmai expiră —, istoricii Walter Bacon, Paul Michelson, Radu Florescu, Gerald Bobango, D. Dvoicenko-Markov, lingvistul Charles Carlton, politologa Mary Ellen Fischer și mulți alții.

Unele secțiuni își desfășoară lucrările în paralel, astfel că se impune o alegere anevoioasă. În așteptarea deschiderii celei la care voi prezenta comunicarea mea, mă duc la secția de literatură: se discută despre Eminescu, Arghezi, Bacovia, Marin Preda, Buzura. E atît de plăcut să auzi la mii de kilometri de casă, un vers românesc știut care răsună deodată în limba ta, în limba în care a fost zămislit, și totul în contextul englez, care, parcă îl reliefează și mai viguros. Valorile culturii românești pătrund — tocmai pentru că asociază armonios naționalul cu universalul — în fluxul marilor schimburi culturale.

Mă duc la secția de istorie, dar pierd astfel demonstrația de predare a limbii române la studenți făcută de Julie Donat și Rodica Boțoman (la universitatea de aici este un număr-record de studenți care învață românește, în unii ani, numărul lor trecînd de 200). Comunicările prezentate de istoricii români tratează aspecte și momente fundamentale ale istoriei noastre: formarea statului național unitar, politica externă în perioada interbelică, contribuția noastră la înfrîngerea Reichului nazist. Colegii americani se ocupă de relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ivan al III-lea al Moscovei, de mitropolitul Alexandru Sterca-Șuluțiu (1794—1867), de consulul francez Victor Place și Unirea din 1859, de concepția lui Ștefan Zeletin.

Nu mai pot asista la secția dedicată lui Vlad Țepeș (Dracula), care începe cu o comunicare... tipic americană: „A fost Dracula femeie?", autor Raymond Mc Nally. Ajung aici la discuții și îl aud pe Andrei Busuioceanu citind acel splendid text al umanistului italian Filippo Buonaccorsi-Callimachus, care face elogiul lui Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare, exprimînd într-o formulă memorabilă esența raporturilor noastre cu Poarta otomană: i-am acceptat suzeranitatea „nu ca învinși, ci ca învingători" și am păstrat — singuri între vecinii căzuți sub stăpînirea otomană — propriile structuri politice. E un text capital a cărui introducere în istoriografia noastră o datorăm lui Șerban Papacostea.

Asist la comunicarea lui Lucian Roșu despre începuturile artei pe teritoriul României, însoțită de sugestive proiecții. Dinu Giurescu adaugă un excelent comentariu, care îmi relevă sensul catedrei lui de istorie la Institutul de arte plastice „N. Grigorescu". O ascult pe Dona Roșu vorbind emoționant despre Brâncuși, pe Florence Hetzler care prezintă o lectură dramatizată în limba franceză a piesei „Coloana infinită" a lui Mircea Eliade și altele. Ultima comunicare are un titlu neașteptat „Structuri melodice în doina românească și blues". Hotărît lucru, în abordarea comparativă orice apropiere devine posibilă: exagerez desigur!

O expoziție de excelente imagini ale cetăților noastre medievale confirmă statutul de capitală a românisticii americane pe care Columbus l-a avut timp de trei zile.

Un dinner reunește pe participanți: e o atmosferă de colegialitate, caldă și plăcută. Grupul folcloric „Haiducii" prezintă un program artistic: e încîntător să vezi pe acești tineri studenți americani, cărora sportul le-a dat o statură de atleți, purtînd costumele noastre naționale, uneori scurte la mîneci sau avînd cușmele prea mici, dansînd jocurile noastre.

Ne despărțim uniți în gîndul de a promova interesul științific pentru România, pe care o simțim aici, peste ocean, și mai apropiată.

REMEMORĂRI

Despre fluturi, cosmonauţi blazaţi şi ceasuri vechi

1.

N-am să uit niciodată ziua aceea și amurgul acela căzînd peste rotundul unei poenițe din Finlanda în care se ținea un congres despre proză. Era vremea nopților albe, lumina lăptoasă și ireală luneca dinspre Nordul presimțit, cerul își pregătea neodihna nocturnă, un vorbitor din nu știu care țară explica virtuțile prozei scurte. Era sfîrșit de zi și oboseala se insinua ușor în trup și nimeni nu se mai putea concentra și începuse o rumoare penibilă. Atunci, de nicăieri, sau poate chiar din vîrful pinilor care vegheau cu severitate marțială a coborît în zbor nervos un fluture crepuscular, un Saturnia pyri sau ochi de păun cum i se mai spune și după cîteva ezitări a poposit pe microfonul vorbitorului.

Se oprise trufaș în splendoarea lui plușată, lumina îl străfulgera făcîndu-l transparent și ireal de frumos și vorbitorul a tăcut minunat și multă vreme întreaga asistență a privit în tăcere tremurul fin al aripilor acelui lepidopter lăsîndu-l să se odihnească.

2.

Am văzut un film american despre istoria zborurilor spațiale și istoria selectării și pregătirii celor șapte cosmonauți hărăziți să treacă granițele închipuirii. Film robust și bine făcut cu scene spectaculoase, de fină intuiție psihologică. O scenă din final mi s-a părut simbolică și definitorie. Se dă un spectacol de gală cu caracter intim pentru eroii spațiului și soțiile lor. Pe scena inundată de lumini cosmice o balerină înveșmîntată, sau mai bine zis înconjurată de pene de struț își modulează trupul frumos în ritmul unei melodii divine. Cadrul este excepțional realizat, culorile sînt de vis, mișcările balerinei farmecă și emoționează.

În timp ce restul asistenței asistă cu sufletul la gură la acest spectacol absolut, bătrînii cuceritori ai înălțimilor își aruncă instinctiv priviri semnificative, un fel de blazare politicoasă reflectînd în același timp o tristețe numai de ei știută. Fiindcă ei fuseseră chiar în cer și dincolo de această frumusețe absolută nimic nu-i mai putea emoționa.

3.

Dialog auzit pe Valea Mureșului:

— Ești bătrîn, bade Manase...

— Io, bătrîn? Bătrîn e numai pămîntul...

4.

Un prieten din Podgoria Aradului, țăran simplu dar școlit are în cele două odăi [illegible] mari și răcoroase, trei sute [illegible] de ceasuri vechi. Pendule ce sună, ceasuri cu greutăți de plumb, orloge de C.F.R., ceasuri muzicale, toate ticăie și toate funcționează, măsurînd în ticăitul lor [illegible] tot ceea ce [illegible] va putea [illegible] adevărat vreodată timpul. În vreme ce stam [illegible] pe două scaune țărănești [illegible] dă semnal [illegible]. E ora douăsprezece fix și pendulele au început să-și bată melodiile de aramă.

— Pe ăla din [illegible] prietenul meu, cînd am să-l [illegible] din [illegible]. Cînd la fiecare oră [illegible].

Mircea Micu

CENTENAR MATEIN

Între „cer şi destin" (II)

(Alte glose la „Craii")

2. TAINA UNEI LITERE CARE NU EXISTĂ?

Într-o carte singulară, „Al patrulea bazilic", Vasile Lovinescu încearcă o interpretare simbolică a „Crailor de Curtea Veche", interpretare dezavuată de Alexandru George, dar care a găsit și aprecieri mai realiste și mai constructive la Gheorghe Grigurcu sau Marian Papahagi. Cartea ridică foarte multe probleme interesante, riscînd, e drept, uneori, asertiuni discutabile neavînd-se acoperire documentară certă. (De exemplu, în problema existenței Ordinului de Malta în România după 1917).

Să ne oprim însă la semnificația și modul în care Vasile Lovinescu interpretează „P"-ul Crailor: Pantazi, Pașadia, **Pitești eanu (numele povestitorului, după mamă)**. Mai întîi, de unde și de ce Pitești eanu? La un fiu natural, la un bastard (cuvîntul este tare, dar exprimă adevărul) mama deține un loc primordial: „am moștenit inteligența și caracterul mamei mele" va scrie Mateiu în „Agenda — Acta Memoranda" („Hérite de l'intéllingence et du caractère de ma mère"). Șerban Foarță, matein de aleasă ținută, a simțit acest lucru cînd scria: „Și, pe urmă, numele de **Caragiale** (s.a.) nu-i spunea mare lucru lui Mateiu...". „El, însă, nu era numai un snob. Era și un artist: și, ca atare, fiu — el însuși — al propriilor sale fapte... Mateiu I. Caragiale, adică, într-un fel Mateiu I-ul !... „I"-ul acesta, însă... nu doar că nu apropie odrasla de părinte, dar pare un obstacol mai mult, o „barieră", un soi de **fance** (s.a.) între Mateiu și Caragiale". Deci naratorul este Pitești eanu și am văzut că Mateiu a subliniat acest lucru cu ocazia căsătoriei sale, cînd și-a dat și ziua reală de naștere, 24 martie 1885.

Treimea sfîntă a „Crailor" este deci: **Pantazi-Pașadia-Pitești eanu**, treime regăsită specular și antinomic cu principiul coincidentia oppositorum în Pirgu-Pena-Poponel (Vlădoianu). Mircea Scarlat are dreptate cînd se declară nemulțumit de răspunsul echivoc dat de Vasile Lovinescu după care Craii ar putea fi și trei și patru (adică Pantazi-Pașadia-Naratorul-Pirgu).

Perpessicius, în prefața sa la „Opere", ediția definitivă, a intuit exact treimea „una de-o ființă și nedespărțită a Crailor de Curtea-Veche «nebuni după muzică», războindu-se pentru Rameau și Glück și închinîndu-se, asemenea celor trei crai, copilului care avea să fie Mozart". Această idee a **Crailor-Magi** (Gaspard-Melchior-Balthazar) i-a fost sugerată lui Perpessicius chiar de textul ilustru al „Crailor...": „Și noi am fost nebuni după muzică — scria Mateiu —, ne-am războit pentru Rameau și pentru Glück și asemenea celor trei Crai ne-am închinat copilului care avea să fie Mozart...". Șerban Foarță o acceptă și el, adăugind însă și alte trei sensuri, pentru ca Valentin F. Mihăescu, pe urmele acestuia, să teoretizeze sistematic trei sensuri fundamentale pe care cuvîntul **crai** îl are în limba română. Nu intrăm acum în detalii. Importantă ni se pare însă concluzia la care ajunge Valentin F. Mihăescu, atunci cînd afirmă că „Aucune réponse ne saurait être absolument sûre. Il n'existe que des suggestions, permettant le jeu fascinant des interprétations".

Cu modestie, vom încerca să demonstrăm că nu este așa. Cheia răspunsului stă în enigmatica literă „P", în „ciudățenia faptului — scria Vasile Lovinescu — că numele celor trei „Crai" începe cu litera „P", conchizînd: „În sfîrșit, dezvăluim cel mai mare secret al literei P, anume că nu există. Alfabetul latin e de origine feniciană, deci sacral. P este un B amputat de bucla inferioară. În alfabetele hieratice, arab și ebraic. P nu există, ci numai B.

Speculația cu B-ul amputat nu rezistă, ne miră chiar la autorul profund care a fost Vasile Lovinescu. Credem că asertiunea sa pleacă de la o interpretare forțată pe marginea unei lucrări celebre publicată în secolul trecut, și anume „La langue hébraïque restituée" a lui Fabre-d'Olivet. În capitolul I, paragraful III, Fabre d'Olivet dă un alfabet comparativ pentru limbile ebraică, samariteană, siriacă, arabă, greacă și franceză. Urmărind mecanic la o primă vedere, într-adevăr la p-ul franțuzesc și „pi"-ul grecesc nu corespunde nimic în ebraică. Puțin mai înainte Fabre d'Olivet precizase însă: „Il faut observer, à l'egard de l'Alphabet comparatif, qu'il suit l'ordre des caracteres hebraïques. Cet ordre est le même pour le samaritain et le syriaque; mais comme les Arabes et les Grecs ont beaucoup interverti cet ordre, **j'oj été forcé de changer quelque chose à l'arrangement idiomatique de leurs caracteres pour le mettre en relation avec ceux des Hébreux"** (s.a.). De aceea, P. Ph. F. Ps. el le înțelegea ca asimilate lui phe. Marele învățat și inițiat care a fost Fabre d'Olivet rămîne, desigur, un punct de discuție și interpretări multiple. Oricum, în secolul nostru el a rămas într-o poziție singulară, puțin, am spune, sterilă pentru lingvistica modernă.

Cele mai solide tratate de gramatică ebraică contemporane precizează expres existența literei P. F. Astfel, în celebrul dicționar al lui Wilhelm Gesenius, la pag. 631 se tratează pe larg litera P. F (valoare numerică 80). Cuvinte cum ar fi **pana** (față) (p. 646: la p. 645 dă verbul); **panim** (fața lui Dumnezeu); **peri** (fruct) la p. 659; **perim** (fructe); **pri** (roade, subs. colectiv) arată fără tăgadă că litera P există. Opinii similare am găsit la J. Barouh, A. Negoiță, Ioan Alexandru. Ultimilor aleși ebraiști le mulțumim și pe această cale pentru timpul minunat împărtășit împreună, pentru indicațiile prețioase primite.

Și acum, după ce am văzut că litera **P există** în ebraică (cel puțin de la masoreți încoace lucrul este sigur, deci, către mijlocul mileniului întîi e.n.), să vedem care este semnificația ei ocultă pe care Mateiu I. Caragiale a avut-o în vedere.

Un savant ebraist de talia lui P. V. Piobb, într-o lucrare erudită, publicată în 1937 **„Formulaire de Haute Magie"**, în capitolul „Esoterisme graphique" dă în paralel literele alfabetului ebraic, comparativ cu aceleași litere [illegible] tarotului. Pentru litera P, a 17-a în alfabetul ebraic (dacă Eschner, că ca semnificație [illegible] a tarotului **„l'Etoile des mages"** (Steaua Magilor — Crailor). **Deci litera P (F), corespunde Arcanei a 17-a din Tarot — Steaua Crailor-Magi**, valoare numerică 80, tronul lui Rafael, **geniu planetar al lui Mercur**. Simbolismul [illegible] al arcanei este revelator: **„Une étoile flamboyante à huit rayons** (s.a.), qu'entourent sept autres étoiles, couronne une jeune fille nue, qui épanche sur la terre aride les fluides de la vie universelle, par deux coupes, l'une d'or, l'autre d'argent... Cette jeune fille est l'emblème de la **vertu** (s.a.)... Elle est nue pour signifier que l'espérance nous reste quand nous sommes dépouillés de tout... l'Etoile flamboyante à huit rayons symbolise l'apocalypse des Destins, fermée de **sept sceaux** (s.a.), qui sont les **sept planetes** représentées par les sept étoiles". Ne cerem scuze pentru acest citat poate prea lung, dar care oferă multe semnificații în labirintul matein. Nu putem astfel să nu facem legătura dintre această „etoile flamboyante à huit rayons" și crucea în opt colțuri a Cavalerilor de Malta prezenți în „Craii"... și una din obsesiile lui Mateiu. De asemenea, un savant în cabbală de talia lui L. W. de Laurence leagă acest simbol al stelei flamboiante în opt colțuri de simbolismul masonic, de care, cum bine a sublimat Vasile Lovinescu, Mateiu I. Caragiale, Cantemir-Câmpineanu și Ferdinand de Montesquiou-Fezensac nu erau străini. Acum se explică și însemnarea din „Agenda-Acta-Memoranda" din 30 iulie 1926: „Resh. Îi dau să examineze inelul Maricăi și să facă **din aur de Iceane** (s.n.) un inel în care va fi montat ametistul gravat **(cu imaginea lui Mercur** (s.n.). Pe 14 iulie 1926): „...Încep să port inelul cu ametist pe care e **gravat Mercur** (s.n.). Pe 2 noiembrie 1926: „Primul accident pe strada Batiștei. Al doilea, seara, cînd sparg piatra gravată a inelului". Mateiu, se vede clar, era un inițiat în taina marilor arcane, a pentaclelor și talismanelor și, desigur... un naiv, care credea că se poate apăra prin astfel de practici magice. Important însă pentru marele artist este însă că trăia din plin această folie ocultă, că se lăsa pătruns și că era stimulat estetic de ea. Într-un interviu celebru, pe care Mircea Eliade l-a luat în 9 octombrie 1952 lui Carl G. Joung, acesta din urmă se mărturisea (în franceză) că pentru el „...l'enseignement qui se degage de nombreuses années d'etudes consacrées aux textes de l'alchimie, celle-ci comprise désormais non plus comme une prechimie, une «science experimentale», ayant encore pour elle l'excuse d'etre embriyonnaire, — mais comme une **technique spirituelle** (s.n.)... **La fel și pentru Mateiu I. Caragiale heraldica, alchimia, astrologia se constituiau ca veritabile tehnici spirituale.**

În literatura de specialitate se apreciază că Steaua Magilor ar putea fi singurul lucru adevărat din legendele Crăciunului. Marele astronom Kepler a susținut ipoteza că Steaua Magilor ar fi fost cometa Halley, sau poate o novă, aflată în conjuncție cu planetele Jupiter, Saturn și Marte în semnul Peștilor. Este interesant de remarcat că în 1910, cometa Halley a trecut la periheliu, Pantazi admirind-o în plimbările sale prin Cișmigiu...: de asemenea, cum am mai arătat, Pantazi și Pitești eanu, către toamnă, ieșeau noaptea la cîmp să privească pe Fomalhaut, steaua regală a Peștilor, semnul cristic din toate timpurile.

Studierea temei de naștere a lui Mateiu, coroborată cu cele arătate pînă acum, ne dă deslușiri nebănuite, lămurind și misterul acelui 25 **martie** cînd își sărbătorea aniversarea. Am studiat toate revoluțiile solare ale temei lui Mateiu I. Caragiale din 1923 și pînă în 1935/1936. Din punct de vedere astronomic, al calculului matematic riguros, Mateiu avea dreptate să-și sărbătorească ziua nașterii pe 25 martie. Și aceasta deoarece, totdeauna în această zi, pentru intervalul studiat, Soarele revenea din nou la punctul de longitudine (geocentrică) de 4° 10' Berbec, în care se aflase, cînd în ziua de 12 martie 1885, la București, văzuse lumina zilei marele Mateiu — „prim și ultim" Caragiale.

Ion Barbu avea perfectă dreptate: „Cu toată fața lor pămintească, cei trei Crai sînt numai în al doilea rînd oameni, **dar în primul: axe universale** (s.n.). Iar numele plutonian al lui Pirgu e de scîrbă și de spaimă".

Rămîn deci două sensuri fundamentale ale Crailor: axele universale, Craii-Magi-Pantazi-Pașadia-Pitești eanu, etern conduși de Steaua Anunțătoare și sensul teluric, plutonian „de scîrbă și de spaimă" — Pirgu-Pena-Poponel, sens magnific descifrat de G. Călinescu în ceata mahalagiilor lui Melanos...

Noi tindem însă spre sensul axial, lăuntric. Acolo unde, „nu domnește «slava stătătoare», amiaza cumpănită... ci, în sens strict etimologic, «înălțarea», «mirajul» (anastază greacă și himeră islamică), suspensia, iminența borgesiană ce ezită la nesfîrșit să se împlinească", „o apropiere amenințătoare" cum ar fi spus Bioy Casares.

Și ce poate fi mai tulburător decît „asfințitul Crailor?". „Da — scandăm cu Ion Barbu — «asfințitul Crailor»; dar în cealaltă parte, odată cu stelele Scorpiei, răsăritul unui sens tragic și nou, pentru această Vale". Într-adevăr, pe 17 ianuarie 1936 la ora 1 a.m., la orizont, Scorpia se cățăra pe pragul Răsăritului... Iar Mateiu intra, prin Poarta Zeilor din Capricorn, în ceea ce înțelepciunea hindusă numește **pralaya**, „qui est pour l'Univers ce que la fusion avec la divinité est pour l'individu".

George Virgil Stoenescu

Expoziţie de fotografii „Marin Preda"

Simpaticul adolescent care — peste timp — a rămas fotoreporterul Vasile Blendea a reușit, cu arta sa, deopotrivă vizuală și sonoră (dacă nu [illegible]), să se facă apropiat și chiar „amic" [illegible] dintre cei mai [illegible] scriitori. A reușit să-i convingă să se lase pozați pe un Zaharia Stancu, pe un Geo Bogza, pe un Eugen Jebeleanu — recunoscuți prin austeritatea lor în fața ochiului magic al aparatului fotografic. (Era [illegible] odată cu Tudor Arghezi — cît pe ce să ajungă la un proces Arghezi—Blendea! —, dar sunt convins că de-ar fi avut [illegible] vreme alături, de [illegible] al lui **Zdreanță**. Stie al nostru l-ar fi convins de arta și bunele sale intenții, de importanța necesității [illegible] prezenței lui în viața scriitorilor. Farmecul personal — acea imitație a vorbii lui Călinescu, a lui Vasile Tomazian și chiar a lui Tudor Arghezi — spontaneitatea și umorul [illegible] al [illegible] fiu al Gorjului, venit în București din satul lui Brâncuși, l-ar fi impus, cu siguranță, atenției și ochiului — [illegible] — al autorului **Cuvintelor potrivite**. S-ar fi realizat, cu certitudine, un dialog peste timp în jurul Tîrgului de pe Jii...)

[illegible] și contemporan, Vasile Blendea a reușit să intre și în grația „amicului" și recalcitrantului Marin Preda. Mai în glumă, mai în serios, autorul **Moromeților** îl aștepta pe lîngă [illegible], adresîndu-i-se ca o doleanță:

— [illegible], mon cher, cum zicea Călinescu!

Și Vasilică al nostru nu aștepta o a doua invitație: între 2—3 [illegible] de discuție călinesciană, mai trăgea cu ochiul (aparatului) cîte 3—4 poze și tot așa, mereu, vreme de peste 10 ani, pînă a ajuns la o adevărată fototecă... Marin Preda.

[illegible]. Cum se știe, Marin Preda [illegible] cu greu [illegible] deloc din „[illegible]" sale. Refuza, amîna, găsea el o soluție de a-și alunga [illegible] nepoftiți („perceptorii", „fonctionarii") din curte. Fugea sau se [illegible] de ochiul magic al aparatului ca de altă ceva.

A fost un mare noroc pentru Vasile Blendea [illegible] sculptorul Oscar Han, care, prin anii '70, se apucase de un bust al marelui scriitor (și avea nevoie de cît mai multe „poze" fotografice). Dar și așa destul de greu.

Ușor-ușor, persuasiv, Vasile Blendea a pătruns și în viața socială a scriitorului, și în intimitatea familiei, și în singurătatea lui proverbială. Și a imortalizat clipe de neșters, absolut indispensabile istoriei literaturii române actuale sau biografilor scriitorului. Cînd sobru, cînd ironic, cînd tandru sau duios, cînd la tribună, cînd între cărți, Marin Preda a „defilat" prin fața aparatului de fotografiat al lui Vasile Blendea, de la a da o dedicație pînă la „a întoarce spatele", — într-o seducătoare simfonie de „variații pe aceeași temă".

O asemenea „simfonie vizuală" este Expoziția celor peste [illegible] de fotografii — multe încă inedite — deschisă de Vasile Blendea, luni 28 mai a.c., la Academia „Ștefan Gheorghiu" — cu prilejul comemorării a 5 ani de la dispariția atît de dureroasă a „marelui singuratic".

Fănuș Băileșteanu

CUMPĂNĂ

Zefirul

Un ciine vagabond de rasă
dormea visind la trei hingheri
sau la o fugă mătăsoasă
lătrată scump alaltăieri.

Trec javre inima latentă,
urlă-n pădure sibilin
cind desenează un canin
umbra mirosului, dementă.

Prea blindul ciine vagabond
în zarva lui se ascundea
și îl pindea după perdea
cățeaua sufletului blond.

Turbează soarele acasă
cind linge roua de pe flori:
un ciine vagabond de rasă
zefirul fuse — chiar în zori.

George Alboiu

PROBABIL/POSIBIL

Întîlnire cu Herbert W. Franke

În dimineața zilei de 4 iunie 1985, la Casa Scriitorilor din București, a avut loc o întîlnire a unui grup de scriitori și publiciști români cu Herbert W. Franke, unul dintre cei mai cunoscuți autori și popularizatori ai literaturii SF din lume.

Herbert Franke, a cărui expresie de interiorizare este atenuată de părul său cenușiu și lung, aducător al unei note romantice, este absolvent al facultății de fizică și specialist în cibernetică optică. În urmă cu mai bine de zece ani, Bucureștiul i-a găzduit o expoziție de grafică cibernetică. Deasemenea, este autorul unui mare număr de cărți de anticipație, traduse în toate limbile de circulație. Interesul său pentru literatura română este constant, el fiind și coautorul (alături de Mircea Opriță) al unei antologii a prozei SF românești. Unul dintre romanele sale („Rețeaua gîndurilor" a apărut și în limba română, fiind editat de „Univers").

Vorbind despre opera sa, dar și despre actuala etapă de evoluție în care se află literatura de anticipație pe plan mondial, Herbert Franke a pornit de la ideea că iraționalismul și misticismul unor povestiri SF l-au deranjat întotdeauna și că încercările sale teoretice și practice s-au îndreptat tocmai către susținerea unei literaturi de anticipație întemeiată pe explicații pornite din știință și din adevărurile acesteia. Cu franchețe, vorbitorul a recunoscut că o mare parte dintre textele SF sînt neinteresante din punct de vedere literar. Există însă și texte, a adăugat el, care îndreptățesc speranțele în apariția și consolidarea unei literaturi SF situată la un nivel literar acceptabil.

Herbert Franke s-a referit apoi la două mari personalități ale științei moderne, ale căror activități au influențat în chipuri decisive dezvoltarea literaturii de anticipație. Mai întîi, Albert Einstein, cu a sa teorie a relativității. În legătură cu influența acestei teorii, a spus vorbitorul, pot fi detectate două nivele. Mai întîi, poate fi vorba despre o apropiere elementară, cea care a generat nenumărate povestiri SF despre călătorii cosmice, nave cu viteze apropiate de viteza luminii, zbor interstelar al mai multor generații, paradoxul gemenilor etc. Dar poate fi observată și o influență mai profundă, manifestată în apariția unui nou mod de gîndire, legat de teoria relativității (acest mod a dus la apariția unor noi concepte morale și psihosociologice). Cea de a doua mare personalitate științifică a cărei activitate a influențat în mod decisiv literatura de anticipație, a arătat Herbert Franke, a fost Norbert Wiener, cu ale sale descoperiri și sugestii referitoare la inteligența artificială. Inaugurînd un mod de gîndire original, Wiener a facilitat apariția a numeroase texte literare întemeiate pe două mari idei: simularea și modelul. Drept urmare, a apărut o pleiadă de povestiri și romane SF în care sînt dezvoltate idei ținînd de calculatoare a căror funcționare se desfășoară după principii insolite și a căror funcționalitate nu este legată într-un mod tradițional de aspectul lor exterior.

Apreciind că autorul de literatură de anticipație nu este nicidecum un profet, Herbert Franke a propus o definiție a SF-ului. În literatura de science-fiction, a spus el, apar descrieri dramatizate ale unor evenimente dintr-o lume a modelelor, fictivă, dar principial posibilă.

Cît privește motivațiile esențiale ale literaturii de anticipație, vorbitorul a arătat că restul literaturii actuale are legături foarte slabe, dacă nu chiar inexistente, cu evenimentele din lumea științei și tehnicii. Cunoscînd faptul că însăși condiția de scriitor presupune un interes viu față de evenimentele și realitățile contemporane, concluzia se impune de la sine.

Răspunzînd la întrebările celor prezenți, scriitorul german a vorbit apoi, în modul său antiretoric, incitant mai ales prin stringența argumentărilor, despre alte probleme ale creației SF.

Voicu Bugariu

Totul se poate cînd nu vrei totul

Discreția spiritelor alese este de multe ori unica posibilitate de manifestare a libertății lor. Dacă discreția e motivată întîi de autocenzură, libertatea se consumă ca înțelepciune. Iar cînd înțelepciunea schimbă gîndul în muzică, se iscă din contururi poezie. În perioada gravă, cînd poeții „originali" erau aleșii dogmei străine, C. D. Zeletin a avut discernămîntul renunțării la orgoliul de a-și publica propria operă, întru îmbogățirea literaturii române cu tălmăciri din marea poezie a lumii. Pentru acele vremuri triste, de importată istorie, traducerea din literatura universală a fost, aproape fără excepție, singurul mod de izbăvire a talentului adevăraților heralzi ai cugetului curat românesc. Cîndva, istoria reală a literaturii va consemna, pe bună dreptate, rolul excepțional pe care l-au avut tălmăcirile în conservarea bunului gust pentru valorile nemijlocit contactate, fără de care nu ar fi fost posibilă democratizarea culturii, benefică într-adevăr abia din anii '68 ai socialismului la noi. Pe-o astfel de coordonată se înscrie și trudnicul har al poetului original C. D. Zeletin spre a ieși la lumină, scoțînd în lumină, pe românește, splendori ale gîndului universal. Din această perspectivă, traducerile masive ale lui C. D. Zeletin din lirica Evului Mediu și a Renașterii italiene, din sonetele lui Michelangelo, din Ramayana sau din poezia franceză modernă sînt, parafrazîndu-l pe Thibaudet, tălmăciri creatoare. Ele se fac rezonanța, pe limba lui Eminescu, a incîntării sau a neliniștii, a speranței, credinței sau a iubirii, stîrnite într-un poet autentic, de capodoperele lui Dante, Petrarca sau Baudelaire.

La vîrsta rotundă de cincizeci de ani, C.D. Zeletin încă este mai cunoscut ca italienist decît ca poet original, deși volumele lui, Călătorie spre transparență ori Ideograme pe nisipul coridei, îl încadrează pregnant în linia naționalismului estetic celui mai întemeiat, lipsit de fanatisme cu orice preț, a „naționalismului în marginile adevărului", cum îl numea Eminescu, care afirmă fără ostentație, dar obiectiv, partea de minune a limbii românești între limbile Pămîntului și ale Cuvîntului. Poet pentru care viața nu reprezintă altceva decît „geniul clipei", iubit și apreciat de Perpessicius ori Tudor Vianu, C. D. Zeletin e un fericit al frumuseții morale, pentru el transcenderea către divinul alt-ceva nu necesită drept justificare decît muzica aperta, ivită ca din senin, pe căile lui, pretutindeni. Din puținele dar densele cărți pe care le-a publicat, răzbate viguros nu neapărat un sofisticat sistem filozofic, cît o gingașă apologie christică a ceea ce el denumește „cîntecul desăvîrșirii". C. D. Zeletin știe că poetul nu inventează, ci descoperă gîndul căutat, văzut mai mult eminescian-mioritic, ca o înseninare a ideii, decît platonic-heideggerian cum l-au afirmat unii critici. În viziunea lui, „poezia rămîne muzica actului de gîndire", în ea „dorm arborii îmbrățișați în gînd". Sînt multe imagini sau sintagme antologice în opera acestui poet prea puțin cunoscut, unele distihuri de genul: „totul se poate / cînd nu vrei totul", ori strofe cum sînt: „Stărilor urite / ochii ți-s inerți, / suflete! Știi cîte / frumuseții ierți...", sau „Viețile pier, viața rămîne, / cîtă absență, cîtă prezență! / Lespezi naive, oarbe bătrîne / toate acopăr o transparență", capătă statut de neatîrnare chiar în contextul unor poezii antologabile pe de-a-ntregul. Tainica trecere din cîntec în sentință, sinergică lirismului aforismatic al lui C. D. Zeletin, incîntă prin noblețe și grație. Ritualul rostirii, oglinditor de arhetip, inițiază poetul, prin orfică pătimire, înspre conceptul unei rațiuni nu atît pure, cît purificatoare. De aceea, Ideogramele... nu pot fi încadrate precis într-un gen literar, de aceea poeziile lui limpezesc o logică de oracol: „Și cum veșnic ești altmintre, / eu pîndesc, cel neales, / o întîrziere între / înțeles și neînțeles...".

Eseul jubiliar, dedicat lui C. D. Zeletin în preajma semicentenarului său, nu are nici spațiul, nici intenția unei exegeze critice exhaustive. El invită doar la o lectură atentă și atrage atenția asupra unui oficiant de credință în eminescianul templu românesc. Discreția poetului ce descoperă „în pudoare grația secretă a unei suferinți" se revendică unei religiozități a stilului, deci a rigorii, avîndu-și tutelara sorginte în Leonardo, Eminescu, Nietzsche sau Flaubert. Contemporană „derutei valorilor estetice", ce caracterizează sfîrșitul de veac XX, delicatețea riguroasă a lui C. D. Zeletin se impune cu forța unei profesiuni de credință. Îi dorim la mulți ani!

Daniel Daniel

Balcanice

TAHSIN SARACI

Oțelul turcomanului

În grădină, la soare,
S-a așezat porumbelul în spinii
Care se-nălțau, ocrotitori, peste el.

În jarul arșiței de stepă
Răcoarea pumnalului iscoadelor,
O limbă șuierătoare de șarpe.

În față ochii iubirii,
Mireasma prieteniei și a frăției,
Ca un lapte ce vine să fie sorbit.

La sinul virtuții,
În spatele zidurilor negre de piatră,
Omul cu inima și credința lui —
Un oțel călit de turcoman.

În românește de
Dumitru M. Ion

PSEUDO-CULTURA PE UNDE SCURTE

De la metoda rupturii la retorica echilibrului (V)

Odată ce metoda rupturii se dovedi cu neputință de activizat, diversiunea își reformulă tacticile ajungind la concluzia că este momentul să se miște, cel puțin pentru o vreme, într-o și mai profundă conspirativitate. Treptat, apăru în mediile anti-românești o idee care părea foarte atrăgătoare și care putea să fie rezumată, într-un cuvînt, prin noțiunea de „echilibru". Această formulă coincide poate cu lenta modificare a echipei „istorice" a „Europei libere", unde Virgil Ierunca și Monica Lovinescu încep, odată cu toamna lui 1983, să treacă pe o poziție de mîna a doua: cu Rodica Iulian, Emil Hurezeanu, cu Matei Cazacu, Alain Paruit, și alții de asemenea, o **„conjurație a noilor ieniceri"** dădea semne că e pe cale să modifice nu numai formația de asalt ci și tacticile curente. Să legăm oare această reformulare și de prezența lui Vlad Georgescu în chip de ideolog cultural diversionist și de director al secției române? Este cu putință; fapt e că o vreme, echilibrul fuse cuvîntul de ordine diversionist.

Cum aceste formule nu sînt niciodată ceea ce par la o repede ochire, este de văzut ce conținut adevărat avea pentru diversiune acest program oarecum inedit. Să notez, mai întîi, că el este și nu este nou, elemente ale acestei retorici apăruseră încă de mai înainte și pentru observatorul lucid era învederată direcția pe care „Europa liberă" avea s-o urmeze. Apare, așadar, ideea „culturii" pe care numai diversiunea ar ilustra-o. **Fetișizarea culturii** și dezlegarea ei aparentă de ideologie voiau să zică, în realitate, eliminarea unei ideologii, aceea românească, și înlocuirea acesteia cu o altă ideologie, care e aceea a diversiunii. Apoi, teza valorilor: „valorile" ar fi în exclusivitate acelea care pun în circulație tezele diversiunii și a căror însemnătate ar fi, din acest motiv, „europeană". În scurtă vreme, apăru în eseistica diversiunii un număr considerabil de autori „europeni", pe care, oricît ar fi calamburul de simplificator, trebuie să-i categorisim drept „cu adevărat europeni" însă europenizați de „Europa liberă". În al treilea rînd, așa-zisa idee a unității, a unei unități aparent fără ideologie, întemeiată, adică, numai pe o înțelegere între valorile care nu ar avea nimic de a face cu doctrina românească. **Ideologizarea forțată**, prin renunțarea la doctrină a unei părți a literaturii și acceptarea, prin necesitate, a celeilalte doctrine, poate fi considerată o tehnică evident teroristă, mai ales că „teza unității" se conjugă întotdeauna cu demobilizarea și dezangajarea, probată adeseori prin demonstrații publice de respingere a unei anumite creații.

În sfîrșit, retorica echilibrului inventă un concept de diversionist, în bună măsură inedit: „exilul interior". O scrisoare a lui Ion Negoițescu adresată lui Paul Goma în martie 1977, cînd amîndoi se aflau în România (și publicată în „L'Alternative", supliment, nr. 20/ian. 1983.) schiță această idee într-un final care suna astfel: „Însă trebuie să menționez, de asemenea cu și mai mare durere, exilul interior, adică dintre frontierele României, al atîtor scriitori de valoare, care, descurajați, nu mai scriu". Ceva pe tema aceasta era și la Monica Lovinescu, într-o intervenție din același număr al suplimentului „L'Alternative": ar exista o categorie de „anonimi", care scriu cu „riscul anonimatului". Despre „exilul înăuntru" se exprima, în fine (la „Voice of America", în 14 oct. 1983) tînărul Ioan Petru Culianu, care trăgea încheierea că între cele două feluri de exil, cel exterior și cel interior, „ar exista numai o contradicție aparentă". Această precizare nu era fără valoare operativă din moment ce „Europa liberă" o prelua îndeajuns de repede și organiză, în iulie 1984, o adevărată campanie pe tema „exilului intern" (pe tema aceasta se desfășură și o masă rotundă cu participarea Monicăi Lovinescu, a lui Virgil Ierunca și a lui Ion Negoițescu, precursorul acestei idei). Pe scurt, „exilul exterior" nu ar fi decît o continuare a celui „interior" și o ilustrare ideală a unei alternative de cultură, adică a culturii „adevărate". Era vorbă, am notat și altădată, de un pod care părea că nu mai este atît de îndepărtat: retorica echilibrului, cu toată sofistica ei, abilă pentru mințile confuze, părea că a început să aibă efectele calculate din vreme. Și spre a întări această impresie, îndărătul căreia e totuși ideologia cea mai virulent anti-românească, diversiunea începu să se miște ca și cum nimic nu ar mai putea-o împiedica să pătrundă adînc unde nici cu gîndul nu gîndești, dorind să se substituie cu orice preț culturii românești, recuperînd din cuprinsul ei numai ceea ce i se potrivește. O reuniune, de la Avignon (din toamna lui 1983) deveni, în urmarea unei retorici de acum fără secrete, o manifestare „a culturii românești libere" (emisiunea din 14 oct. 1983): numai teme „esențiale" precum ar fi „Caragiale la Berlin" (Gh. Stanomir), eseistica lui Fundoianu, avangardismul și însemnătatea lui pentru literatura română interbelică, valoarea și originalitatea studiilor lui Gherea (M. Shafir) etc. Cîteva expoziții de cărți românești, unde erau alăturate apariții ale unor autori din Occident și din România, exemplificară și ele „unitatea exilurilor"; mai înainte de aceasta, cîteva prezentări de literatură română (de felul acelora din „Cahiers de L'Est", nr. 17/1979) anticipau, odată cu alăturarea unor autori aflați la Paris dar și la București, această idee a coexistenței diversioniste de „valori".

Imaginea culturală unificată, cu absența ideologiei românești, fuse în fine teoretizată (în 6 ianuarie 1985) de Vlad Georgescu, într-un interviu la început de an, care nu era decît programul politic al unui moment viitor, acela al unui ipotetic șoc final. „Europa liberă", zicea el, „ar voi să fie port-drapelul unei Românii viitoare care ar trebui să fie"; o Românie, să observăm, de unde ar fi eliminată cu totul cultura românească și aflată sub presiunea unor fără de precedent metode monopoliste, ale unui dogmatism cum nici măcar epocile fanariotice nu au putut să cunoască. Era, așadar, limpede pînă unde putea să meargă această mitologie (din ce în ce mai puțin credibilă) a echilibrului și unde retoricile încetau: echilibrul, unitatea fără ideologie și cultul diversionist al „valorilor" nu erau decît momente de consolidare în vederea unei ipoteze explozive. Cultura ar urma să aibă, într-un scenariu precum este acela al „Europei libere", rolul ei: un rol... politic, foarte nimerit pentru ideea, retorică și ea, a autonomiei esteticului diversionist.

Artur Silvestri

m a p a m o n d

CULTURA ROMÂNEASCĂ ÎN LUME

„Luceafărul" și alte reviste românești

O interesantă revistă trimestrială de cultură și literatură română apare la Londra în mai multe limbi (română, franceză, engleză, germană). Ea se intitulează **CONVERGENȚE ROMÂNEȘTI** și a ajuns la patru numere. **CONVERGENȚE ROMÂNEȘTI** tipărește multă poezie în limba română, dar și în alte limbi ale românilor de peste hotare și din România, proze, articole de problematică literară și culturală, ca și studii și articole de sociologie. Spicuim dintre numele colaboratorilor cunoscuți pe Dan Tărchilă, pe Florin Mihăilescu, pe Adriana Mitescu, pe Mihaela Ghelmegeanu și alții. În numerele 2—3 este tipărită o poezie inedită de Tudor Arghezi, proza **În stepă** de Fănuș Neagu, din păcate prescurtată, ca și mai multe contribuții ale lui C. Michael-Titus, care semnează și editorialul **CONVERGENȚELOR ROMÂNEȘTI.** Foarte bogată și bine informată, redactată obiectiv este rubrica de cărți românești, mai ales din bibliografia umanistică.

În același număr întîlnim și o prezentare a mai multor reviste românești: **Transilvania, Vatra, Secolul 20, Luceafărul,** prezentatre care arată o bună cunoaștere a acestor publicații. **Transilvania** este **„o revistă de ținută foarte înaltă cu material de cea mai bună calitate"**, Vatra are un **„material tot atît de bun ca în cele mai remarcabile reviste românești"**, Secolul 20 **„se străduiește să prezinte cititorilor români o imagine a vieții culturale din lumea din afara României".**

Reproducem și aprecieri asupra revistei **Luceafărul: „Merită o atenție deosebită căci... Luceafărul se găsește de la un timp într-un fel de avangardă culturală românească sub toate aspectele. Gîndirea literară și estetică ce se degajă din materialele publicate și din atitudinea generală a acestei publicații este incontestabil ceva nou și dinamic in România de azi.** Luceafărul **merge nu cu timpul ci înaintea lui, încercînd să aducă aminte cititorilor că există o Românie de dincolo de azi, acea României a gîndirii, a creației de orice fel, a eternității care nu se impiedică de obstacolele pe care istoria sau cei ce violează istoria le ridică în calea unei națiuni.** Luceafărul **a știut să preia un fel de sarcină consimțită in 1965 și o duce acum in condiții excelente. Prezentarea grafică a revistei reflectă și ea calitatea sarcinei".** Ne face plăcere să constatăm că revista **Luceafărul** este astfel înțeleasă de cititorii din afara țării.

● **SUB AUSPICIILE** Comitetului pentru Relații Culturale cu Străinătatea și ale Asociației de prietenie coreeano-române, la Casa de cultură „Ciolima" din Phenian a avut loc vernisajul expoziției „Contribuția României la înfrîngerea fascismului". În alocuțiunile rostite au fost evidențiate semnificația istorică a acestui eveniment și a cuceririi independenței de stat a țării noastre, precum și cursul mereu ascendent al relațiilor de prietenie și colaborare româno-coreene.

● **LA BIBLIOTECA ROMÂNĂ DIN ROMA** a avut loc o manifestare culturală în cadrul căreia prof. Roman Vlad, președintele asociației „Dacia", a conferențiat pe tema „Enescu — interpret al lui Bach", subliniind personalitatea de valoare universală a muzicologului român în calitatea sa de compozitor, profesor și interpret. A fost apoi audiată înregistrarea unei lucrări din Bach în interpretarea lui George Enescu și Yehudi Menuhin. Manifestarea a prilejuit evidențierea caracterului original al interpretării enesciene „lectura" proprie pe care a făcut-o compozitorul român unei opere cu amprentă puternică asupra întregii dezvoltări a gîndirii muzicale.

● **LA INSTITUTUL AMERICAN „SMITHSONIAN"** a avut loc o seară de filme românești, cu participarea unui numeros public.

În deschidere, reprezentanta institutului „Smithsonian", Karen Jaehne, a prezentat un scurt istoric al cinematografiei românești. De asemenea, ea a scos în evidență caracteristica cinematografiei românești, respectiv „arta pentru întregul popor", subliniind totodată faptul că scenariile noastre sînt inspirate din realitatea cotidiană și istorică. Cinematografia românească a fost privită astfel din perspectiva națională, configurînd o „școală națională" cu valențe proprii.

● **LA HAGA** a avut loc o seară culturală organizată de Asociația Olanda-România. Despre evoluția raporturilor de prietenie dintre popoarele român și olandez a vorbit președintele Asociației J.J.N. Rost Onnes.

Cu acest prilej a fost inaugurată o expoziție de pictură reprezentînd peisaje din România, aparținînd pictorului olandez Leo van Sluis. Iar orchestra olandeză „Prietenia" a prezentat un program de muzică populară românească. O formație de dansatori amatori olandezi a interpretat o suită de dansuri românești.

La manifestare au fost prezenți [illegible], ministrul finanțelor al Olandei, numeroase personalități ale vieții politice, economice, culturale și științifice din Olanda.

KANTELETAR-ul finlandez în limba română

Dacă prin două versiuni, aceea a lui B. Brezianu (1962) și Iulian Vesper (1980), „Kalevala" finlandeză era cunoscută așa cum trebuie de către români, „Kanteletar", a doua colecție folclorică unde s-a depus în chip esențial specificul național, nu cunoscuse pînă de curînd nici o traducere românească, nici măcar parțială. Întîia încercare de a așeza mai multe din cîntecele „Kanteletar"-ului în românește este aceea a lui Lauri Lindgren, un remarcabil cunoscător finlandez al limbii române, și a profesorului român Ion Stăvăruș, lector de literatură română la Universitatea din Turku. „Kanteletar", culegere de rune tradiționale finlandeze alcătuită de Elias Lönnrot, e această foarte valoroasă antologie, apărută foarte recent la Turku, într-o ediție de lux, prefațată de Senni Timonen, una dintre cele mai valoroase cercetătoare de azi ale romantismului finlandez și ale epocii lui [illegible]. Această traducere [illegible] înfățișează printr-o selecție foarte [illegible] atît poezia populară, [illegible] romantismului de inspirație herderiană, a culegerii lui Lönnrot, cît și un ireductibil etnic, sedimentat în timp: un fel geometric al spiritualității finlandeze. Este, așadar, o secțiune de sinteză; alcătuitorii antologiei au procedat și din acest punct de vedere foarte bine.

Ce este așadar „Kanteletar"-ul? Este o colecție de rune, culese de Elias Lönnrot și publicate în 1840. Sînt acele rune tradiționale pe care culegătorul le-a descoperit: unele însă și altele, culese de alții. Lönnrot a făcut și operațiunea de erudit, nu numai de culegător, și, asemeni lui Vasile Alecsandri la noi, s-a străduit să corecteze în spirit folcloric, crezînd atunci cînd nu găsise în materia propriu-zis poporană ceea ce era, din unghiul savantului, plauzibil. Contribuția lui nu este totuși considerabilă, eruditul s-a lăsat călăuzit în aceste reconstituiri de o idealitate imanentă a creației poporane și în bună măsură a găsit-o. „Kanteletar" conține 652 de rune, fiind egală în dimensiuni cu „Kalevala"; titlul provine de la un instrument cu cinci coarde, a cărui origină mitică este explicată în „Kalevala". Nume simbolic, desemnînd și în acest fel originea adînc mitologică a acestor cîntece. De altfel, Elias Lönnrot a desfășurat această concepție și în prefața colecției; traducătorii de acum reproduc cîteva din observațiile cele mai importante, accentuînd asupra izvoarelor situate în romantismul german. Ideea de revelație a unui ireductibil etnologic e, într-adevăr, prezentă în „Kanteletar": colecția are trei „cărți", diferențiate prin tipologiile vieții poporane. Mai întîi, vin cîntecele de felul etnografiei generale privind nunta, ciobănia, cîntecele de copil etc. Apoi, un fel de etnografie a sexelor cu un accent pe viața istorică a femeii (în feluritele ei ipostaze) și a bărbatului (cu ocupațiile virile absolute, vînătoarea și războiul). În fine, a treia „carte" conține fragmente rămase pe dinafară din colecția „Kalevalei", ceea ce demonstrează că între aceasta și „Kanteletar" apropierile sînt mari și ating tipologia emblematică a unui popor. Sînt, în antologia lui Ion Stăvăruș și Lauri Lindgren, reprezentate toate cărțile „Kanteletar"-ului: ele sună în românește foarte inteligibil atît sub aspect liric cît și substanțial. De altfel, o comparație a folclorului de substrat, a rădăcinii comune, ar aduce poate revelații demne de tot interesul (o încercare de acest fel a mai făcut, în 1984, Ion Stăvăruș). Acest „Kanteletar", tradus cu o remarcabilă exactitate filologică și adeseori cu virtuozitate lirică e un document de preț în domeniul legăturilor literare de azi între români și finlandezi: o idee, așadar, care merită o mențiune de onoare.

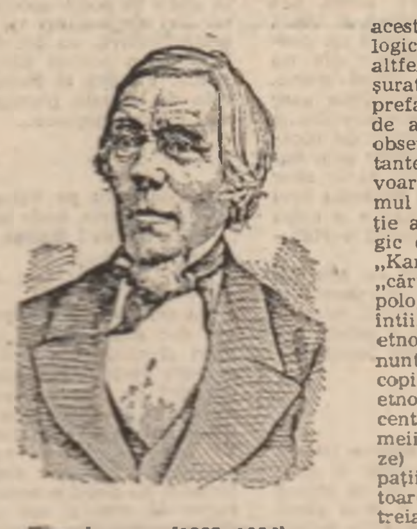

Elias Lonnrot (1802–1884), culegătorul și alcătuitorul operelor populare „Kalevala" și „Kanteletar"

Art. Silv.

REVISTA STRĂINĂ

● STUDIUL lui Peter Brooks, **„Romanul și ghilotina sau părinți și capii în Roșu și negru"** transformă în mod strălucit o problemă de istorie literară într-o meditație cu conținut contemporan. În general, cărțile lui Stendhal au fost interpretate din puncte de vedere politice și sociale foarte angajante pentru conștiința omului contemporan. De data aceasta, lectura face apel la o serie de considerații cu rezonanță acută în modificarea „limbajelor" omului de azi, a modurilor sale de a exprima realitatea înconjurătoare. Un cronicar se exprimă în următorii termeni: „Autorul transpune „paternitatea" din „Roșu și negru" într-un joc și o figură a unui conflict esențial: analiza arată cum nivelurile politice, istorice și narative sînt îmbinate în acest punct. În particular, conflictele dintre Legitimitate și Uzurpare, între factorul politic și „maniere" sînt active în cursul povestirii, dar se află sub controlul unui narator a cărui funcție este privită ca o subversiune a controlului patern. Această analiză luminează în special sfîrșitul romanului și ghilotina care se profilează în el".

● UN NUMĂR mai vechi din **Revue de Sciences humaines** cuprinde un text incitant al lui Philippe Bonnefis, **Expunerea unui papagal.** Articolul este, de fapt, un [illegible] text de cercetare textuală, urmînd în revistă modele „scarabeice" asupra prezenței papagalului în opera lui Flaubert și în corespondența sa. [illegible] textului relevează îndeosebi ceea ce un comentator numește „rațiunile imaginarului". În acest fel o povestire a autorului francez constituie „expunerea rațiunilor care transformă povestirea într-o necesitate. Reflexiunea asupra scriiturii (și secretul biografic) sînt cele care supradetermină rațiunea flaubertiană". Acest tip de considerațiuni care transformă textul într-o problemă ontologică, adică o rațiune de a fi a întregului lumii, sînt cele care pasionează tot ce are mai bun critica și estetica franceză de azi.

● LITERATURA oferă în continuare vaste posibilități de studiu pentru reconstituirea unor epoci istorice de demult. Articolul lui Georges Benrekassa, **Sfera publică și sfera privată: romancierul și filozoful, interpreți ai Epocii luminilor,** prezintă un studiu de literatură comparată, cu ample și vaste referințe, care pune la contribuție un imens material documentar pentru a lumina o problemă fundamentală a omului modern. Cităm din aprecierile unui critic, publicate în revista **Littérature**: „În confruntarea dintre perioada Luminilor și reflecțiunea secolului XX (Habermas, Adorno) în legătură cu diferențierea istorică între sfera publică și cuvîntul privat, analiza face să apară limitele conceptului și valoarea reprezentării romanești: scena romanului, prin clivajul pe care-l operează între sfera privată și viața publică, posedă o legătură originală cu universalitatea și historicitatea. Numai în lectura romanelor secolului XX (Thomas Mann, Alejo Carpentier) se poate măsura locul eroului pe care epoca luminilor îl lasă în istorie".

● UN STUDIU de antropologie putem regăsi în **Traverses,** sub semnătura Nicolei Loraux, **Spaima și înfiorarea războinicului.** Comentariile critice evidențiază acuitatea lecturii pe care acest studiu o face unui text străvechi: „în **Iliada,** frica este lucrul cel mai comun. Ea privește nu numai omul obișnuit, dar și pe cel grav. Frică de toți și panică generalizată. Frica de război și neliniștea păcii. Frica oamenilor în fața zeilor, cărora le place să terorizeze, frica zeilor în fața lui Zeus. Frica este detaliată în efectele sale (corpul omenesc), nuanțată în formele sale (frica de după faptă, a lui Enea). Autorul subliniază complexitatea unei reflexiuni asupra fricii, valorizarea bravurii, neimplicînd în mod necesar, aici, rușinea de a-ți fi frică. Opoziția deos — phobos se redublează și permite de a interpreta fuga lui Hector din fața lui Ahile ca o atitudine comună, care îi unește tot atît de mult pe cît îi separă pe cei doi eroi. Seminarea [illegible] a lui Hector, tocmai pentru că se naște tot atît din frică, cît și din curaj, își pune pecetea pe moartea unui om brav; iar prin tremurul care-l cuprinde pe un erou adevărat, egalii săi vor ști să-i măroase acestuia bravura.

● TEXTUL lui C. Reichler **A propos de noțiunea de intertextualitate. Exemplul romanului libertin,** în **Diogene,** constituie o frumoasă contribuție în sensul precizării sferei unor concepte folosite de multe ori la întîmplare, în discuțiile critice. Iată un comentariu semnificativ în legătură cu acest articol: „Inspirîndu-se din lucrările lui Lottmann privitoare la tipologia culturilor și propunîndu-și realizarea unui dialog al acestor tipologii cu arheologia lui Foucault, autorul dorește să facă încă un pas și să examineze cum comunică culturile între ele. Cum diferitele modele semiotice ale aceleiași culturi își dispută preponderența. Distingînd trei relații de sensuri esențiale: simbolizarea (Evul mediu), desemnarea (vîrsta clasică), semnificarea (epoca modernă), el scoate în evidență în legătură cu romanul libertin al secolului XVIII-lea o situație culturală specifică: „o intertextualitate diabolică".

FILOSOFIE ȘI ȘTIINȚĂ

CONTRADICȚIA CREATOARE

Unul dintre fenomenele cele mai izbitoare pe care le trăim azi este întrepătrunderea tentativelor de explicare rațională a universului și a existenței, cu o știință radical schimbată, mult mai suplă și mai complexă. O știință atît de alta comparativ cu aceea învățată de generația noastră în școli și facultăți, încît efortul de a ne sincroniza cu ea, în datele ei cele mai generale, a devenit în contextul cultural în care trăim o datorie intelectuală, un prag necesar pentru a putea păși fără complexe și în cunoștință de cauză pe terenul filozofiei înseși. Nu întîmplător lucrul cel mai surprinzător este modul în care filozofii au preluat conceptele esențiale ale științelor de vîrf pentru a le folosi ca argumente sau pîrghii ale demonstrației filosofice. Un text de filozofie seamănă azi, adeseori, cu o pagină dintr-un material de știință popularizată. Ca niciodată în istoria ei filozofia, filozofia științei — disciplină mai nouă — și-au asumat încă un rol: acela de a iniția, simultan cu demonstrația filozofică, în măruntaiele conceptului, sistemului, definiției sau ecuației științifice. Placa turnantă în acest proces o constituie fizica (fizica relativității, cuantică, a particulelor elementare) după care urmează biologia și chimia. Am considerat necesară această minimă introducere pentru a avertiza pe cititor, într-un fel, de dificultățile sau de termenii întîlniți în paginile care urmează, unde încercăm să-l familiarizăm cu unul dintre cei mai străluciți filozofi de azi, este vorba de Stéphane Lupasco, filozof francez de origine română, personalitate marcantă a filozofiei europene.

Tipărită în colecția „Idei contemporane" a Editurii Politice, culegerea de studii din prestigioasa operă a lui Stéphane Lupasco ni se arată, după cum o și spune Constantin Noica în **Cuvîntul înainte** la „Logica dinamică a contradictoriului", drept o fascinantă încercare de reunire a filozofiei cu știința pe alte fundamente decît cele ale tradiției. În contextul filozofiei contemporane tentativa spirituală a lui Stéphane Lupasco se distinge dealtfel ca unul dintre cele mai coerente și mai complete edificii filozofice marcînd în mod vădit această jumătate de secol. În gestul său mai vedem o idee generoasă: sinteza în planul culturii a gîndului filozofic cu cel științific, împăcarea, reunirea lor ca în veacul de aur al gîndirii vechi grecești, după secole de ruptură și existență scindată. Lectura eseurilor lui Stéphane Lupasco constituie în acest sens o adevărată bucurie a spiritului. Ele acreditează în orizontul de idei al lumii nu numai o sinteză, ci, după cum vom vedea, și un edificiu polemic.

Ca să rezumăm, vom spune pe scurt că Stéphane Lupasco a fundamentat o logică personală cu implicații adînci în științele de vîrf, acordînd contradiției, sufletul dialecticii hegeliene, o cu totul altă accepție. Astfel, momentul sintezei din dialectica hegeliană considerat de Lupasco procedeu monist ce oferă mereu victoria doar unuia din combatanții acestei dualități contradictorii, este tautologic și caz particular al unei logici centrate pe termeni antagonici aflați într-o eternă și neobosită încleștare. Un foarte important punct de susținere în acest edificiu filozofic — o spunem din capul locului din dorința de a-l face cît mai clar, mai accesibil — îl reprezintă fondul alcătuirii lumii microfizice. Aceasta este din perspectiva celebrei ecuații einsteinene o sistematizare energetică. Lumea microfizică se conduce însă după legi deosebite de acelea ale lumii macrofizice, a obiectelor, lume în care noi existăm, descrisă de fizica clasică, în general azi considerata caz particular al fizicii relativiste. Ca să dam un exemplu pentru microfizică, vom spune de pildă, că particule identice ca substanță nu vor avea niciodată în lumea cuantică, spre deosebire de aceea macrofizică, aceeași poziție în sistem, o identitate deci în stare. Aceasta lege atît de stranie este tocmai aceea care împiedica aruncarea în aer, prin explozii enorme, a materiei. Alături de ea (lege numită și principiul excluziunii al lui Pauli), relațiile de indeterminare ale lui Heisenberg și conceptul de cuanta a lui Planck vorbesc despre ambiguitatea fundamentală a evenimentelor lumii atomice, despre alcătuirea lor simultană din fenomene contradictorii care nu se exclud ci există în echilibre specifice. Ceea ce este imposibil în lumea sau universul microfizic. Numai aici vom întîlni situația atît de paradoxală, că, cu cît vom cunoaște mai precis poziția unei particule, cu atît ne va fi mai imposibil să-i determinăm cantitatea de mișcare și invers. Materia există aici simultan alcătuită din două realități contradictorii, ea fiind în același timp continuă și discontinuă, undă și corpuscul, ceea ce pentru logica clasică este de neacceptat chiar prin postulatul că o realitate nu poate fi și reversul său în același timp!

De aici filozoful Stéphane Lupasco trage concluzia crucială că, dependent de natura și mecanismul evenimentelor care îl constituie, orice sistem energetic există datorită forțelor antagoniste, al unui antagonism contradictoriu ca dat fundamental, experimental și teoretic al energeticii, cu proprietățile de actualizare (manifestare) și potențializare (trecerea în virtualitate) ale dinamismelor sale. Acest dinamism prezintă însă mai multe sensuri în univers, în funcție de materia care îl exprimă. Pentru gînditorul Lupasco, care prefigurează pentru început o cosmogonie originală, există trei materii, fiecare cu logica sa specifică și, corespunzător, trei ramuri cauzale. E vorba de **materia fizică, biologică și microfizică** în care este inclusă materia psihică și arta.

În cadrul **materiei fizice** unde domină logica aristotelică a extensiunii și principiul identificator (un lucru poate să fie ceva sau să nu fie, a treia posibilitate fiind exclusă) lupta dintre actualizare și potențializare a dinamismelor contradictorii împinge materia spre omogenitate. Acesta este chiar universul în care trăim și în care biologicul se află în minoritate iar materia psihică, asimilată celei microfizice prin legitățile lor asemănătoare, într-o inferioritate atît de mare încît imensa ei fragilitate o menține pe muchie de cuțit.

Materia biologică afirmă, invers materiei fizice, logica intensiunii (un lucru poate să fie în același timp și reversul său, el poate fi ce este și în același timp altceva) și principiul diversificator al eterogenului. Aici antagonismele contradictorii actualizează de preferință eterogenitatea, lege esențială a lumii vii în absența căreia se instalează moartea. Dacă observăm cu atenție, logica aristotelică aparține lumii fizice pentru ca o dată cu materia biologică să intrăm în logici nearistotelice.

Alexandrina Stănescu: „Flori"
(din expoziția deschisă la sala mică Dalles)

În fine, în cea de-a treia materie, **materia microfizică,** conflictul, tensiunea forțelor antagonice se află în echilibru dar acest echilibru, numit și starea T, afirmînd și principiul terțiului inclus aduce cu sine o extraordinară concentrație, de găsit în materia nucleară și cea psihică. Starea T nu implică reducerea la zero, ca în logica obișnuită, a două fenomene contradictorii aflate la același nivel, în același timp și pe fiecare față de celălalt. Negarea negației, spune filozoful, nu dă afirmația, așa cum albul coexistă cu negrul iar în nucleul atomic uriașele forțe tari, nucleare, de atracție, nu le anulează pe cele slabe, de respingere care adeseori se pot actualiza, la rîndul lor, în pofida primelor. În plan logic, identitatea și diversitatea, raționalul și iraționalul sînt legate unul din altul prin contradicții și ele constituie articulațiile cele două funcții ale lucrului logic.

Dacă orice sistem de sisteme, susține în continuare Stéphane Lupasco este un sistem de sisteme antagoniste, atunci în interiorul sistemului biologic, ca și în sinul celui fizic există întotdeauna ceva fizic în primul și ceva biologic în cel de-al doilea, ca dinamisme și sisteme energetice antagoniste „mai mult sau mai puțin potențiale, reactualizate și repotențializate, într-un ritm dialectic care este însuși motorul continuilor transformări ale energiei". Plecînd de la cele trei materii, Lupasco a imaginat trei universuri, trei sensuri diferite pe care materia le-ar fi luat după explozia originară: un univers în care primează omogenitatea anorganicului și unde triumfă degradarea, acesta fiind universul nostru; un univers opus în care primează eterogenitatea biologică și unde diferențierea merge spre un triumf al agregării: și, în fine, un al treilea univers care le separă pe celelalte două pentru a nu se anihila, alcătuit dintr-o materie microfizică și psihică. Acest „univers inteligent" pare să-și fi găsit de curînd o surprinzătoare confirmare prin celebrul savant Fred Hoyle, autorul unei cărți de mare ecou unde se argumentează prin calcule și desene precise concludente prezența celei de-a treia materii la proporții cosmice.

După cum s-a putut observa din prezentarea celor trei universuri pentru filozof materia nu evoluează de la neînsuflețit la însuflețit, ci se afirmă din clipa marii explozii trei orientări divergente, concepție la care [illegible] și Prigogine.

Contradicția este urmărită, [illegible], de Stéphane Lupasco la toate nivelele existenței. Fiecare individ viu este în virtutea sa o configurație vitală în echilibrul dintre [illegible] diversitate și omogenizare a căror [illegible] nu poate fi nici finită, nici infinită ci transfinită. Dinamismul dintre diversificare și omogenizare este examinat în relațiile dintre indivizi, în sistemul sau sistemele sociale, contradicția fiind descifrată în chiar sufletul esteticii, al operelor de artă, la rîndul lor construcții [illegible]. Estetica este mai mult o constituire a cunoașterii decît o cunoaștere a cunoașterii, arta fiind o cuantă contradictorie în care se văd [illegible] posibilul polarizat de posibilul pur care este falsul absolut ideal și imposibil. [illegible] ce decurg de aici sînt fascinante pentru că ele se orînduiesc într-o arhitectură impresionantă. În mod firesc se pune însă întrebarea: este mulțumit filozoful de o atare viziune arborată, prin logica sa, oricînd este nevoie de un mecanism de ceasornic gata să explice orice realitate, sau există totuși ceva care îl scapă? Și aceasta pentru că perfecțiunea nu poate fi pentru autorul acestei creații decît atributul infinitului sau absolutului, concepte pentru el absurde prin chiar ideea sa de univers, de materie, de existență. Totul în univers existînd **prin antagonisme,** prin încleștarea termenilor opuși, sistemul descris n-ar putea, la rîndul lui, exista, cu totul paradoxal, decît ca un termen al unui antagonism pe care îl vom considera cu totul de înțeles în armonia construcției de față. Dar care ar fi acel termen contradictoriu care ar trebui deopotrivă să nege sau să confirme contradicția însăși? Printr-o ironie de teatru arătîndu-se fidel pînă la capăt ideii sale pe care înțelege să o slujească chiar cu riscul de a-și pune sub semnul întrebării edificiul filozofic, autorul introduce în discuție **afectivitatea,** datul afectiv, singurul care „își este suficient sieși prin natura sa riguros singulară, și nu se raportează decît la el însuși".

Enunțurile lui Stéphane Lupasco pot deruta. Totul pare să se încheie sub zodia paradoxului. Chiar dacă amețitoare, cadența logicii sale are meritul de a ne smulge logicii tradiționale în care am fost educați conducîndu-ne într-un orizont în care lumea noastră ni se arată altfel, doar ca un ungher al unei lumi cosmice extraordinar de variate, infinit de complexe. Dacă am realizat în fine că nu soarele este centrul universului, că galaxia noastră este doar una dintre infinitele galaxii, că legile fenomenelor microfizice sînt altele decît ale lumii fizice și ale lumii vii, atunci este momentul să conștientizăm și faptul fundamental că logica cu care operăm în perceperea și evaluarea lumii este tocită și săracă, o grilă insuficientă să ne mai ajute să înțelegem ce se întîmplă în noi ca și în Cosmos. Stéphane Lupasco vine să ne spună că „metrul" logic cu care ne evaluăm lumea este imperfect, propriu doar unei părți a lumii și nu întregului univers. Și cu cîtă derută vom primi acest adevăr pentru că, în fine, înțelegem că numai de mintea omenească depinde posibilitatea ca, din interiorul a ceea ce cunoaștem, să ne construim unelte de cunoaștere mai perfecte. Omul nu poate ieși în afara sa, nu-și poate depăși, transgresa condiția. Și atunci chiar în cadrul sistemului care nu mai poate fi transgresat el trebuie să găsească mijloace de evaluare ca și cum s-ar situa în afara sa.

Critica construcțiilor teoretice ale gîndirii europene născută de obicei, după cum o spune Stéphane Lupasco, din fuga de contradicție și dorința tenace de a o înlătura, constituie substanța întregului demers filozofic al acestei opere. Lupta năprasnică a elementelor antagonice, contradictorii, victoria unuia asupra altuia dintre ele, fiecare consemnată ca o formă de materie, agresiunile și reparațiile spectaculoase așa cum apar din unghiul fiecărei logici în parte, configurează în cele din urmă o enigmatică succesiune de morți și de renașteri oropsite nu numai țesuturilor biologice ci și speciilor și cosmosului însuși. Nu întîmplător filozoful se întreabă la un moment dat dacă nu cumva aici subzistă, prin cine știe ce intuiție biologică confuză, sursa tulburătoare a morților și renașterilor din religiile vechilor civilizații. Să ne amintim fie și numai în treacăt că mitologiile hinduismului sau acelea vechi chineze dovedesc o concepție asupra spațiului și timpului pe care gîndirea occidentală a descoperit-o de puțină vreme: coexistența și succesiunea universurilor, spațiul cu mai multe dimensiuni, conceptul nu atît de infinit ci de transfinit, în fine o dialectică ce pare uneori reieșită din gîndirea unor vizionari. Dialectica lui Lupasco face aceste anticipări sau consonanțe explicabile. Ca instrument modern de lucru, logica dinamică a contradictoriului se oferă ca o modalitate de cunoaștere rațională a realității și ca un fir conducător în confruntarea culturii cu noile probleme aduse de știință în ultimele decenii.

Mirela Roznoveanu

SPORT

Corespondență din Dortmund

În momentul cînd, venind de la Londra, am căutat, la Bruxelles, să intru în posesia unui bilet de fotbal la finala Cupei campionilor europeni, desfășurată pe stadionul Heysel, n-am găsit, am înjurat luna din cerul Belgiei, cu vorbe din malul portului de la Brăila. Acum mă închin pînă la pămînt că n-am fost acolo și c-am trecut în R.F.G., la niște prieteni, cu care să urmăresc partida la televizor. Deci, miercuri, orele 20 — legătura cu Bruxelles. Pe micul ecran izbucnește, imagine pe care n-am s-o uit niciodată, un steag de pirați, cap de mort peste ciolane încrucișate, fluturat de-un besmetic de vreo șaptespe ani, înconjurat de vreo zece inși care aruncă bîte, sticle, pietre în polițiștii puși să apere terenul de joc de invazia sutelor, dacă nu miilor de huligani beți, veniți ca să-și descarce aici poftele josnice. Aparatul de filmat plonjează peste tribune și descoperim, ca-n filmele de groază, că mai peste tot, în sectoarele ocupate de italieni și englezi (11 000 de italieni, 7 000 de englezi) se formează, dispar și iar se închează noi cete de ciomăgari, porniți să-și reteze unul altuia capetele. Crainicul reporter povestește înfricoșat că lupta între cele două tabere adverse (ușor de prevăzut, dacă stăm să ne gîndim că mai totdeauna acolo unde apare F.C. Liverpool într-o fază finală rînjește și moartea) a început în jurul orei 19,15 și că huliganii au dărîmat o parte din zidul ce desparte peluzele de terenul de joc și că, în încăierare, și-au pierdut viața 38 de persoane, cel mai tragic bilanț înregistrat la un meci din Cupa campionilor. Poliție călare, polițiști cu cîini, comandouri antiteroriste, plutoane de elevi polițiști, purtînd coifuri cu viziere și scuturi care răsună sub bubuiturile pietroaielor, se luptă din răsputeri să împingă din spațiul terenului de joc, în tribune, pe cei 4—5 000 de spectatori care-au invadat terenul — cei mai mulți s-au refugiat acolo ca să se apere de huligani. Iar aceștia se atacă între ei și, împreună, poliția. Huliganii mînuiesc cuțitele, bîtele, echipele sanitare cară tărgi pline — sosesc mereu alte plutoane de polițiști, helicoptere survolează cîmpul de bătălie, huliganii, cu fețele acoperite de măști sau de ciorapi, ca spărgătorii de bănci, desprind bare de fier din îngrăditura ce înconjoară tribunele și schilodesc, rup, sfărîmă. Sus, unde crainicul stadionului încearcă disperat să se facă ascultat, trec și vorbesc pe rînd căpitanii celor două echipe: opriți-vă, vrem să jucăm pentru voi! Atacul pornește mai vijelios, dar plutoanele de poliție și comandourile antiteroriste s-au înmulțit și ele, huliganii sînt respinși și echipele ies pe teren. Delegatul U.E.F.A. și reprezentanții celor două cluburi au dat ordin să înceapă partida, împotriva voinței jucătorilor, sperînd că, odată meciul început, barbaria se va stinge. N-am apucat să vedem ce s-a mai petrecut întrucît postul televiziunii vest-germane, după ce informează că armata din capitala belgiană a ieșit din cazărmi spre a întrona ordinea, anunță că în semn de solidaritate cu legea și rațiunea umană nu va mai transmite acest meci al crimei.

Juventus a cîștigat Cupa. Nu mă interesează și nu-i felicit pe italieni; nici englezilor nu le-aș fi strîns mîna. Eu merg la fotbal ca să-mi descătușez nervii, să redevin copil, om liber, îndrăgostit pătimaș și generos de tot ceea ce ține de bucuria firii și nu de liturghia neagră. Cei ce-au schimbat fotbalul într-o școală a urii și a drumului în moarte trebuie să plătească. De aceea, echipele cu astfel de suporteri trebuie să fie îndepărtate, pentru mulți ani, din toate competițiile continentale. E și așa destulă mizerie în lume ca să mai răbdăm 38 de morți (atîți se cunosc pînă la orele 11, miercuri seara) și 230 de răniți, dintre care 60 de polițiști. Cupa campionilor, mînjită cu prea mult sînge omenesc, trebuie și ea desființată.

Fotbalul s-a schimbat în bani, sînge și ură. Trei furci de spînzurătoare. Viața și onoarea sportului au fost lezate în temelia lor pe stadionul Heysel din Bruxelles.

Fănuș Neagu

Luceafărul
Revistă editată de UNIUNEA SCRIITORILOR din REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redactor șef: Nicolae Dan Fruntelată, Mihai Ungheanu (redactor șef adjunct), Gheorghe Suciu (secretar responsabil de redacție)

L

REDACȚIA: București, Piața Scînteii nr. 1, tel. 17 32 00
ADMINISTRAȚIA: Calea Victoriei nr. 115, tel. 50 74 96
Tiparul executat la: COMBINATUL POLIGRAFIC CASA SCÎNTEII